

Eschil, Sofocle, Euripide

PERȘII, ANTIGONA,
TROIENELE



Lyceum

<https://biblioteca-digitala.ro>

Eschil, Sofocle, Euripide

TEATRU

(PERȘII, ANTIGONA, TROIENELE)

În românește de:

EUSEBIU CAMILAR, GEORGE FOTINO
și DAN BOTTA

Studiu introductiv, note finale și bibliografie de
OVIDIU DRIMBA

EDITURA TINERETULUI

Textele din acest volum
sînt reproduse după edițiile: Eschil: **PERȘII,**
CEI ȘAPTE CONTRA THEBEI,
E.P.L., B.p.t., 1961 („Perșii”, în românește
de Eusebiu Camilar), Sofocle: **OEDIP REGE,** E.P.L.,
B.p.t. 1965 („Antigona”, în românește de George Fotino)
și „**TRAGICII GRECI**” — antologie, E.S.P.L.A., 1958
(„Troienele”, în românește de Dan Botta)

ETAPELE TRAGEDIEI GRECEȘTI

Supremația culturală a Greciei antice a fost în realitate, vreme de secole, supremația Atenei — pe care Thucydides o numea „educatoarea Eladei”¹ și, mai elogios încă, „Elada Eladei”. Strălucirea culturii ateniene se afirmă în secolul al V-lea î.e.n. — în tragedie cu Eschil, Sofocle și Euripide, în comedie cu Aristofan, în filozofie cu Socrate, în istorie cu Thucydides, în artă cu Fidias și Ictinos (arhitectul Partenonului), iar în filozofia naturii cu Anaxagora, care nu era atenian, e adevărat, dar a trăit treizeci de ani la Atena. Această hegemonie spirituală coincide cu hegemonia politică a Atenei, dar continuă și după înfrângerea sa din anul 404 î.e.n.²; căci viața culturală a Greciei este dominată și în secolul al IV-lea de personalitatea unor iluștri ateniени: în filozofie — de Platon (la a cărui academie din Atena va rămîne și Aristotel timp de douăzeci de ani); în artă — de Praxiteles; în oratorie — de Demostene, iar în comedie, de Menandru — singurul nume de mare prestigiu al teatrului grec după „epoca” sa „de aur”.

Prima jumătate a secolului al V-lea este dominată de războaiele contra perșilor³, războaie al căror istoric e Herodot și ale căror ecouri sînt înregistrate în „Perșii” lui Eschil. Dar această perioadă a fost și epoca de consolidare a democrației sclavagiste ateniene, sistem politic în care legile și decretul erau date de Adunarea poporului sau Ecclesia, în care fusese

¹ Thucydides: „Războiul peloponezic”, Editura științifică, București, 1966, p. 258.

² În anul 404 î.e.n. Atena este cucerită de spartani conduși de Lisandru, astfel încheindu-se războiul peloponezic (431—404 î.e.n.).

³ E vorba de „războaiele [medice” (500—449 î.e.n.) dintre statele grecești și Persia, pentru supremație în zona orientală a Mediteranei.

instituit ostracismul¹ spre a preîntîmpina eventuala tiranie, și în care treburile statului erau conduse de colegiul celor zece strategii, reprezentînd toate triburile Atticii, și avînd în frunte un strateg ocupat în special cu treburile cetății. Un asemenea strateg principal a fost Pericle, timp de peste două decenii om de stat influent, admirabil organizator, administrator, edil și mare protector al culturii, acest din urmă aspect al activității lui legîndu-i numele de înflorirea culturii ateniene.

Denumirea de „secolul lui Pericle“ cuprinde o epocă de mare prestigiu politic-social și de prosperitate îndecosebi culturală a întregii Grecii. Thucydides, glorificînd „secolul lui Pericle“, glorifică Elada, succesele Atenci, în toate domeniile, avînd ecouri în toată lumea grecească; viața Atenci, în special cea culturală, polarizează atenția și admirația generală a grecilor, din Sicilia pînă-n coloniile Asiei Mici, din Tracia pînă-n cele mai îndepărtate insule grecești din bazinul răsăritean al Mediteranei.

Din toate aceste puncte îndepărtate ale vechii Elade, corăbiile care intrau în portul Pireu aduceau primăvara, la sărbătorile Marilor Dionisii (adică la sfîrșitul lunii martie — începutul lunii aprilie) sute de oameni doritori să asiste la vestitele festivități teatrale care urmau să aibă loc la poalele Acropolei, în teatrul lui Dionysos.

Se știe că teatrul grec s-a născut din imnurile — cîntate în cor — în cinstea lui Dionysos, venerat de țărani ca divinitate ocrotitoare a viilor, livezilor și ogoarelor. La sărbătorile lui Dionysos, ritualurile ceremoniale menite să obțină din partea zeului recolte bogate erau urmate de petreceri cu cîntece și dansuri. Cîntăreții, purtînd măști de țap (care în limba greacă se numește „tragos“; de unde cuvîntul „tragedie“ —

¹ Ostracism (de la ostrakon: cochilie); instanță extraordinară a demosului atenian intrînită primăvara. Ea desemna cetățenii primejdioși democrației; aceștia erau „însemnați“ de membrii adunării pe cioburi de lut în formă de cochilii (ostrakon) și condamnați prin majoritate de voturi la exil din Attica.

„cîntecul pupilor“), înfățișau fapte legendare de silenii și satiri, prietenii lui Dionysos. Conducătorul un „corifeu“, corul intona imnuri de laudă, întrerupte de narațiunea unor episoade din viața zeului. Apoi corul s-a împărțit în două semicoruri cîntînd alternativ, în frunte cu doi corifei care-și dădeau răspunsuri unul altuia. În momentul cînd unul din coriști s-a detașat din ansamblu, răspunzînd corului și corifeilor prin cuvinte atribuite zeului (deci ca și cînd el însuși ar fi fost Dionysos), în acel moment a apărut de fapt primul actor. Căci noțiunea de „actor“ implică neapărat un proces de preschimbare imaginară, de „transfigurare“ într-un anumit personaj, în personajul interpretat. Faptul acesta (legat de numele poetului semilegendar Thespis) s-a petrecut cînd Pisistrate, tiranul Ateni, a organizat aici cele dintîi spectacole teatrale, în anul 534 î.e.n.

De acum înainte drumul teatrului era deschis. În curînd, legenda lui Dionysos va fi înlocuită cu subiecte luate din trecutul legendar al oamenilor, vor apărea măștile reprezentînd tipuri umane, coriștii și actorul se vor urca pe o estradă spre a fi văzuți de public și, în sfîrșit, Eschil va introduce al doilea actor.

Cum se desfășura un spectacol de teatru, la Atena, în secolul al V-lea î.e.n.?

Reprezentările teatrale, sub formă de concursuri, aveau loc o dată pe an, la Marile Dionisii, și durau trei zile. Spectacolele erau pregătite timp de un an întreg. Mai întîi, „arhonte eponim“ — principalul magistrat al Ateni — primea lucrările poezilor dramatice, din care alegea trei tragedii și trei comedii. Se prezentau deci la un concurs șase autori. Pentru pregătirea fiecăreia din aceste piese era numit cîte un „choreg“ ales dintre cetățenii cei mai bogați ai orașului. Choregul recruta viitorii coriști (cel mult 15 pentru tragedie sau 25 pentru comedie): angaja dirijorul și flautistul, închiria o sală pentru repetiții, suporta costul măștilor, podobabelor și costumelor; apoi, tot choregul plătea leasa coriștilor și le asigura masa pe timp de un an — căci numai actorii erau retribuiți de stat. Așa se întîmpla și la Atena, și în toate orașele importante ale Greciei, care-și aveau fiecare teatrul său.

În zilele concursurilor dramatice toți atenienii se îndreptau spre teatrul lui Dionysos, în mână cu tichetul de plumb — „biletul de intrare“. Pentru cei săraci, care nu-și puteau plăti „intrarea“, statul alocă un fond special. Aici, la poalele Acropolei, așezați pe băncile de piatră dispuse în semicerc pe panta colinei, cincisprezece mii de spectatori veneau de cu noapte să-și ocupe locurile. Își aduceau de-acasă mâncare și băutură, căci spectacolul ținea din zori și pînă seara. Programul fiecărei zile consta dintr-o tragedie și o comedie; dar tragedia era de fapt o tetralogie, compusă dintr-o suită de trei tragedii, și o dramă cu satiri. Reprezentarea tetralogiei dura 8—10 ore. Urma o pauză de prînz, după care se reprezenta comedia programată în acea zi.

În primele două rînduri, pe scaune de marmură cu speteze înalte, luau loc notabilitățile cetății, solii statelor străine și alte persoane de vază. În fața lor: un spațiu semicircular, numit „orchestra“, pe care evolua corul, apoi, o estradă înaltă cam de un metru, iar în fund, un perete de zid, înfățișînd fațada unui palat, cu trei uși. Uneori, peste acest zid se întindea o pînză pe care era pictat un alt decor. În spatele zidului erau cabinele actorilor. Cortină nu exista; sfîrșitul unui „episod“ — echivalent cu ceea ce numim noi azi un „act“ — era marcat de cor, care debita un recitativ mai lung. Actorii își făceau apariția — potrivit rangului personajului respectiv — printr-una din cele trei uși ale „palatului“, iar coriștii, printr-o intrare ce dădea direct în „orchestră“.

Corul — acest simbul originar din care s-a născut tragedia — reprezenta „vocea poetului“ sau glasul conștiinței cetățenești a publicului. Prin cuvintele sale (uneori recitate, alteori cîntate) corul dădea explicații asupra antecedentelor sau asupra faptelor ce urmau să se desfășoare pe scenă. Totodată, prin comentarii și prin euritmia mișcărilor sale dansate (prin care mima anumite reacții în fața evenimentelor) corul participa afectiv, liric, emoționant, la acțiune, deplîngîndu-i pe eroii tragediei, sau fericindu-i, sau aprobîndu-i, sau admonestîndu-i. Uneori corifeul angaja un dialog cu unul din personajele tragediei. Corul era deci un fel de „actor colectiv“ care, prin intervenții vorbite și dansuri mimice de mare expresivitate,

sivitate, sporec estetice, grandoarea și dramatismul spectacolului.

Toate rolurile unei tragedii (inclusiv cele feminine) erau interpretate de doi sau cel mult trei actori; peste acest număr nu s-a trecut niciodată în teatrul antic. Firește că actorii erau numai bărbați (femeia nu va avea acces pe scenă nici în timpul lui Shakespeare!). În clipa când actorul intra în scenă, publicul identifica numaidecât personajul interpretat: întâi, pentru că acțiunea unei tragedii era dinainte cunoscută din legende; al doilea, pentru că nici un actor nu apărea pe scenă fără o mască ce-i acoperea tot capul, ca un coif. Măștile caracterizau, în linii și culori puternice, personajul. Pentru tragedie se foloseau 28 de feluri de măști, reprezentând 6 tipuri de bătrâni, 8 tipuri de tineri, 3 de sclavi și 11 de femei. În plus, gura măștii era făcută în așa fel încât amplifică vocea, ca un megafon. Costumele erau stilizate, somptuoase și convențional colorate potrivit situației personajului. Încălțăminte purtată de actori avea o talpă foarte groasă, spre a-i înălța și a le da o înfățișare cât mai impunătoare. Proporțiile trupului erau mult exagerate prin umeri, șolduri, piepți falși. Totul la actor — figura, căreia masca îi dădea proporții exagerate, vocea amplificată de mască, încălțăminte înaltă, costumul convențional, întreaga statură impunătoare, mișcările lente, vorbirea declamată, gravitatea solemnă a gesturilor — totul era făcut să-i inspire spectatorului un sentiment de grandoare.

Cu toată grija lor pentru spectacol însă, și cu toată punerea în scenă foarte apreciată de public, tragicii greci puneau accentul pe textul dramatic, pe valoarea sa literară, pe conținutul său educativ, moral și cetățenesc. De aceea, conducătorii cetății făceau din teatru o problemă de stat. De aceea Aristotel pune teatrul la baza educației omenești; de aceea autorii dramatici, choregii, actorii, coriștii, se bucurau de cea mai înaltă stimă, de aceea poporul grec iubea atât de mult teatrul.

Aristotel ne informează în „Poetica” sa că, în primele ei manifestări, tragedia era o improvizație a celor care cântau

ditirambul¹, cîntecul de laudă în cinstea lui Dionysos. Diti-
rambul a devenit o „tragedie“ după ce în el s-au introdus și
dezvoltat elementele: narativ, descriptiv, analitic, și dialogul
dramatic. Pentru ca, în cele din urmă, tragedia să cuprindă
— ca structură — următoarele părți:

— „prologul“ — adică acea parte a tragediei care preceda
intrarea corului; cu alte cuvinte, corespunzînd actului întâi
dintr-o piesă modernă (numai la Euripide prologul va deveni
ceea ce înțelegem azi prin acest termen);

— „párodos“ — cîntecul corului, în timp ce își face intra-
rea în „orchestră“;

— „episoadele“ — seria următoare de scene (ultimul episod
se numea „exod“), întrerupte de „stásime“ — părțile cîntate
de cor — și de „komi“ — dialoguri lirice între cor (sau cori-
feu) și actori.

Condițiile reprezentării și exigența verosimilității au făcut
ca acțiunea să nu se complice cu intrigi paralele, să se desfășoare
în același loc și într-un spațiu de timp de o zi. Aceste
limite compoziționale, devenite mai târziu „reguli ale celor
trei unități“, n-au fost totdeauna rigid aplicate de tragicii
greci (și nici Aristotel nu le-a edictat ca atare, cum eronat
se afirmă uneori). „Aceste restricții — observă o cunoscută
autoritate în materie — n-au fost definitiv și critic impuse;
întotdeauna a existat o margine de lăcență; dramaturgii, nefiind
critic limitați ca cei din ultimul timp, au ajuns să asigure o
tot mai mare concentrare a efectului și adeseori o tot mai deli-
cată subtilitate în sesizarea situației, respectînd convențiile
pe care ca artiști trebuiau să le aplice“².

Cînd anume s-a definitivat această structură a tragediei
clasice, nu se știe. Se cunosc doar numele cîtorva poeți tragici
dinaintea lui Eschil. Dintre aceștia, despre Thespis știm doar
că a fost învingător în primul concurs dramatic, instituit de
Pisistrate (legenda — acceptată și de Horațiu în „Arta poe-
tică“ — spune că poetul colinda prin orașele Atticei cu „trupa“

¹ Aristotel, Poetica, Editura Academiei Republicii Socialiste
România, București, 1965, p. 57—58.

² Allardyce Nicoll: „The development of the theatre“. Fourth edi-
tion revised. George G. Harrap, London, 1958, p. 37.

sa). Discipolul său a fost Frinicos, de la care ne-am pămas
cîteva titluri de tragedii, între care „Căderea Miletului” și
„Perșii” — ultima, reprezentată cu patru ani înainte de „Per-
șilor” lui Eschil. Să reținem, din acest fapt, două concluzii:
întii — caracterul patriotic al teatrului grec, care aborda și
subiecte din „actualitate”, cu puternică rezonanță în sufletul
contemporanilor; al doilea — faptul că poeții tragici nu exi-
tau să reia un subiect tratat și de alții, originalitatea nefiind
căutată în invenția subiectului, ci în modul nou al tratării
și în frumusețea expresivă a textului.

- Sensul patriotic al tragediei grecești apare în glorificarea de
cătore poeții tragici a idealurilor de înaltă umanitate, a cali-
tăților morale și a virtuților cetățenești ale grecilor atenieni.

Și opera și însăși viața „părintelui tragediei” sînt marcate
de acest înalt sens. Eschil — născut la Eleusis în anul 525
i.e.n. — a luptat la Maraton¹, în primul război contra perșilor;
a luat parte apoi la bătălia de la poalele promontoriu-
lui Artemision²; apoi — la vîrsta de 45 de ani — la strălu-
cita victorie ateniană de la Salamina³, iar în anul următor,
la luptele de la Plateea⁴. Cînd — după ce a scris (se spune)
nouăzeci de tragedii, după ce a vizitat de două ori Sicilia ca

¹ Lupta de la Maraton (cîmpia Maraton se află la cea 40 km de
Ateni) a avut loc în anul 490 î.e.n. între atenienii conduși de Miltiade
și perși. În această luptă — una dintre cele mai importante din
epoca războaielor medice — grecii au reținut o mare victorie.

² Bătălia de la Artemision (480 î.e.n.) a avut loc între flota grecească
și cea persană concomitent cu bătălia (pe uscat) de la Termopile.
Lupta navală a ținut două zile. După înfrîngerea grecilor la Termopile,
flota ateniană s-a retras spre insula Salamina.

³ Victoria de la Salamina. În anul 480 î.e.n. are loc o bătălie
navală între flotele greacă și persană lângă Salamina. Perșii sînt în-
frînți. Regele persan Xerxes ordonă armatelor sale retragerea spre
Hellespont.

⁴ Luptele de la Plateea (479 î.e.n.), lupte date între armata genera-
lului persan Mardonius și armatele grecești, ateniene și spartane con-
duse de atenianul Aristide și spartanul Pausanias. Grecii sînt vic-
torioși.

invitat al tiranului Hieron din Siracusa, și după ce la concursurile dramatice a câștigat de treisprezece ori laurii victoriei — s-a stins în orașul Gela din Sicilia, în vîrstă de șaptezeci de ani. Poetul însuși și-a compus acest epitaf: „Sub această piatră odihnește Eschil, fiul lui Euforion, cetățean al Ateinei, mort la Gela. Despre gloriosul său curaj pot să vorbească, pentru că l-au cunoscut, cîmpia Maratonului și persanul cu coama pletoasă“.

Deci nici un cuvînt despre renumele lui de dramaturg. Și totuși, Eschil luase parte la concursuri dramatice cu zece ani înainte de lupta de la Maraton, iar prima victorie o obținuse cu patru ani înainte de bătălia de la Salamina. Un alt premiu înții l-a obținut — glorificînd eroismul atenicilor — cu tetralogia care cuprindea și „Perșii“, la șase ani după lupta de la Plateea.

Ce anume i-a asigurat popularitatea, pe ce se întemeia prestigiul fără precedent de care se bucura tragedia sa, ce aducea nou „părintele tragediei“?

În „Poetica“ sa, Aristotel spune că Eschil a introdus al doilea actor și a restrîns partea lirică în favoarea părții dramatice¹. Într-adevăr, față de antecesorii săi Eschil a dezvoltat dialogul dramatic, reducînd părțile cîntate ale corului (deși nu întotdeauna). Meritele merit al lui Eschil însă nu ține de inovațiile — de incontestabilă importanță totuși — aduse structurii tragediei, ci de înălțimea ideilor exprimate, de natura conflictului tragic, de consistența dramatică a personajelor, de forța patosului dominant, de intensitatea lirică a exprimării situațiilor sau sentimentelor. Aceste calități esențiale se desprind dintr-o sumară analiză a celor șapte tragedii ce ne-au rămas.

Cea mai veche tragedie a lui Eschil, „Rugătoarele“, reprezintă tipul tragediei încă primitive, în care acțiunea este redusă, compoziția are un caracter liric, interesul dramatic nu este dezvoltat, intriga și caracterele sînt foarte simple, iar partea lirică a corului este atît de întinsă încît absoarbe aproape

¹ Aristotel: Poetica, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, p. 58.

totul. Accastă tragedie este însă deosebit de semnificativă pentru sensul înalt umanist, patriotic și civic al ideilor ce vor rămâne la baza concepției filozofice și a întregii creații dramatice eschilene.

Cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos, amenințate a fi răpite și silite să se căsătorească cu cei cincizeci de fii ai lui Egisthos, fug și cer protecția regelui Pelasgos. Acesta le-o acordă, cu riscul de a intra în conflict cu Egisthos. Când apar trimișii lui Egisthos pentru a le ridica cu sila, Pelasgos — care cere respectarea libertății danaidelor — arată în răspunsul său deosebirea dintre grec și „barbar“. Conștiința superiorității grecești se afirmă aici a fi întemeiată pe respectul omului: „Pe aceste femei tu le vei lua când le vei fi cucerit prin cuvinte pioase și când ele vor consimți de bună voie. Niciodată argienii nu vor lăsa niște femei pradă samavolniciei“. Și Pelasgos încheie cu aceste cuvinte semnificative pentru epoca respectivă, de consolidare a democrației ateniene: „Tu auzi aici graiul limpede al unui om ce grăiește liber“¹.

Tragedia „Rugătoarele“ păstrează o mare valoare poetică. Rugăciunea danaidelor de la începutul piesei, de pildă, este redată într-o perfectă gradajis a sentimentului: fierbinte, insistentă, intens pasională, agitată, ajungând la accentele invocației magice. Iată un scurt fragment din acest cor:

„Dacă se află prin apropiere cineva de prin partea locului, cineva care pricepe cîntul păsărilor, acela se va gândi, ascultîndu-mi tristele plîngerî, la nefericita soție a vicleanului Tezeu, la privighetoarea sugrumată de ghearele uliului... Tot astfel și eu îmi plîng nenorocirile, sfișindu-mi obrazii gingași, înfloriți pe malurile Nilului, și sinul frămîntat de hohote de plîns. Amara plantă a neliniștei și spaimei crește în pieptul meu, cînd mă gîndesc la prietenii fugarei îndepărtate de dulcea sa țară...“²

Piesa avea un ecou deosebit de puternic în sensibilitatea spectatorilor timpului. Vechea legendă a danaidelor, samavolnicțiile încercate de Egisthos evocau nenorocirile cauzate Eladei de vecinătatea mărilor și a piraților asiatici. Poeții și

¹ Eschyle: Tragédies. Les belles lettres, Paris, 1947, p. 46.

² Op. cit., p. 12—13.

istoricii epocii vorbeau de altfel adesea în operele lor despre asemenea samavolnicii și răpiri.

„Cei șapte în fața Tebei“, ultima parte a unei trilogii, aduce conflictul dintre Eteocle, regele Tebei, și Polinice, fratele său, care, spre a-i lua tronul, se asociază cu alți șapte șefi militari. Eteocle se decide să dea personal lupta cu fratele său, luptă în urma căreia cad amândoi. Ideea fundamentală a tragediei este pusă în evidență de contrastul dintre „măsura“ patriotismului teban reprezentat de Eteocle și „lipsa de măsură“, impietatea și trufia lui Polinice și a celor șapte șefi aliați.

Eroul principal apare de la început pe scenă, atrăgând atenția spectatorilor în mai mare măsură asupra sa decât asupra „situației“ însăși. (Este aci un aspect esențial al concepției dramatice eschileene, asupra căreia vom reveni.) Eteocle apare ca figura tragică a eroului care caută să se realizeze pe sine, afirmându-și libertatea de a hotări și acționa chiar când aceasta este împotriva legăturilor sale de stăru. Pe Eschil, îl interesează mai mult făptura umană, individualitatea lui Eteocle, decât ura zeilor (dominantă în legenda folosită de poet) împotriva neamului său. Eteocle este eroul tragic eschilean prin excelență, omul care-și afirmă personalitatea, care caută să se realizeze prin actele deliberate ale voinței sale libere.

„Prometeu înălțat“ cea mai cunoscută dintre tragediile lui Eschil, dezvoltă o temă de strălucită continuitate în literaturile europene. Tema (sau măcar personajul ei) a fost reluată de scriitorii antici: Platon, Euripide, Aristofan, Ovidiu, Lucian din Samosata, ca și de scriitorii moderni: Calderón, Goethe, W. von Schlegel, Byron, Shelley, André Gide, Franz Kafka.

Motivul, mitul titanului care a răpit focul din Olimp era cunoscut spectatorilor; Eschil își va concentra deci toată atenția asupra individualității eroului, dând sensuri noi, mai bogate și mai complexe, conflictului dintre titan și divinitate. Spre deosebire de Prometeu din mitologie, Prometeul eschilean nu-și consumă răzvrătirea într-o simplă confruntare

orgolioasă cu zeii, ci își dezvăluie profunda sa dragoste pentru omenire. Pe „tiranul Zeus“, Prometeu îl acuză că:

...la sărmanii muritori
Nu se gîndi, ba chiar voia ca neamul lor
Stîrpindu-l să creze unul nou.
Nu i se-mpotrivi nici unul decît eu;
Eu cutezai și mîntuiri pe muritori
De-a cobori la sumbrul Hades fulgerați.
De-aceea pățimese în aste lanțuri tari,
Amare de-ndurat și triste de văzut:¹

Prometeu este înlăntuit de stîncile Caucazului. Corul Oceaniidilor îi jelește nenorocirea, în accente de rezonanță cosmică: întregul univers participă la suferințele titanului. Personalitatea sa se afirmă în momentul cînd Okanos îi propune o împăcare cu Zeus, propunere pe care titanul o respinge cu dispreț. A doua trăsătură esențială a lui Prometeu se revelează în tirada în care el arată scopul și efectele actului său, de fundamentală importanță pentru civilizația umană:

Voi să nu credeți că de slab sau de semeț
Am amuțit: alt gînd îmi mușcă inima
Cînd văd ce chinuită este soarta mea [...]
[...] nu voi vorbi
Nimic decît ceea ce știți voi înșivă:
Cum am făcut pe muritori din tonți, isteți,
Trezindu-le din adormire spiritul [...]
[...] Voi spune-aceasta nu ca să-i vorbesc de rău,
Ci ca iubirea mea spre dinșii s-o vedeți:
Priveau cu ochii, însă nu vedeau cu ei;
Aveau auz, dar n-auzeau nimic cu el;
Mult timp în volburi de năluci le-ncălmășeau
Pe toate; nu știau nici dulgheria ce-i,
Nici casele-nsorite cum se făuresc;
Asemenea măruntelor furnici trăiau
Retrași în ascunzișurile grotelor;

¹ *Tragicii greci* — antologie — Clasicii Literaturii universale, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958, p. 223.

Nu cunoșteau prin semne sigure când vin
 Temuta iarnă, primăvara veselă
 Sau vara pururi darnică, ci bijbțiau
 Nepricepuți. Iubindu-i, eu i-am învățat.
 Ce-i răsăritul, ce-i apusul stelelor;
 Le-am dat știința foarte-naltă-a cifrelor
 Și folosirea literelor; în sfârșit
 Le-am dat memoria ce-i mama muzelor
 Eu fui întiul care boii-n jug i-a pus,
 Silindu-i ca prin vajnicele lor puteri
 Să ușureze opintirea omului;
 Și care caii plini de foc i-a inhămat
 La car, podoabă strălucitei bogății;
 Eu fui întiul care năvi a construit [...]

[...] Le-am arătat amestecetele ierbilor
 Cari toate morburile lor le vindecă [...]

[...] N-a fost de-ajuns atât: se află cineva
 Să spună că-naintea mea descoperi
 La oameni avuțiile pământului:
 Arama, fierul dur, argintul, aurul?
 Nu-i nimeni, căci ar fi un mincinos.
 Pe scurt: azi toate meșteșugurile lor
 Trudiții oameni de la Prometeu le au.¹

În felul acesta figura lui Prometeu capătă sensul de principiu al tuturor progreselor civilizatorice ale rasei umane. Trebuie remarcat de asemeni episodul apariției halucinante a fecioarei Io, înnebunită de chinurile la care o supune geloasa Hera. În fața suferințelor ei titanului i se revelează însăși suferințele omenirii, se trezește în el sentimentul compătimirii dar și al revoltei.

Tragedia lui Prometeu (așa cum apare din această primă parte a unei trilogii, fiind singura parte păstrată) este tragedia geniului binefăcător al omenirii. În concepția lui Eschil, fapta titanului nu se rezumă la o răzvrătire din mândrie. Toată grandoarea mândriei și a îndrăznelii de a înfrunta divinitatea, reprezentată în postură tiranică, va căpăta la Eschil

¹ Op. cit., p. 234—237.

înalta semnificație de afirmare a personalității umane. Acest sens este potențat și de faptul că suferința celui înlăntuit nu devine deznădejdea unui condamnat pentru o faptă fără perspective, ci este o suferință acceptată, este riscul conștient al actului revoluționar, al personalității decise să-și afirme libertatea acțiunii, al titanului care, iubind oamenii, este conștient că fapta sa, oricâte suferințe îi cauzază, a adus binefaceri capitale umanității. În felul acesta — detaliu semnificativ pentru gândirea lui Eschil — singura tragedie eschileană rămasă, al cărei subiect este luat din mitologie și ale căror personaje sînt numai zei sau semizeci, este totuși foarte îndepărtată de concepția mitologică și foarte apropiată de oameni și de destinul lor.

„Perșii“ este probabil singura tragedie eschileană cu subiect luat din „contemporaneitate“ și singura concepută cu o piesă independentă, neangajată în unitatea organică a unei trilogii. Scrisă la șapte ani după bătălia navală de la Salamina, opera urmărește să cinstească amintirea victoriei obținute de atenieni și să exalte sentimentul patriotic al acestora. Interesant totuși de remarcat este faptul că subiectul piesei nu este victoria grecilor, ci înfrîngerea perșilor; adevăratul protagonist al tragediei este corul, reprezentînd poporul persan. Conflictul dintre cele două popoare capătă aici semnificația însăși a conflictului dintre civilizație și barbarie; ideea fundamentală ce se degajă din piesă fiind ideea triumfului legitim al civilizației, și deci al respectului libertății.

Darius distrusese înfloritoarele cetăți ioniene, luptele lui de invazie fiind apoi continuate de fiul său Xerxes. Acțiunea piesei, desfășurîndu-se la curtea persană, începe în atmosfera de vagă presimțire a unei înfrîngeri (și, în cea mai mare parte, lirismul piesei este concentrat în neliniștea și deznădejdea perșilor). Mama regelui previne însă pe cetățeni: „Să știți că dacă fiul meu va izbuti, el va dobîndi faimă; dar de nu va izbuti, el n-are cui să dea socoteală și va rămîne mai departe stăpînul acestei țări“. Iată deci cum, printr-o singură frază, Eschil a fixat principiul organizării politice a unui stat sclavagist de tip oriental: despotismul persan este subliniat aici

torcăi spre a sugera, prin contrast, superioritatea sistemului politic democratic atenian.

Un sol întors de pe câmpul de luptă anunță înfrângerea, descriind bătălia cu o precizie de detalii, cu o bogăție de aspecte și cu o viziune exactă a întregului peisaj, care dovedesc că lupta de la Salamina a fost văzută de Eschil ca martor ocular. Solul vorbește de geniala stratagemă a unui grec (Themistocle), dar fără să-l numească; aceasta, pentru ca victoria să rămână și să fie unanim considerată victoria unui neam întreg. Deplîngînd dezastrul de la Salamina corul trage din acest eveniment o concluzie de ordin politic, precizînd că:

Multă vreme,

*N-o să-și mai plece Asia grunazul,
Subt legile persane! Multă vreme
Tributurile nu le-or mai plăti
Popoarele supuse! Multă vreme,
N-or mai cădea popoarele-n genunchi,
Căci regele cel mare și-a pierdut
Puterea naltă!*

Limbile supuse

*N-or mai simți zăbala! Este liber,
Și liber glăsuiește un popor,
Abia cînd zvrle jugul de pe umeri!
Puterea noastră și-a aflat mormînt
În glia cea de sînge încruntată,
Pe insula lui Aias, bintuită
De valurile mării...*

În momentul disperat al vestirii înfrîngerii apare umbra lui Darius, într-o scenă de puternic efect, comparabilă doar cu scenele similare shakespeariene. Darius trage concluzii asupra faptelor, concentrînd toate cauzele într-una singură: „lipsa de măsură” — hybris — a „trufiei barbare”: „Căci trufia cînd se coace poartă-ntr-însa spicul greșelii, iar din ea nu seceri decît rodul lacrimilor”.

De fapt, „Persii” este mai degrabă pretextul unui spectacol festiv patriotic decît propriu-zis o tragedie. Pentru că lipsește

și un erou tragic, individualizat, lipsește și o acțiune unitară, oricât de redus desfășurată, lipsește și un conflict dramatic. Aceasta — sub raportul structurii operei. Mai important însă de subliniat este un aspect foarte elocvent al umanismului eschilean — și anume, faptul că exaltarea sentimentului patriotic al atenienilor nu-l abate pe poet de la considerarea umană a adversarilor perși. „Grecii nu erau șovini, și Eschil a căutat să prezinte suferințele dușmanului cu o autentică participare afectivă. Pentru a-și scrie tragedia el nu s-a limitat doar să se informeze asupra istoriei și țării perșilor, ci a încercat să pătrundă și în intimitatea lor sufletească”¹.

Abordând un subiect istoric dintr-un trecut apropiat, Eschil întâmpina dificultatea reală de a da subiectului acea aură de poezie pe care o conferă îndepărtarea în timp. Subiectele celorlalte tragedii ale sale erau luate din lumea — de efect poetic — a mitului sau a legendei; în schimb, evenimentele relatate în „Perșii”, trăite recent de spectatori, se pretau foarte greu la o asemenea idealizare poetică. Și atunci, pentru a opera o anumită transfigurare poetică a realității quasicontemporane, Eschil deschide subiectului perspectivele unei duble îndepărtări: victoria de la Salamina este povestită ca păstrind încă glorioasa amintire a bătăliei de la Maraton, și totodată ea purtând de pe acum luminoasa prevestire a victoriilor de la Plateea și Micale.

„Orestia” este, alături de poema homerică, cea mai mare operă poetică pe care ne-a lăsat-o antichitatea. Singura trilogie dramatică ce ni s-a transmis din antichitate, „Orestia” este impresionantă sub raportul forței poetice, desăvârșită din punctul de vedere al compoziției și — urmînd o majestuoasă linie de acțiune unitară — extrem de dinamică prin mijloacele sale de expresie patetică. „Orestia” prezintă acel elan caracteristic exuberantei inspirației dionisiace a genialului său autor, notă fundamentală atît de diferită de compoziția calmă a lui Sofocle și Euripide.

¹ Max Pohlenz: „Die griechische Tragödie“. Zweite neuarbeitete Auflage. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1954, p. 61.

În anul 459, cînd a fost reprezentată „Orestia“, publicul grec cerea o tragedie cu o formă dramatică mai marcată și o acțiune mai complicată, care să rețină mai încordată atenția. Era un teren mai propriu lui Sofocle. Bătrînul Eschil s-a măsurat atunci cu tînărul său rival, adoptînd și inovația (de obicei atribuită lui Sofocle) de a introduce al treilea actor.

„Agamemnon“, prima parte a trilogiei, — pe care Goethe o numea „capodopera capodoperelor“ — începe cu reîntoarcerea din război a lui Agamemnon, ale cărui vorbe neliniștite și melancolice, precum și buna primire vădit forțată ce i-o face Clitemnestra poartă parcă presimțirea viitoare crime. În absența lui, soția sa Clitemnestra se îndrăgostise de Egist, împreună cu care pune acum la cale asasinarea soțului său. Casandra¹, sclava adusă de Agamemnon, descrie apropiata crimă (a cărei victimă va fi și ea), într-o viziune halucinantă, care dă atmosferei tragediei o tensiune dramatică extremă. Agamemnon este omorît.

Deși tragedia este intitulată „Agamemnon“, adevăratul ei protagonist este Clitemnestra — poate personajul cel mai complex din întreaga tragedie greacă. Este o femeie energică, animată de pasiuni puternice, de ură contra soțului care i-a sacrificat fiica², de dorința răzbunării pentru care va întrebuița și arma ipocriziei, de hotărîrea cu care se declară răspunzătoare pentru uciderea soțului ei. Totodată însă caracterul său revelează și alte aspecte: gelozia împotriva Casandrei, afecțiunea pentru Egist, speranța de a găsi la el înțelegere și apărare, momente de slăbiciune cînd se umilește în fața lui, neliniștea teribilă care în cele din urmă o cuprinde. Nici un dramaturg nu l-a întrecut în profunzimea analizei psihologice pe creatorul acestui complex, contradictoriu și impresionant personaj.

¹ Casandra, fiica Ecuhei și a lui Priam basileul Troii. Dotată de Apollo cu darul profeției, ea a prezis căderea cetății. După ce Troia a fost înfrîntă, Casandra devenită sclava lui Agamemnon este dusă la Micena unde e ucisă de Clitemnestra.

² E vorba de Ifigenia fiica mai mare a lui Agamemnon și a Clitemnestrei. Pentru a obține sprijinul Artemisei în războiul troian, Agamemnon, la îndemnul profetului Calchas, consimte să-și sacrifice fiica pe altarul zeiței.

„Choeforele“, partea a doua a trilogiei, începe cu liricul cor al troienelor care, în cuvinte de o rezonanță sumbră, plîng nenorocirea abătută asupra casei atrizilor. Oreste, fiul lui Agamemnon și al Clitemnestrei, ajutat de sora sa Electra, va răzbuna moartea tatălui său, ucigîndu-și mama și pe Egist, act de dreptate aprobat de corul care cîntă triumful moralei. Asemenea Clitemnestrei, nici Oreste însă nu rămîne satisfăcut de actul răzbunării sale; ca și pe mama sa, amintirea faptei sale îl urmărește ca un coșmar, împotriva căruia caută să lupte; el găsește argumente juridice, aduce dovezi, invocă mărturia concetățenilor săi, dar nimic nu-l poate salva de durerea gîndului ascuns care-l macină fără milă: acela de a-și fi ucis mama.

„Eumenidcle“, ultima parte a tragediei, trebuia să aducă desnodămîntul dramatic, judecata cumplitei fapte a lui Oreste. După cele două zguduitoare părți anterioare, Eschil nu putea aduce o scenă justițiară rece, care ar fi întrerupt crescendo-ul tensiunii dramatice. Și atunci, eriniile — străvechile divinități care pedepsesc crimele de familie — apar într-un spectacol terifiant, năvălind pe scenă cu priviri de furie dementă, tumultuoase și oribile, urlînd, plesnind din bice, agi-tîndu-și părul împletit cu șerpi vii, tirîndu-și lugubrele veș-minte negre — învrîstăte cu dungi stingerii; efectul scenic atinge paroxismul.

Reprezentînd asprul spirit conservator, eriniile cer pedepsirea lui Oreste; apărîndu-l, Apollo le insultă. La ideea renunțării la vechea lege a răzbunării, a talionului, eriniile devin și mai furioase și mai amenințătoare, văzînd în această renunțare o adevărată răsturnare a ordinii străvechi stabilite. Zeul Apollo continuă însă să pledeze pentru Oreste. E clar deci că la Eschil religia răspunde în primul rînd unui conținut etic, că e invocată pentru a se afirma legile superioare ale justiției. Religia sa nu-l duce pe poet la fatalism (numai în „Prometeu înlănțuit“ destinul — „moira“ — este atotputernic). Mai mult decît atît: nici chiar puterea zeilor nu este absolută — pentru că, la Eschil, „omnipotența divină nu anulează, și nici chiar nu determină voința umană, care rămîne liberă“¹. Iată

¹ Gennaro Perrotta, „Disegno storico della letteratura greca“. Nuova edizione. Principato, Milano, 1964, pp. 118—119.

de ce credem că o analiză obiectivă a operei eschileene ne obligă să revizuiem vechea formulă potrivit căreia tragedia lui Eschil ar fi o tragedie a „atotputerniciei destinului“.

În afară de respingerea tradiționalei legi a talionului, alte idei exprimate aici vin să sublinieze concepția nouă, avansată, îndrăzneată a lui Eschil. Astfel, prin cuvintele lui Apollo care susține necesitatea grupării familiei în jurul tatălui, iar nu a mamei, marele tragic dă o ultimă lovitură concepțiilor vechiului regim matriarhal. Este apoi încrederea în individualitatea umană liberă, asupra căreia se concentrează atenția lui Eschil, sublinierea ideii de responsabilitate, de voință liberă și de acțiune nedeterminată de divinitate, ci de om. După judecată, Oreste este grațiat, eriniile devin „eumene” („binevoitoare”), și trilogia se termină într-o atmosferă reconfortantă și de înaltă semnificație morală: după furtunile trecutului, pentru a fonda o ordine nouă și dreaptă, justiția proclamă abolirea vechilor, nedreptelor, inumanelor instituții și întronarea unei noi morale.

În teatrul lui Eschil totul apare în dimensiuni monumentale: și semnificația înaltă a ideilor, și situațiile tragice, și pasiunile puternice ale personajelor, și atmosfera în care se percep ecouri ale faptelor și credințelor dintr-un îndepărtat trecut.

Corul — adevărat personaj colectiv — rămâne o „sfință” emotivă chiar și în momentele când face reflexii asupra acțiunii. La Eschil, corul are în primul rând funcția de a completa tabloul psihologic al personajelor. Pentru a nu complica prea mult linia dezvoltării tragice, pentru a-și concentra mai mult atenția asupra acelei trăsături principale de caracter care stă la baza actului tragic, Eschil lasă ca meandrele anumitor mișcări sufletești ale eroilor cu toate nuanțele lor să fie completate de reacțiile și comentariile corului. În al doilea rând, corul este, cum am spus, glasul conștiinței etice și civice, iar opiniile pe care le formulează exprimă ideea de considerare a naturii umane, de respectare a nevoilor colectivității, totodată corul manifestând întotdeauna un anumit echilibru moral, respingând lipsa de măsură — „hybris” — și proclamând credința în imuabilele legi ale moralei individuale și sociale.

Structura pieselor lui Eschil este încă neevoluată, evident, — ceea ce însă nu este esențial. „Au fost dintre aceia care ar fi vrut să facă din Eschil un «primitiv», fiindcă tehnica dramei a fost dezvoltată după moartea lui; dar dacă a fi primitiv înseamnă a te bîlbîi în loc de a vorbi, sau a gîndi pueril în loc de a gîndi profund, atunci drama de azi e mult mai primitivă decît cea a lui Eschil. Nu, dezvoltarea tehnicii nu înseamnă progres. Sub raport emoțional și intelectual, primul nostru dramaturg a realizat în modul cel mai desăvîrșit marea dramă. Și sub raport intelectual; aici este punctul principal. Marea dramă a fost chiar de la începuturile sale o «dramă de idei». Și Eschil a fost cel dintîi care a învățat pe omul occidental că marele dramaturg realizează o imagine a epocii sale în întregul ei, prezentînd principalele ei conflicte și triumfuri (și, putem adăuga, insuccese). Sarcina aceasta pretinde forțe intelectuale, pe care omul modern le atribuie istoricului, omului de stat sau omului de știință; și într-adevăr, în personalitatea lui Eschil întîlnim cîte ceva din toate aceste însușiri”¹.

Spre deosebire de Eschil, Sofocle este un artist mai calculat, mai conștient de resorturile și tehnica artei sale. Fantezia sa creatoare nu are același elan nici aceeași forță ca fantezia lui Eschil, este mai temperată, mai discretă, în schimb este mai strălucitoare, mai luminoasă, mai capabilă de grație și subtilitate. În Sofocle își găsesc ecou toate sentimentele omenești; caracterul său de o profundă umanitate arată înțelegere pentru toate formele și gradele pasiunii, de la afecțiunile cele mai tandre pînă la ura necruțătoare, de la devotamentul cel mai gingaș pînă la minia dezlănțuită, de la regrete, visuri sau amintiri pînă la cele mai puternice resentimente, deschise sau ascunse. În concepția dramatică sofocleană întregul interes se atașează reprezentării vieții și a liberei desfășurări a naturii omenești, de preferință în aspectele ei cele mai nobile. Elementul liric își pierde mult din importanță, dezvoltîndu-se în schimb mai mult dialogul dramatic. Structura bogată și îndelung meditată, atent elaborată, a piesei; bogăția de peripe-

¹ Eric Bentley, „The life of the drama“. Athenoum, New York, 1965, pp. 114—115.

ții și surprize, varietatea de caractere prezentate, jocul nuanțat de sentimente, sinceritatea sentimentului și naturalitatea tonului, toate acestea completează universul concepției dramatice a lui Sofocle.

Fiu al unui bogat armurier atenian, Sofocle s-a născut în anul 497 î.e.n. A primit o educație aleasă; la 16 ani a fost conducător al corului cu ocazia sărbătoririi victoriei de la Salamina, iar mai târziu actor în propriile sale piese, dovedind un talent mult apreciat de concetățenii săi. Ca dramaturg câștigă prima victorie la 29 de ani; de-a lungul vieții sale, va obține de altfel un mare număr de victorii la concursurile dramatice: 18. L-a cunoscut pe Eschil (cu 27 de ani mai în vârstă) și pe Herodot, a fost prietenul lui Pericle, și i s-au dat diferite sarcini cetățenești importante, printre altele fiind ales în două rânduri strateg. A fost stimat și iubit de atenieni. A murit la vârsta de 90 de ani, după ce cu numai doi ani înainte obținuse laurii victoriei cu tragedia „Filoctet“.

Din cele 130 de tragedii câte se spune că ar fi scris ni s-au păstrat doar șapte. Spre deosebire de Eschil, Sofocle nu-și scria piesele în trilogii, ci prezenta la concursuri câte trei tragedii independente.

Dintre acestea, „Trahinienele“ este o piesă de o finețe psihologică remarcabilă, dar fără un personaj de prim plan. „Ajax“ este o tragedie mai „scenică“, nu numai prin acțiune, ci și prin bogăția și varietatea de nuanțe ale stărilor sufletești ale eroului. „Filoctet“ trece drept una din operele lui Sofocle cele mai patetice prin intensitatea pasiunilor eroului, războinicul abandonat zece ani pe o insulă de către tovarășii săi de arme și salvat de Hercule; e singura piesă în care Sofocle uzează de procedeul „deus ex machina“. De observat aici este și atitudinea de irreverență față de religie — ca în aceste cuvinte ale lui Filoctet vorbind despre Tersile:

Era firesc! Nu mor cei josnici și mișei
Ba, dimpotrivă, zcii-ntr-una grijă au
De soarta lor. Cum fac, cum dreg nu știu, dar ei
Mereu din drumul către Hades îi întorc

*Pe cei vicleni și ticăloși; pe cei cinștiți
Și drepți cu droacă-i duc. Ce să mai cred? Pe zei
Eu să-i mai proslăvesc, cînd sînt așa nedrepți?*¹

În „Electra“ Sofocle reia subiectul din „Choeforele“ lui Eschil. Primul rol însă nu mai aparține lui Oreste, ci Electrei, gama de sentimente este mai variată decît la Eschil, iar recunoașterea fratelui reîntors, de către Electra — în tragedia lui Sofocle — amînată, așteptarea ei este prelungită, ceea ce face ca Electra să desfășoare o bogată și nuanțată suită de stări sufletești, între speranță și disperare. Pentru a nu fi recunoscut de ai casei și împiedicat în intențiile sale, Oreste trimite întîi pe bătrînul său îngrijitor ca să răspîndească vestea morții sale cu ocazia unei întreceri de care; cele 80 de versuri relatînd împrejurările morții prezumtive a lui Oreste, constituie cea mai colorată descriere a unei asemenea întreceri de care, rămasă de la antici. Vestea aceasta o îndurerează profund pe Electra, care adresează fratelui presupus mort o rugăciune ce se termină în cuvinte de duioasă dragoste fraternă în accente de caldă umanitate, proprie lui Sofocle:

*Primește-mă cu tine-n ăst lăcaș de veci!
Și două umbre, a ta și a mea, s-or întîlni
Atunci. În viață cînd erai, pe amîndoi
O soartă — una — ne-a legat și vreau, mi-e drag,
Ca să ne lege și-n mormînt. Că morții doar,
Doar ei — eu văd — de suferințe sînt uitați?*²

Mai observăm aici și o notă nouă în tragedia greacă — în notația aspectelor de natură, de felul acesteia:

*...zorii s-au ivit... Se-aud cum ciripesc
Și păsărelele... A nopții negură
S-a dus și stelele-au pălit...*³

¹ *Sofocle: Aias, Trahinienele, Electra, Filoctet, traducere de George Fotino, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 230.*

² *Op. cit., p. 184.*

³ *Op. cit., p. 132.*

„Oedip rege“ — cea mai celebră dintre tragediile lui Sofocle, alături de „Antigona“ — are un subiect luat dintr-un „Oedip“ al lui Eschil, pierdut. De observat aici, în primul rând, este faptul că, într-o acțiune în care fatalitatea pare a determina totul, tocmai voința eroului devine principalul resort al actului tragic și principalul centru de interes al desfășurării.

Pentru a-și salva cetatea de năpasta pe care zeii i-au trimis-o pedepsind o crimă săvârșită de unul din cetățenii ei, regele Oedip întreprinde o cercetare spre a găsi vinovatul. El conduce această cercetare de fapt împotriva lui însuși, și cu atât mai intens cu cât începe să bănuiască — de la un moment dat — că vinovatul ar putea fi chiar el. Din descoperire în descoperire Oedip cade în prăpastia teribilului adevăr: necunoscutul pe care l-a omorât într-o încăierare era tatăl său, iar regina văduvă cu care s-a căsătorit și a avut copii este propria sa mamă. Pentru această oribilă crimă, Oedip se pedepsește scoțându-și ochii. De notat că acest act este un act voluntar, nu hotărât de zei:

Apollon, Apollon, dragii mei fost-a

Cel ce m-a-mpins la cumplitele-mi, crunte dureri, însă
nimeni

Nu mi-a scos ochii cu mîna, doar eu, ticălosul!¹

În scena centrală a tragediei este anunțată și descrisă, în termeni de o neîntrecută intensitate dramatică, autopedepsirea eroului și sinuciderea nefericitei Iocasta:

Veți ști din gura mea ce-a pățimit, sărmana:

Cum ea de furie aprinsă a pătruns

În casă, se-aruncă pe patul ei de nuntă

Smulgîndu-și părul cu amîndouă mîinile.

Odată-nuntru, închise uşile cu zgomot.

Striga acum pe Laios, mort odinioară,

Aminte alucîndu-și de-odrasla-i de-altădată,

Ce-l dete pe el morții, spre a lăsa pe mamă

Să nască fii de nenoroc fiului ei.

¹ Tragicii greci — antologie. Clasicii literaturii universale, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958, p. 416.

*Jelea culcușul unde biata-și odrăslise
 Din soțul ei un soț și din copil copii.
 Cum a pierit apoi, ea unul nu voi ști;
 Cu țipete a năvălit Oedip, și lângă
 El n-am putut vedea amarul ei sfârșit!
 Ci-asupra lui, fugind nebun, ne-aținteam ochii.
 Umbla-n forfote cerînd s'îi dăm spadă
 Și-și căuta femeia, nu femeia, muma
 Care-l născuse pe el și copiii săi,
 Pe cînd turba astfel, un demon i-o arată.
 Nici unul din noi nu era doar lângă el.
 Tipînd cumplit, ca și cum cineca-l ducea,
 Sări la ușa cu canaturi și din loc
 Smulgînd ușorii adînci, se repezi-n odaie:
 Acolo am văzut femeia spînzurată,
 De lațul împletit încolăcită; et
 Cum o văzu, îngrozitor urlă, sărmanul,
 Desface funia de care-atîrnă, ea
 Cade jos, biata: ce privești de groază!
 Smulgînd de pe veșmîntul ei paftalele
 De aur, ce-o împodobeau, el începî
 A se lovi cu ele-n fundul ochilor
 Strigînd așa: că nu vor mai fi martorii
 Amarurilor lui și-ai faptelor lui rele,
 Ci-n beznă vor vedea pe cine nu se cade
 Și vor cunoaște cei pe care el nu-i creă!
 Astfel strigînd de multe ori, și nu o dată,
 Ridica pleoapele, lovindu-se. Pupitele
 Însîngerate îi scîldau obraji; nu
 Cădeau stropi umezi de sînge, ci ca o neagră
 Ploaie sau grindină de sînge se vărsa.¹*

După care urmează, în ritmul unei impresionante progre-
 siuni dramatice, momentul înfiorătoarei apariții pe scenă a
 regelui cu orbitele însîngerate, scena în care Oedip își ia adio
 de la fûcele sale, într-o tiradă în care durerea se dizolvă în
 atmosfera lirică a unei nesfîrșite tristeți.

¹ Op. cit., p. 412 - 413.

„Oedip la Colonos” continuă subiectul din tragedia anterioară. În contrast însă cu „Oedip rege”, în locul unei mari agitații tragice domină aici atmosfera de liniște și împăcare. Sub raport compozițional piesa revine la forma primitivă a tragediei, prin faptul că acțiunea este foarte redusă, iar corul își recapătă o funcție amplificată, relatînd episoade, recitînd rugăciuni, făcînd reflexii filozofico-morale, sau admirabile descrieri de natură.

În pribegia sa, Oedip cere găzduire cetății Colonos. În toată mizeria sa morală el rămîne demn, tandru și adînc mișcat de devotamentul fiicei sale Antigona; dar păstrează un implacabil resentiment față de tiranul Creon, condamnă aspru tentativa de uzurpare a lui Eteocle de către celălalt fiu al său Polinice, iar recunoștința sa față de Zezeu care-l găzduiește, precum și credința sa în destinul ce îi este hărăzit de a aduce binecuvîntarea zeilor asupra cetății ce-l adăpostește și, în fine, liniștita moarte în care se stinge, sînt elemente care dau eroului tragic o măreție apropiată de sublim.

„Antigona” — „modelul perfect de tragedie”, cum o numea Hegel — ilustrează încă o dată concepția lui Sofocle asupra tragediei: ca edificiu dramatic clădit în jurul unui protagonist care domină acțiunea și restul personajelor prin grandezza pasiunii sale. Pe lângă desăvîrșita construcție a piesei, să mai amintim prologul (poate cel mai frumos prolog pe care l-a scris Sofocle este cel al „Antigonei”) și scena dintre Antigona și Ismena, capodoperă de dialog dramatic.

Cu acel simț fin al nuanțelor sufletești cele mai delicate ce îi caracterizează arta, Sofocle o prezintă pe Antigona într-o triplă ipostază: de fiică devotată nefericitului său părinte orb, de soră care cu riscul propriei vieți își îndeplinește o pioasă datorie față de fratele ei Polinice și, în fine, de femeie hotărîtă care protestează împotriva tiraniei.

În urma luptei dintre cei doi frați (subiect tratat de Eschil în „Cei șapte în fața Tebei”) cad amîndoi; regele Eteocle este înmormîntat cu pompa cuvenită, în schimb din porunca tiranului Creon, Polinice, dușmanul cetății, nu poate fi înmormîntat, sub amenințarea pedepsei capitale pentru cine ar în-

drăzni să o facă. Antigona însă, știind bine ce o așteaptă, își înmormântează fratele, vină pentru care e pedepsită să fie îngropată de vie. Semnificația morală înaltă a tragediei este clară: actul de voință al Antigonei se opune legii tiranice, pentru a proclama valoarea conștiinței umane și respectul sentimentelor de umanitate.

„Antigona“ este nu numai o culme a artei tragicilor greci, ci și un document de gândire și atitudine civică. Epoca lui Sofocle s-a declarat categoric împotriva tiraniei și a regimului politic al tiranilor, iar poetul se face în repetate rânduri ecoul acestei tendințe care condamnă individualismul despotic, nociv intereselor cetății.

Critica tiraniei este exprimată mai categoric în dialogul dintre tiran și fiul său:

CREON

Dar țării cine alt, nu eu îi sînt cîrmaci?

HEMON

Ce țară oare-o fi a unui singur om?

CREON

Dar oare țara nu-i a celui ce-i cîrmaci?

HEMON

Doar un pustiu de-ai cîrmui, i-ai fi stăpîn!

Într-un regim tiranic respectul legilor cetății se bazează nu pe convingere, ci pe teamă:

Și toți

*De-aici, din jur mărturisire-ar toți că drag
Li-i ce-am făcut, dar frica-i amuți pe toți*

Atitudinea lui Sofocle împotriva tiraniei își găsește un pendant imediat în grija de a nu cădea în cealaltă extremitate, a anarhiei:

*Neascultarea-i cea mai grea dintre năpăști;
Ea năruie căminuri și cetăți și-ades
Pe fugă-n lupte-oștirile le-a pus...
...Cuvine-se pe-ale cetății rinduieli
Să le păzim...*

Sofocle semnaleză de asemenea pericolul corupției. Semnificativă este această energică tiradă împotriva puterii coruptoare a banului:

*Că dintre toate născocirile-omenești
Ca banul rea și blăstemată alta nu-i!
El surpă și cetăți și din al lor cămin
Pe mulți putea-va-i izgoni! Și pe-ăi cinstiți
Îi poate-ademeni, le poate-ntuneca
Și mințile, de săvârșesc și făr'delegi
Și mîrșăvenii fel și chip...*

Figura Antigonei este poate cea mai frumoasă a teatrului sofoclean. Esența ființei sale este concretizată în cuvintele pe care i le adresează lui Creon: „Natura m-a făcut să iubesc, nu să urăsc“. Antigona este capabilă de eroism, cu riscul conștient al sacrificiului, fără exaltare, în drumul spre lumea morții regretînd lumina, soțul și copiii care nu-i sînt hărăziți, cuprinsă de un sentiment al singurătății în care însă — element nou în tragedia lui Sofocle—prin reîntîlnirea cu cei dragi ea obține „promisiunea și premiza unei resurecții“¹. Luminile și umbrele acestei stări sufletești complexe apar în tirada lamentației sale străbătute de un intens lirism:

*O! tu, culcuș al nunții-mi, tu,
Lăcaș ce-mi fi-va veșnic sub pămînt! Pornesc
Spre tine-acum, spre morții mei — că mulți mi-au fost*

¹ *Georges Méautis: „Sophocle. Essai sur le héros tragique“. Albin Michel, Paris, 1957, p. 225.*

De Persefona¹ găzduți — pornesc și eu,
 Ce-am fost mai urgisită decît toți; pornesc
 Cînd încă nu-mi bătuse-al vieții-mi greu soroc.
 Nădejdea doar, pornind spre voi, m-o legăna
 Că ție, tată-ți fi-va drag și-ți va fi drag
 Și ție, mamă, da! și ție, frate drag,
 Să fiu cu voi! Cu mîna mea v-am fost lăiat,
 Găteala morții v-am făcut și v-am stropit
 Cu apă sfîntă eu!... Și-acum, Polynikes,
 Că leșu-ți îngropai, vezi ce răsplată-avui!
 Cinstirea morții eu ți-am dat — cei buni o simt!...
 Mă duc spre mormînt, făr' nici să fi știut
 De-al nunții drag desfăt. Nici soț eu n-am avut,
 Nici prunc n-am alăptat! Și singură — că toți
 M-au părăsit — de vie-acum spre-al morților
 Lăcaș cobor.

[Lumea tragediilor lui Sofocle este dominată de o poezie a tristeții și a resemnării. Dar, spre deosebire de Euripide, tristețea sa are o anumită seninătate. La Sofocle, „omul poate găsi în sine însuși, în propria-i noblețe și în propriul său eroism, o mîngiere și un sprijin împotriva durerii. Dacă Euripide este poetul slăbiciunii umane, Sofocle este poetul măreției omenestii, care și în nenorocire își păstrează intactă noblețea. Eroii săi se ascamăna între ei: toți sînt foarte mărinoși, stăpîniți de o singură pasiune, puternici și elementari ca forțele naturii. În această plenitudine a pasiunii, în această noblețe și elevație a sentimentului care nu cedează în fața nici unui obstacol și a nici unei nenorociri rezidă esența poeziei sofocleene“².]

Euripide dramaturgul celei de a doua jumătăți a secolului al V-lea î.e.n. este produsul unei epoci de mari frămîntări sociale, politice și intelectuale, și elevul lui Protagora, Socrate și Anaxagora. Epoca și educația sa se vor resimți în operă,

¹ Persefona: fiica Demetrei, soția lui Pluton, regina lumii subpămîntene.

² Gennaro Perrotta. Op. cit., p. 143.

în desfășurarea pasiunilor violent descătuseate, în complicarea adesea exagerată a intrigii sau în sensibilitatea sa extrem de acută. Iar aplicațiile timpului spre oratorie, filozofia scepticilor și a sofiștilor, își găsesc corespondențe în tragedia sa care abundă în discursuri, speculații filozofice, cazuistică subtilă sau sentințe morale. Acest poet tragic care a fost cel mai puțin sărbătorit dintre tragicii greci (de-a lungul unei vieți de 75 de ani a primit doar de cinci ori premiul întâi la concursurile dramatice), a fost în schimb cel mai mult admirat în secolele care au urmat, iar dramaturgii moderni s-au inspirat în primul rînd din tragiile lui.

Născut la Salamina în anul 480 î.e.n., fiu al unui negustor, Euripide aparținea deci păturii micilor proprietari de sclavi. Ca dramaturg a debutat la treizeci de ani, scriind în total 92 de piese, dintre care ne-au rămas 17 (plus „Rhesos“, de paternitate incertă) și o dramă cu satiri. În ultimii ani ai vieții, dezamăgit de insuccese și atacat de autorii de comedii, a părăsit Atena, chemat fiind de regele Macedoniei, la curtea căruia moare în anul 406 î.e.n.

Dintre operele sale rămase ne vom opri la cîteva dintre cele mai semnificative.

„Ecuba“ începe cu apariția umbrei lui Polidor, a cărei tiradă are un adevărat rol de prolog, în sensul modern al cuvîntului. Aproape toate piesele lui Euripide încep cu asemenea prologuri, care expun antecedentele și anunță episoadele ce vor urma. Dacă Aristotel l-a numit pe Euripide „cel mai tragic dintre poeții tragici“, Lessing socotea că acest atribut este justificat în primul rînd prin faptul că prologul, avînd rolul de a pregăti spectatorul asupra celor ce vor urma, dă posibilitate dramaturgului să-și concentreze toată atenția (concentrînd astfel și interesul spectatorilor) asupra prelucrării patetic-dramatice a conflictului și situațiilor.

Prologul nu era necesar la Eschil sau la Sofocle, care tratau subiecte clar cunoscute din mituri sau legende, dar la Euripide acest prolog, cu structura și funcția sa specifică devine necesar. Pentru că, mereu în căutarea efectului scenic, Euripide recurge la o complicare din ce în ce mai accentuată a intrigii

și la combinații ingenioase: modifică o legendă, pune la un loc părți luate din legende deosebite, contopește chiar mai multe legende la un loc (dacă nu chiar inventează subiectul în întregime — ca în „Elena” sau „Ion”), cu o libertate și o lipsă de servitute față de tradiție care se adaugă la renumele său de „revoluționar al tragediei”.

Spectrul lui Polidor își povestește nenorocirea: fiul Ecubei, regina Troiei, este trimis în timpul războiului împreună cu tezaurul cetății la regele trac Polimistor. Pentru a intra în posesia tezaurului, Polimistor îl ucide, aruncându-i cadavrul în mare. De atunci —

neplîns și fără groapă,
Zac uneori pe țărături și uncori în mare,
Fiind purtat de multe săltări de val puternic.¹

Troia învinsă, Ecuba este dusă în captivitate. Fiica sa Polixenia este cerută de învingător spre a fi sacrificială. Ea acceptă moartea; dar nu ca Antigona lui Sofocle (personaj mai realizat, mai tragic, întrucît este mai uman în complexitatea atitudinii sale față de moarte), ci cu atitudinea eroică, a ființei care ține la prestigiul unei morți demne. Trimisul grecilor pentru a o ridica pe Polixenia este chiar Ulise, cel atât de îndatorat Ecubei² — care îi reamintește acest lucru, cerîndu-i în schimb îndurare. Ulise însă nu cedează.

Pînă aci materia epică i-ar fi fost suficientă lui Eschil sau lui Sofocle pentru a construi o piesă. Dar Euripide continuă acțiunea, cu ceea ce pentru antecesorii săi ar fi putut deveni materia unei tragedii independente. Partea a doua începe cu înștiințarea Ecubei despre găsirea cadavrului lui Polidor. Înnebunită de durerea acestei a doua nenorociri, Ecuba obține prin Agamemnon o întrevedere cu regele ucigaș Polimistor, care vine împreună cu cei doi copii ai săi. Ecuba se răzbună, injunghiindu-i copiii și scoțînd ochii regelui trac.

¹ Euripide, Ecuba. (trad. Eugeniu Denesiu). „Biblioteca pentru toți” nr. 302. Editura librăriei Alcalay, p. 6.

² Ecuba îi salvase viața lui Ulise atunci cînd acesta se strecurase ca spion în Troia și fusese recunoscut.

Pentru a obține de la Agamemnon pedeapsirea Ecubei, Polimistor caută să-și justifice omorul lui Polidor, pretextând devotamentul său față de Agamemnon în interesul căruia ar fi săvârșit crima. Ecuba intervine cu contraargumente. Momentul trebuie reținut. În „Choeforele” lui Eschil, Elcetra, cântînd (așa cum s-a remarcat) o probă materială pentru întoarcerea lui Oreste, se arată a fi mai aproape de gîndirea materialistă ioniană. Aici în schimb, Ecuba combate ipocrizia regelui trac cu argumentele logice, cu o precizie în demonstrația discursivă care-l apropie pe Euripide de sofisti.

Spiritul epocii se resimte și în scepticismul religios pe care-l primă Euripide:

O, doamne! ce voi spune? Că tu te ați la oameni,
Că cei care-au credință în vreo dicitinătate
Amarnic se înșeală, și că doar întîmplarea
Conduce toate-n lume?¹...

Că structură, tragedia lui Euripide realizează o dualitate de sentiment: în prima parte domină pietatea, mila, dragostea, iar în a doua, răzbunarea, cruzimea, oroarea. Finalul piesei contribuie de asemenea la slăbirea unității. Căci, de unde în decursul acțiunii suferințele Ecubei au concentrat simpatia spectatorilor asupra ei, în schimb excesul său de cruzime din final îndreaptă compătimirea publicului spre Polimistor, slăbind simpatia acordată înainte Ecubei.

„Ifigenia în Aulida” aduce ca subiect sacrificarea fiicei lui Agamemnon de către tatăl său. Și aici, Euripide aduce în finalul piesei o modificare a datelor legendei; Ifigenia merge la moarte, nu îndurerată, ci conștientă și mîndră: „Gloria mea de a fi eliberat Grecia va fi divină. Și nici nu trebuie să țin prea mult la viață. Tu (adresîndu-se mamei sale) m-ai născut pentru a fi a întregului neam grec, iar nu numai a ta. Jertfiți-mă, distrugeți Troia. Căci este firesc ca grecii să poruncească barbarilor, iar nu barbarii grecilor”. Este evidentă aci dorința

¹ Euripide: Ecuba (trad. Eugeniu Dăncușiu), „Biblioteca pentru toți” nr. 302. Editura librăriei Alcalaș. p. 30.

lui Euripide de a exalta (cu o grandoare poate cam căutată) patriotismul grecilor.

Euripide este un maestru în arta de a impresiona prin sentimentalism. În tirada de adio a Ifigeniei întâlnim acel lirism specific euripidean, lipsit de simplitatea și profunzimea marilor săi antecesorii, dar mai variat și apropiat de virtuozitate:

*Ca ramurile celor ce roagă pe vreun zeu,
Așa azi de genunchi-ți se-anină trupul meu,
Ce pentru tine fost-a născut de mama... vai!
Așa de grabă morții te rog să nu mă dai,
Că-attit de dulce este a soarelui lumină!
O, nu trimite-n lumea de întuneric plină
Pe-aceea care „tată” ți-a zis, și cărei tu
I-ai zis întâia oară?: „copila mea”... O, nu!
Căci eu întâiași dată pe-ai tăi genunchi șezînd,
Te-am sărutat, săruturi duiioase-n schimb primînd.
Tu mă-ntrebai: „Copilă! te voi vedea cîndva
Femeie fericită, colea la casa ta,
C-un soț de treabă, vrednic de tine?” — „Scumpe tată”,
Îți răspundeam voioasă de gîtu-ți atîrnată,
Cu mîna, ca acuma, bărbia-ți mîngîind:
„Eu, ce urare ție să-ți fac? Îmbătrînînd,
Veni-vei pe la mine? Cu ce drag te-aș primi!
A’tale griji, putea-voi vreodată răsplăti?”
Mi-aduc și azi aminte de-acestea! — Dar tu, vai,
Uitatu-le-ai, și morții voiești ca să mă dai...¹*

„Alcesta” este tragedia soției care acceptă să moară în locul soțului său. Apollo îl scapă pe regele Admet de la moarte, făgăduind în schimb ursitoarelor să găsească un om care să se sacrifice în locul regelui. Singura ființă care se învoiește la acest sacrificiu este soția lui, Alcesta. Piesa se termină printr-un „deus ex machina”, procedeu adesea utilizat de Euripide: Hercule, drept recunoștină pentru buna găzduire pe care a

¹ Euripide: Ifigenia în Aulida (trad. P. Dulfu). „Biblioteca pentru toți”, nr. 408—409, Editura librăriei Alcalay, București, p. 83—84.

primit-o în casa lui Admet, coboară în infern și o readuce la viață pe Alcesta.

Eroina — una din cele mai duiosase personaje euripideene — personifică însăși sentimentul dragostei și devotamentului soției. Figura sa nobilă, luminată de poezia dramaticului moment al despărțirii de viață, este desenată de sclava care relatează pregătirile stăpânei sale în vederea morții, într-o tiradă care ar merita citată în întregime. De asemenea ar merita citat momentul, de mare intensitate lirică, în care Alcesta, cu privirea pierdută, halucinantă, are viziunea sinistră a apropiatului său sfârșit.

Alcesta se înscrie în galeria de personaje euripideene — Andromaca, Ifigenia, Polixenia etc. — prin care poetul aduce un elogiu virtuților sufletului feminin. Aceste personaje, alături de cele surprinse în alte ipostaze (Ecuba, Medeea etc.), îl arată pe Euripide ca pe un profund cunoscător al caracterului femeii, spre care și-a îndreptat cu predilecție atenția.

„Ciclopul“ merită o atenție specială, ca fiind singura dramă cu satiri pe care ne-a lăsat-o antichitatea. Satirii erau un fel de „boemi ai mitologiei grecești, primitive ființe cîmpenești, cu firi și apucături animalice temperate de sentimente omenești și de anumite instincte artistice. În teatrul grec ei jucaseră un rol capital, și numai încetul cu încetul au fost surghiuniți din tragedia propriu-zisă și îngăduiți numai în partea finală a reprezentației, ca un fel de element echilibrator al sentimentelor zguduitoare cu care tragicii frământaseră sufletele spectatorilor“ (St. Bezdechi)¹. Cu tot caracterul lor vesel și libertin, drama satirică se deosebea de comedie. „Pe cit putem ghici, deosebirea dintre ele, aproape imperceptibilă pentru noi azi, constă în aceea că drama satirică reclamă mai multă ingenuitate, o naivitate mai primitivă, un suflu mai larg și mai generos, și ca mijloc de realizare, o limbă mai aleasă, o dicțiune ușoară însă nu

¹ Euripide: „Bacantele, Alcesta, Ciclopul“. Traducere și note introductive de St. Bezdechi, Cultura Națională, București, 1925, p. 119.

lipsită de oarecare eleganță, o fantezie susținută, — pe cînd comedia cerea în primul rînd un spirit perspicace, un observator nemilos, revenirea cît mai des la realitate prin așa numita întrerupere a iluziei dramatice, și o limbă care nu se teme de nimic și care nu cruță nimic“.

„Ciclopul“ tratează un cunoscut episod din „Odiseea“. Într-o grotă din Sicilia locuiește Ciclopul, servit de grotescul Silen și de ceilalți satiri ai săi. Pe țărnm coboară Odiseu cu tovarășii săi, în căutare de hrană. Prinși de Ciclop, navigatorii sînt amenințați să fie mincați de acesta; doi din ei cad pradă, dar iscusitul Odiseu îl îmbată pe Ciclop și, în timp ce acesta doarme beat, îl orbește, putîndu-se astfel salva, pe sine și pe ai săi.

Pentru gîndirea lui Euripide, „Ciclopul“ este o piesă foarte semnificativă. Mai întîi — aici este caricaturizat acel ideal de „Supraom“ care, prin însăși forța sa își ia dreptul de a-l stăpîni pe cel mai slab. Este apoi satirizată acea categorie detestată de Euripide a îmbogățiților de război, pentru care singura ambiție era banul, plăcerile ordinare, crez brutal și cinic pe care Ciclopul, adresîndu-se lui Odiseu, îl exprimă în tirada care începe:

Zeul deșteptilor e banul, țincule!

Încolo, toate-s fraze, vorbe luate-n vînt! (...)

Una din operele cele mai caracteristice ale lui Euripide (nu sub raportul structurii dramatice, ci al ideilor înalte și al lirismului) este tragedia „Troienele“, scrisă cînd poetul se apropia de vîrsta de 70 de ani, avînd deci valoare de concluzie a unei întregi și îndelungate activități dramatice strîns legate tematic de viața contemporană a grecilor.

Subiectul, inspirat din istoria războiului troian, este în așa fel alcătuit încît totul să înfățișeze cu o forță cutremurătoare ororile războiului cotropitor, atrocitățile invadatorilor, suferințele celor din Troia și eroismul lor sublim. Structura piesei este foarte simplă, un fir al unei intrigi propriu-zise lipsește. Ceea ce dă însă unitate piesei este imaginea cruzimii războiului

de invazie și figura Ecubei, protectindu-se ca un simbol tragic al durerii și suferințelor troienilor. În decursul unei succesiuni de scene ni se înfățișează rînd pe rînd: jalea Ecubei, nefericita regină a Troiei distruse; hotărîrile nemiloșilor învingători privind soarta nenorocitelor troiene; apariția stranie a Casandrei în delir profetizînd nenorocirile grecilor întorși acasă; vestea jertfirii Polixeniei, fiica Ecubei; monstruoasa decizie a cuceritorilor de a-l omori pe Astianax, fiul Andromacăi; plecarea în captivitate a Ecubei spre a deveni sclava învingătorului; și, în final, slăcările incendiului pus de soldații greci, mistuind ultimele rămășițe ale cetății învinse.

Toată piesa este un înălțător elogiu adus nobleței sufletești a celor în suferință, tăriei de caracter a celor invadați. „Nici o altă tragedie antică nu este consacrată într-un mod atît de exclusiv înfățișării suferințelor. Nici una nu are un caracter atît de liric, și în nici una un poet tragic nu s-a adresat atît de pătrunzător simțurilor, ochilor și auzului, pentru a emoționa prin spectacolul suferinței”¹. Totodată, „Troienele” este un impresionant apel la umanitate și o foarte aspră stigmatizare a sălbăticiiei războaielor de cotropire. Îndrăzneala lui Euripide de a-i prezenta în felul acesta pe concetățenii săi nu putea să fie pe placul juriului oficial care, la concursul unde a fost prezentată tragedia, nu i-a acordat laurii victoriei.

Acești lauri însă i-a acordat posteritatea. Căci subiectul „Troienelor” lui Euripide a fost reluat și de Seneca, și de Robert Garnier în timpul Renașterii, și — mai aproape de noi — de Jean Giraudoux în „Războiul cu Troia nu va avea loc”; în preajma izbucnirii primului război mondial, piesa cunoscutului scriitor expresionist Franz Werfel: „Troienele” a avut un ecou puternic, — ecou repetat, peste decenii, de „Troienele” după Euripide în adaptarea lui J.P. Sartre.

Euripide, după părerea marelui său contemporan Sofocle, îi arată pe oameni așa cum sînt. Atenția lui este reținută de slăbiciunile omenești și dintre aceste slăbiciuni, de cea mai nobilă: pasiunea iubirii. Lumea morală a omului însă, el o privește fără idei preconcepute, dar și fără concluzii. „Gîndire niciodată satisfăcătoare, Euripide este poetul întrebărilor des-

¹ Max Pohlenz, op. cit., p. 366.

chise, al proceselor în curs și al semnelor de întrebare. La sfîrșitul dramelor sale, el preferă să-și lase spectatorul ca în fața unei răscruci de drumuri, iar nu ajungînd la o convingere sau la o resemnare¹. Îndrăzneț în idei și atitudini, în concepția dramatică și în inovațiile aduse tragediei, Euripide se îndepărtează de grandiosul eroism uman eschilcan și de elevatul idealism moral sofoclean, apropiindu-se mai mult de gîndirea scepticilor și sofîștilor vremii sale. „Dacă Sofocle pare a fi înrudit cu Shakespeare, Euripide, cu predominantul său intelectualism și lipsa sa de iluzii, ne face adeseori să ne gîndim la Shaw².

În felul acesta, tragedia greacă — unul din marile blocuri care stau la temelie umanismului european — apare în același timp unitară și diversă. Ea s-a desfășurat de-a lungul unuia din secolele cele mai grandioase din istoria culturii umane. Un secol, ale cărui etape de pregătire, înflorire și declin și-au găsit reflectarea, tendințele, ecoul, în etapele pe care le-a parcurs tragedia, de la Eschil, prin Sofocle, la Euripide. O succesiune de etape istorico-culturale pe care am putea-o descifra și în metaforele artistice ale celor trei stiluri arhitectonice — reprezentate succesiv de coloana dorică, ioniană și corintică. În climatul spiritual al culturii grecești din secolul al cincilea înaintea erei noastre, corespondențele stilistice din domenii diferite de artă sînt sensibile. Masivitatea și forța elementară a coloanei dorice evocă momentul și înfățișarea tragediei eschileene. Coloana ioniană, cu suplețea profilului și armonia volutei, trimite parcă la concepția și stilul dramaturgiei sofocleene. Iar diversitatea de elemente și mișcarea neliniștită de linii a capitelului corintic, oare nu sugerează stilul patetic euripidean? Apropierile între tragedie și arhitectură intervin spontan, asociațiile mintale se operează involuntar. În acest limbaj metaforic, tragedia lui Eschil, cea a lui Sofocle și cea a lui Euripide devin adevărate temple pe care antichitatea greacă le-a înălțat în cinstea geniului uman.

OVIDIU DRIMBA

¹ Victor Martin: „Quatre figures de la poésie grecque“. Delachaux et Niestle, Neuchatel, 1931, p. 147.

² Allardyce Nicoll: „World drama, from Aeschylus to Anouilh“, George G. Harrap, London, 1959, p. 69.

ESCHIL

PERȘII

472 î.e.n.

În românește de
EUSEBIU CAMILAR

PERSOANELE TRAGEDIEI

(în ordinea intrării în scenă)

CORIFEUL

CORUL, alcătuit din bătrâni din Susa

REGINA, văduva regelui Darius și mama lui
Xerxes

VESTITORUL

UMBRA LUI DARIUS

XERXES, regele perșilor.

*Ațiunea se petrece la Susa, în fața palatului lui
Xerxes.*

Decorul înfățișează un portic unde se adună consilierii „regelui cel mare“, cum este supranumit Xerxes¹.

Aceștia intră cu pași rari în scenă.

CORIFEUL

M e l o d r a m ă .

Sosesc aleșii, oamenii de taină,
Ai regelui. Sînt duși la luptă perșii,
Elada s-o stropșească, dar pe-acești,
Prin rangul lor, al nostru rege Xerxes,
Stăpînul cel din Darius² născut,
Aici în Susa³ i-a lăsat anume,

¹ *Xerxes* (sau *Khshayarsha*) I: supranumit și „regele cel mare“, a domnit între 485—465 î.e.n.; era fiul lui Darius I și al reginei Atossa. După ce a înăbușit o revoltă în Egipt, a invadat Grecia și a transformat Atena în ruine; înfrînt la Salamina, își părăsește armata, care va fi zdrobită la Plateea (479 î.e.n.) și fuge înapoi în Asia. Moare asasinat.

² *Darius* (sau *Dîryavaș*) I: rege al Persiei (550—486 î.e.n.); a domnit între 521—486 î.e.n. Organizator priceput, și-a împărțit imperiul în 20 de satrapii, a cucerit India, a subjugat Tracia și Macedonia, dar a fost învins de greci la Maraton. A murit înainte de a porni în cea de-a doua expediție împotriva grecilor.

³ *Susa*: capitala provinciei Elam (sau Susiana), una din satrapiile imperiului persan, oraș de reședință al lui Darius și al urmașilor săi.

Pământul să-i păzească, și palatul
Cu aurul și tot belșugul lui...
Dar inima, prevestitoarea pururi
Nedezmințită, ori de câte ori
Nenorociri se-apropie, și-acum
Se-ntreabă-ngrijorată: cum s-o-ntoarce
Din bătălie Xerxes? Dar armata
Ce strălucea în aur la plecare?
În mari șuvoaie, forța plămădită
În Asia, s-a dus în întregime —
Și inima-mi tresare speriată,
Chemînd un vestitor, dar în cetate
N-ajung de mult nici soli, nici vestitori.

Au părăsit Ecbátana¹ și Susa,
Și Kissia² cu vechi întărituri,
Și au pornit la bătălie perșii,
Pe nave sau călări, și cei mai mulți
Pe jos s-au dus, alcătuiind greimea
Războinicei armate... Au plecat
Să cucerească Grecia, Amistres³,
Astáspes⁴, Megabátes⁵, Artafrénes⁶,
Toți comandanți și regi supuși lui Xerxes,
Avînd sub braț armate colosale!
S-au revărsat nebiruiți arcași
Și călăreți grozavi la-nfățișare,
Cumplici în bătălii, prin vitejia
Din inimile lor neclătinate...

¹ *Ecbátana*: capitala vechiului regat al mezilor.

² *Kissia*: regiune muntoasă din Susiana, între Susa și Ecbátana. Eschil pare s-o considere o cetate întărită.

³ *Amistres*, *Artembares*, *Imaios*, *Farandákes*, *Sostanes*: căpetenii persane.

⁴ *Astáspes*: în realitate — Histaspes, căpetenie persană.

⁵ *Megabátes*: de fapt — Megabise, general al lui Darius I, participant la cel de al doilea război medic.

⁶ *Artafrénes*: în realitate Artafernes, general persan, nepotul lui Darius, a cărui armată o comanda la Maraton (490 î.e.n.), în timpul primului război medic; a luat parte și la expediția lui Xerxes (480 î.e.n.). Este fiul lui Artafernes, guvernatorul Sardesului.

Pe calul său de luptă, Artembáres
Și el s-a dus, și dus e și Masistres¹,
Și s-au urnit, arcașul cel mai strașnic,
Imáios cel viteaz, și Farandákes, —
S-a dus Sostánes, ce-și dezlănțuiește,
Ca nimeni altul, caii în galop!

S-au revărsat și de la Nilul larg
De hrană dătătorul, Susiskánes²
Și Pegastágon³, fiu al lui Egiptos⁴,
Și s-a urnit și marele Arsámes⁵,
Regal stăpîn al Memfisului sfînt,
Și s-a urnit și din străvechea Teba,
Ariomard⁶! Tot din Egipt, vislași,
Cu bărci ce taie bălțile de-a dreptul,
S-au dus într-o mulțime fără capăt
Și înspăimîntătoare.

Și s-au dus
Spre Grecia, aleșii lidieni,
Stăpîni de ginți în continentul lor...⁷

¹ *Masistres*: căpetenie persană. Poate unul și același cu *Masistras*.

² *Susiskánes*: căpetenie a trupelor egiptene din armata persană. Într-o replică din piesă apare ca un conducător med, căci numele lui este însoțit de determinativul *ecbatanezul*.

³ *Pegastágon*: căpetenie a trupelor subordonate perșilor.

⁴ *Egiptos*: numele primului rege legendar egiptean.

⁵ *Arsámes*: căpetenie persană de trupe egiptene din armatele subordonate perșilor.

⁶ *Ariomard*: căpetenie de trupe egiptene din armata aliaților lui Xerxes, subordonate persanilor. După Herodot ar fi fost un înalt demnitar persan însărcinat să guverneze Teba egipteană supusă. Într-alt loc din piesă este citat din nou (*sriomardos*) și din context reiese că ar fi o căpetenie de oști indiene.

⁷ În epoca războaielor medice imperiul lidian încetase a mai exista. Lidia devenise una dintre provinciile imperiului persan. Cum însă perșii obișnuiau să guverneze prin intermediul unor indigeni, nobiliimea indiană rămăsese stăpînă peste provinciile ce alcătuiseră fostul imperiu lidian. Sardesul, fosta capitală imperială, rămînea capitala întregii acestei părți a Asiei. În acest sens, așadar, lidienii erau *stăpîni de ginți în continentul lor...*

S-au dislocat și regi ce au în grijă
 Mulțimi de herghelii. Așa, s-au dus,
 Vitejii *Metrogátes*¹ și *Arctéus*²
 Și a trimis și *Sardesul*³ de aur
 Puhoi de luptători în mii de care,
 În pilcuri rinduite, și purtate
 De cîte patru cai și cîte șase,
 Priveliște grozavă la vedere!
 Pin' și vecinii *Tmolosului sacru*
 S-au bucurat, voind s-arunce jugul
 Pe-al Greciei grumaz! Cu misieni,
 Neîntrecuți aruncători de sulți,
 S-au dus *Tharibis*⁴ și *Mardón*⁵ cel strașnic,
 — Aceste nicovale — să tocească
 De-mpotrivirea lor, greceasca lance⁶!
 Și Babilonul cel bogat în aur
 Învoltura potopuri de mulțimi:
 Soldați pe jos, stăpîni deplini pe arcul
 Ce-l încordează neșovăitori —
 Și marinari cu flotele...

În urmă,
 Din marginile vastului imperiu,
 Din Asia întregă alergau,

¹ *Metrogátes*: căpetenie de trupe lidiene din armata persană.

² *Arctéus*: căpetenie din trupele lidiene aflate în armatele aliaților lui Xerxes și subordonate persanilor. Într-alt loc din piesă, acest Arcteus pare a fi comandant de detașamente egiptene.

³ *Sardes*: capitala vechiului imperiu lidian, la poalele muntelui „sacru“ *Tmolos*, pe malul vestitului fluviu *Pactol*; oraș celebru prin luxul și bogățiile sale.

⁴ *Tharibis*: căpetenie a trupelor misiene din armata persană.

⁵ *Mardón*: general persan, ginere al lui Darius. În 480 î.e.n. *Mardonis* era unul dintre locotenenții lui Xerxes. După înfrîngerea de la *Salamina* iernezează în *Tesalia*, ocupă *Beoția* și *Atica* și jefuiește *Atena*. În 479 î.e.n. este învins la *Plateea*, unde și moare.

⁶ *Imaginea lăncii* este asociată cu armata grecească; pe de altă parte *arcul* simbolizează armata persană. Antiteza va reveni, sub diverse forme, în piesă.

Cu spade scurte, mari inulțimi, plecate
Poruncilor lui Xerxes! Și, așa,
S-a dus la luptă, floarea vitejiei
Din Persia, și se aude cum,
Subt pasul lor, pământul strămoșesc
Al Asiei, din măruntaie gemel
Trec zilele, și cei rămași acasă
Le numără, și zilele se scurg,
Și tremură soțiile, părinții,
Și tot mai lung și tot mai lung e timpul!

CORUL

Maiestuos și evocator.

*De bună seamă, la strîmtoarea Helei
Atamantida¹, sînt acum ajunse
Puhoaiete de oști nimicitoare!
O, parcă văd cum jugul cel de nave
L-au și zvrilit peste grumazul mării,
Iar țărmlul continentului vecin
L-au și atins, trecînd pe pod de nave,
Legate cu odgoane tari de in...*

*Subt pumnul căpeteniilor aspre
Încovoind armatele și flota,
Al nostru rege zeilor egal,
Fecior născut din ploaia cea de aur² —
Al Asiei, bogată în popoare,
Nestăpînit stăpin, el, dintr-o dată*

¹ *Hela Atamantida*: oroină mitologică, fiică a lui Atamas (rege legendar al Beoției); fugind de mama ei vitregă, Ino, s-a înecat în strîmtoarea ce separă Tracia de țărmlul nord-vestic al Misiei; strîmtoarea a primit numele de Helespont, literalmente „strîmtoarea Helei“.

² Aluzie la episodul mitologic al nașterii lui Perseu născut din iubirea dintre Zeus și Danae (potrivit acestui mit Zeus coborîse sub forma unei ploii de aur). Perseu este considerat dătătorul de nume, patronul familiei regale persane, strămoșul lui Xerxes Perscidul.

*Pe două căi și-a repezit, cumplita
Și-ngrozitoarea mare de popoare —
Pînă-n grumaji Ahaia¹ s-o îngroape!*

(Mai intens.)

*Au ochii lui demonici în străfunduri
Întuncimi albastre! Gîndul lui
Stîrnește milioanele de brațe
Și flote pune-n mers! Și iată-l, dar,
Cum, așezat în carul sirian²,
Repede către lăncile dușmane
Neînfrițații Asiei arcași!*

*Ce vitejie va putea să-nfrunte
Puhoiul nesfîrșit de omeniri?
O, nici un dig, oricît ar fi de strașnic,
Nu va putea opri dezlănțuirea
Talazurilor revărsatei mări!
Vă spun: armata Persiei e încă
Nebiruită, iar poporul ei,
Neclătinat în inima vitează!*

*Dar mă întreb: se află muritor,
Care-ar scăpa de cursele întinse
De gîndurile zeilor vicleni?
O, cine, dar, cu sprintene picioare,
A izbutit elanul să-și înalțe
Pentru un salt spre ținta fericirii?
Atea³, dulce și mîngîietoare,*

¹ *Ahaia*: numele unei regiuni din vechea Tesalie unde, conform tradiției mitologice, ar fi domnit Ahaios, strămoșul mitic al aheenilor. Erau două ținuturi cu acest nume: unul în Pelopones, celălalt, ce se mai numea și Ftiotida, în sud-estul Tesaliei. Armata persană se retrage prin nordul Beoției și pătrunde în Tesalia prin Ahaia-Ftiotis.

² Car tras de cai sirieni.

³ *Atea*: în grecește *Ate*. În mitologie înfățișează o personificare a rătăcirii minții sau a crimei, calamități trimise de zei spre pedepsirea muritorilor. În ipostaza de zeiță este o divinitate răufăcătoare alungată din Olimp pentru zizaniile ce provoca; inspiră acțiunile criminale, aduce năpasta. În tragedie apare uneori ca o divinitate a răzburărilor sîngeroase, înrudită cu Erinii, alteori, ca o întruchipare a pedepsei.

*Spre cursele-i ascunse cheamă omul,
Și nu se află muritor să scape
Din cursele întinse, printr-un salt...*

(Amplu.)

*E drept că zeii au vestit de mult
Ce gânduri au cu perșii, cînd le-au dat
Grozaș avînt, neconținut să treacă
Dintr-un război în altul, spulberînd
Întărituri faimoase, și le-au dat
Cîmpiile de luptă, potopite
De colbul călărimilor și de
Cetățile căzute în ruină...*

*Și-acuma, ei, pe drumurile mării,
Cu albe spume, zbuciumate-n vînturi,
Pe ale mării drumuri largi, deprind
Cum să contemple sfintele întinderi,
Frînghiilor de in de pe corăbii
Încredințindu-și zilele...*

Vioi și mișcător.

Pe zeii!

*O, vai de tine, inimă cernită
Și sfișiată de tristeți! Mă tem
Că în curînd cetatea noastră Susa,
De fiii ei războinici văduvită,
Va auzi înăbușitul strigăt:
„O, tu, persană oaste, vai de tine!“
Și teamă mi-i că strigătului jalnic
Din Kissia n-o să-i răspundă nimeni!
Și parcă văd femeile plîngînd,
Cu vâl de in în unghii sfișiat,
Răcnind: „O, vai, nefericită oaste...“*

(Mai lent.)

*Plecară călăreții și pedestrii:
Poporul ca albinele roit-a
Pe urma comandantului! S-au dus,*

*Și au legat un continent de altul,
Cu punți întinse peste sînul mării...
Iar paturile soților, acum
Stropite sînt de lacrimi. Doar durerea
O mai cunosc femeile persane;
Și singure și părăsite, ele
Ostează după soții ispitiți
De-amăgitoarea luptelor iubire...*

M e l o d r a m a.

CORIFEUL

Noi, cei rămași în anticul palat,
Datori sîntem să fim mai înțelepți,
Mai reținuți în sfaturile noastre,
Pîn' nu aflăm ce soartă are Xerxes,
Coboritor din Darius, la rindu-i
Coboritor din ozul lui Perseus,
De nume dătătorul ginții noastre...
Vor birui săgețile persane
Așa de iuți, sau ascuțita lance¹
A Grecului?

Dar iată, o, bătrini,
Regina se apropie, măreață,
Frumoasă ca lumina ce scîntăie
Doar în privirea zeilor! Plecați
Să-ngenunchem la sfintele-i picioare...

Dați înălțare glasurilor voastre,
Mai largă înălțare, inchinîndu-i
Ofrandele cîntărilor...

¹ De fapt, nu numai armata greacă folosea lancea: și în armata persană existau unități de lăncieri.

Corul se înclină. Intră regina,¹ pe carul ei,
urmată de un impresionant alai.

(Vorbit.)

Sublimă,
Înaltă și puternică stăpină,
A tuturor femeilor persane,
Cu late briuri! Tu, prea sfintă mamă
A vajnicului Xerxes! Tu, ce-ai fost
Soție unui zeu și ai născut
Un zeu la rîndu-ți! Văduvă iubită
A strașnicului Darius, aș vrea
Ca azi măcar, norocul moștenit
De fiul tău, de la străbunii vrednici,
Să-i ocrotească oastea...

REGINA

O, prieteni!
Am părăsit acest palat de aur
Și încăperea unde am dormit
Alături de Darius, căci grija
Atît de tare inima-mi sfișiel
Bătrîni! Eu vouă vă voi spune totul,
În ora-ngrozitoare cînd mi-i frică
Pin' și de umbra mea! O, scumpi bătrîni!
Mă tem de marea noastră bogăție,
Căci, poate, soarta pururi schimbătoare
O să-și întoarcă fața de la noi,
Stîrnind noian de pulberi pe pămînturi,
Și dărîmind acest măreț lăcaș,
Al bogăției, înălțat cîndva,
De Darius, prin mîna unui zeu!
De două ori mă tem, cinstiți bătrîni,
Căci iată, bogății atît de mari
Nu-și au apărătorii pe potrivă; —

¹ Este vorba de Atossa, cea mai vestită dintre principesele persane care au purtat aceste nume, văduva lui Darius și mama lui Xerxes.

Iar fără bogății, ce-ar fi puterea?
Oricare-ar fi, nu poate să-și înalțe
Întreaga strălucire... O, e drept
Că nimeni nu s-atinge de averi,
Dar gem de grija ochiului de pază,
Căci ochiul unei case e prezența
Stăpinului... De asta mă frământ,
O, credincioși, o, voi, bătrini persani,
Și vă aștept nerăbdătoare sfatul...

CORIFEUL

Mă tot frământ, mă tot întreb, regină
A Persiei: n-ar fi mai nimerit
Dacă-șt tăcea? Mă-ntreb: voi fi în stare
Cu sfatul meu folositor să-ți fiu?
Dar crede-ne că-ți stăm la îndemână
Cu tot ce vom putea...

REGINA

Deci, ascultați:
Cumplite visuri noaptea mă frământă,
De când s-a dus cu oastea fiul meu,
Să pulbere Ionia¹... Dar vis
Mai înspăimântător n-am mai avut,
Ca visul de-astă-noapte! Hai, bătrini,
V-apropiați mai tare!

Se făcea,
Că două fete mindre se arată,
Strălucitor înveșmîntate. Una
Purta veșmînt persan. Costumul doric²

¹ *Ionia*: ținut în Asia Mică, la sud-vest de Lidia, pe țărmul Mării Egee. În piesă desemnează Grecia în general, ca aluzie la teritoriile locuite de vechiul trib al ionienilor care, după ce au fost alungați de doriani din Grecia, s-au stabilit pe coastele Asiei Mici.

² Portul dorian, al locuitorilor din ținutul grecesc Dorida.

Cealaltă îl purta. Ținuta lor
De naltă, uimitoare maiestate,
Și frumusețea fără de prihană,
Deopotrivă parcă aminteau
Străbunele din adormite veacuri
Surori erau, și fiice, coborîte
Din osul vechi al aceluiași neam,
Dar soarta le-a prescris să locuiască
În două patrii: una în Elada,
Cealaltă însă în pământ barbar;
Eu le vedeam în vis cum se sfădeau,
Și cum, deodată, fiul meu venind,
Întîi a încercat să le împace,
Pe urmă le-a supus sub brațul său,
Și le-a-nhămat la carul sirian,
Pe amîndouă cu grumajii prinși
În nodurile aceluiași ham
Și mîndră fost-a fata cea dintîi,
Din friu lăsîndu-și liberă doar gura,
Pe cînd cealaltă, de nărav cuprinsă,
A început să zvîrle din picioare,
Și, dintr-o dată, apucînd în mîini
Curelele ce o legau de car,
Le-a rupt; și-a rupt căpăstrul drept în două,
Cu grozăvie împingîndu-și șoldul
De-a curmezișul hățului... Atunci,
Feciorul meu s-a prăbușit din car,
Și, iată, a lui Darius fantomă
I-a apărut alături, să-l deplîngă,
Iar fiul meu, cum a zărit fantoma,
Veșmintele își sfișia, gemînd...
Acestea sînt, cinstiților bătrîni,
Vedeniile nopții! M-am sculat,
Și, scufundîndu-mi mîinile în apă
Neîncepută, am luat ofrande,
Și la altarul zeilor le-am dus;
Dar am văzut cum se rotea asupra

Altarului, un vultur¹, ridicat
La înălțimea soarelui... Văzîndu-l,
Mi-a amuțit și strigătul pe buze!
Și, să vedeți, prieteni... Ca săgeata
S-a ridicat un șoim²! Subt ochii mei,
S-a aruncat spre vultur, și-ntr-o clipă
I-a sfișiat cumplit trufașa țeastă,
Încît, înspăimîntat, semețul vultur
S-a strîns ca ghemul!

Iată ce-am visat.

Și groaza mă cutremură! Chiar voi,
Mă ascultați îngălbeniți de spaimă!
Știți bine doar, că dacă fiul meu
Va birui, se va nălța pe veci
Între eroii neasemuți,
Iar dacă nu, el n-are să dea seamă —
Ci, orișicum, tot el va fi stăpînul
Pămîntului persan...

CORIFEUL

Preasfîntă maică!

O, cum te-aș speria sau liniști?
Deci, prea plecați te sfătuim: ridică
Din nou, fierbinte rugă către zei,
Să spulbere vedenia grozavă,
Și-nlăturînd deznodămîntul tragic,
Noroc s-aducă, ție, și-alor tăi,
Și patriei! Apoi să-nchini libații³
Pămîntului și celor din morminte!
Adînc despică-ți inima, și roagă-l
Pe Darius, cel apărut în vis,
Din creierii tenebrelor s-aducă
Augurul bun subt undele luminii,
Iar cîrdul prevestirilor sinistre,

¹ Simbol al imperiului persan.

² Simbol al puterii și iscusinței grecești.

³ *Libații*: cîteva picături dintr-o băutură ce erau vărsate înainte de a bea, drept semn de închinare zeilor.

Să ți-l oprească Darinus, în noaptea
Din nepătrunsul Hades... Ți vorbesc,
Cu tot adîncul inimii deschis,
Ca un profet iluminat de nimbul
Sincerității... Visul tău, regină,
Va odrăsli lăstarii fericirii...

REGINA

Din dragoste adîncă pentru Xerxes,
Și pentru casa asta, mi-ați răspuns
Așa de bine! Dragostea vă-ndeamnă
Să tălmăciți și visul meu așa...
O, fiți de partea mea, evenimentul
Precum m-ați sfătuit, voi săvirși
Chemare naltă către zei și morți,
Îndată ce mă-ntorc în încăpere;
Dar aș mai vrea să vă întreb: Atena
Cam unde vine?

CORIFEUL

E la asfințit,
La capătul pămîntului, cam unde
Stăpînul nostru, Soarele, apune...

REGINA

Și fiul meu, cutezătorul Xerxes,
Voia cetatea asta s-o supună?

CORIFEUL

El Grecia întreagă supunea,
Atena cucerind...

REGINA

Au grecii, oare,
Armată numeroasă?

CORIFEUL

O, mai bine
Ai întreba cât rău pricinuit-a
Armata asta, mezilor...

REGINA

Pe lingă
Armata lor, au bogății destule?

CORIFEUL

Pământul lor e plin de neseceate
Izvoare de argint...

REGINA

Și minuiesc
Săgeata care arcul încordează?

CORIFEUL

Ei poartă spade, luptă corp la corp,
Și poartă seut...

REGINA

Ce rege li-i stăpîn
Și comandant?

CORIFEUL

O, grecii nu sînt sclavii!

REGINA

Dar cum vor ține piept unei invazii?

CORIFEUL

Precum au mai ținut, cînd au zdrobit
Puternica, lui Darius, armată...¹

REGINA

O, vai! Ce-ai spus? Tristețe-ngrozitoare
A mamelor celor plecați acum...

CORIFEUL

Dar iată: socotind că vrei să afli
Întregul adevăr, numaidecît,
Privește omul care vine-n fugă!
E-un vestitor persan! El ne va da
O veste clară, fie rea sau bună...

Intră un vestitor.

VESTITORUL

O, voi, cetăți din Asia întregă,
O, tu, pămînt al Persiei, liman
Al bogăției fără de sfîrșit —
Cum a putut o izbitură numai,
Prosperitatea voastră s-o distrugă?
Căzut-a floarea perșilor în luptă!
Vai, mie, zeii! De ce mi-i dat să fiu
Nenorocirii, primul vestitor?
Dar trebui-va, totuși, să vestesc,
O, perșilor, nefericirea asta:
Armata noastră este nimicită...

Însufleșit.

CORUL

*Îngrozitoare suferinți venită,
Neprevăzute și sfișietoare!*

¹ Aluzie la înfrîngerea suferită de regele Darius, la Maraton, în anul 490 î.e.n., cînd, în timpul primului război medic, a fost învins de Miltiade.

*Hai, perșilor, dați plinsetelor drumul,
Vă scufundați în lacrimi, auzind
Îngrozitoarea veste...*

VESTITORUL

Adevărul

**Acesta e: armata e pierdută,
Și nici în gându-mi nu mai strălucea
Speranța de întoarcere...**

CORUL

La ce

*Am mai ajuns la bătrîneți adînci,
Să le trăim, cumplită catastrofă?*

VESTITORUL

**O, perșilor, vă jur! Am fost de față,
Și nu vă spun nimic din auzite,
Căci am văzut cu ochii mei venind
Nenorocirea...**

CORUL

O, nenorocire!

*De mii de ori nenorocire! Deci,
Popoarele din Asia, zadarnic
S-au îndesat cu armele, grăbind
Spre Grecia funestă...*

VESTITORUL

**În grămezi,
Stau morții noștri la această oră,
Pe țărmul Salaminei¹, și-mprejur!**

¹ *Salamina*: insulă din Marea Egee în golful Saronic, pe coasta occidentală a Aticeii, în Grecia. Aici a avut loc marea bătălie navală, în care a fost zdrobită flota persană, în anul 480 î.e.n. (în timpul celui de-al doilea război medic).

CORUL

*De mii de mii de ori, nenorocire!
Deci, stîrcurile semenilor noştri
S-au prăbuşit, apoi s-au scufundat
Şi-acum le poartă marea răscolită,
Ca-n mantii largi învăluite-n valuri...*

VESTITORUL

Nici arcurile nu ne-au folosit,
Căci ne-am zdrobit de navele greceşti!

CORUL

*Se-aude în văzduh un gemăt lung,
Sfîşietor, sinistru! Pentru ce,
Au abătut asupra noastră zcii,
Durerile întregului pămînt?
Picrdută e armata...*

VESTITORUL

Salamina,
Cuvînt nenorocit! O, tu, Atena¹,
Îmi stoarce lacrimi amintirea ta...

CORUL

*De mii de ori Atenă odioasă!
De-acum mereu ne-om aminti de ea,
Şi plînge-vor, de nume auzindu-i,
Femeile rămase-n văduvie
Şi fără de feciori... Nenorocire
Lipsită de prinosul mîngîierii...*

(O pauză. Tăcere.)

¹ Oraşul a rezistat în chip eroic atacului persan; pe de altă parte, persii consideră Atena ca un loc nefast, deoarece Temistocle (525-460 î.e.n.), comandantul suprem al grecilor, era ateniian.

REGINA

De-atita timp mi-i amuțită gura!
Strivită sint de-ngrozitoare veste!
Cine-ar putea cuprinde-ntr-un cuvint
Dezastrul tot? Și, totuși, muritorii
În stare sint să-și poarte suferința,
Cînd le-au trimis-o zeci! Povestește
Aici, în fața noastră, cum a fost!
Întîi, adună-ți gîndurile! Fii,
În vorbe, cumpănit! Hai, povestește,
Și geme povestind! Și, rînd pe rînd,
Înșiră comandantii prăbușiți,
Apoi conducătorii de popoare,
Porniți cu sceptrul! Cîte locuri goale,
Prin moartea lor, lăsară?

VESTITORUL

Află: Xerxes

E viu și liber!

REGINA

O, acest cuvint
E o lumină peste casa mea,
E ca o zi de soare potopită,
În urma unei tenebroase nopți!

VESTITORUL

Căzut-a Artembâres, comandant
A zece mii de călăreți, răpus
Pe stîncile pieptișe din Silena¹
Lovit de lance a pierit Dadâkes²,

¹ *Silena*: lung promontoriu stîncos la Salamina, situat la gura strîmtoării dintre insulă și țărîm. Pe acest promontoriu grecii au înălțat, după bătălie, un trofeu memorial.

² *Dadâkes*: comandant persan.

Ce comanda o mie de soldați¹:
 N-a apucat să sară de pe navă,
 Și lancea l-a izbit... Apoi, Tenágon²,
 Cel mai viteaz războinic bactrian,
 S-a prăbușit pe insula lui Aias³
 Bătută de talazuri... Și Liláios⁴,
 Și nobilul Arsámes au pierit,
 Cu țestele izbindu-se de stînci,
 Pe țărmul unei insule bogate
 În porumbei⁵... Cu nava lor pieriră
 Cei de la Nil⁶, atît de tari în scuturi —
 Pieri Arcteus, și pieri Adéues⁷
 Pieri Farnukos cel cu scutul tare;
 Matallos Hrisianul⁸ comandînd
 Vreo zece mii, murind, a mai văzut,
 Cum barba lui roșcată, lungă, deasă,
 Culoarea și-o schimba încet-încet,
 În baia cea de purpură...
 Și magul
 Arábos⁹, și Artames¹⁰ bactrianul,

¹ În original se vorbește de *Dadákes hiliarbos*, adică *cel care comandă o mie de ostași*.

² *Tenágon*: comandant de trupe bactriene.

³ *Aias, Ajax*: unul dintre cei doi eroi mitologici greci, participanți la războiul troian. Eschil face aluzie la Aias (fiul lui Telamon) stăpînitor al insulei Salamina. — Aici este vorba de o perifrază pentru Salamina.

⁴ *Liláios, Farnukos, Amestris, Amfistreus*: căpetenii persane.

⁵ Insulă care, după unii comentatori, n-a putut fi încă identificată.

⁶ Egiptenii.

⁷ *Adéues*: căpetenie a trupelor lidiene subordonate perșilor.

⁸ *Matallos Hrisianul*: războinic din Hrisa (numele mai multor insule din Marea Egee și al unui oraș din Troada).

⁹ *Arábos*: căpetenie magă (din tribul magilor). Tribul magilor, a cărui existență este atestată de istorie (Herodot, Strabe), trebuie deosebit de numele castei profești a persanilor, celebrii magi a căror denumire ajunge, mai târziu, sinonimă cu „vrăjitori, șarlatani“.

¹⁰ *Artames*: comandant persan, conducător al oștilor bactriene.

Ce comandau treizeci de mii de negri
Încălărați, sînt înghițiți, de-a pururi,
De aspra glie unde au căzut ;
Pieri Améstris și nepotolitul
Aruncător de sulți, Amfistréus !
Îmbracă doliul, o, cetate Sardes,
Căci marele viteaz Ariomárdos
Și el căzul Căzut-a și Seisámes¹
Din Misia ! Și Tháribis din Lirna,
Eroicul oștean, ce-avea subț braț
Vreo două sute și cincizeci de nave,
La rînd și el căzu, nefericitul ;
Și-n ee-i privește pe cilicieni,
Căzut-a Siennésis, comandantul
Cel mai viteaz, împrăștiind în rîndul
Vrăjmașilor îngrozitor măcel !
Aceștia sînt, precît îmi amintesc,
Căzuții comandanți. Dar n-a rostit
Cuvîntul meu, măcar a mia parte
Din lanțurile de nenorociri...

REGINA

O, plîngeți ochi, și lăcrămați ! Mărire
A Persiei, pe veci ai asfînțit...
Mai stai puțin ! Întoarce-te: avură
Atîtea nave grecii, de-au putut
Armatele persane să înfrunte,
Și flota s-o scufunde ?

VESTITORUL

Deci, aflați:
În ce privește numărul de nave,
Biruitori puteau să iasă perșii,
Căci flota inamică a avut

¹ *Seisámes*: căpetenie de trupe misiene, din armatele subordonate perșilor.

Trei sute numai, și încă zece nave
Alcătuind rezerva! Xerxes însă
Spre vâlmășag a repezit o mie,
Și mai avea și două sute șapte
De nave iuți! O, iată, iată, deci:
A noastră flotă, după cum vedeți,
Puternică era și mai presus;
Dar zeii au voit să fim zdrobiți,
Pe-ale balanței talgere punind
Izbindă pentru greci, căci ocrotesc
Cetatea mindră a zeiței Pallas¹...

REGINA

Atena, deci, n-a fost măcar știrbită?

VESTITORUL

Bărbații ei sint neinvinse ziduri!

REGINA

Dar care-a fost semnalul de asalt?
Porniră, oare, grecii, bătălia,
Sau fiul meu, cu nave fără număr?

VESTITORUL

Stăpină prealnaltă! Tot dezastrul
Ni l-a adus un zeu al răzbunării,
Ivit ca din senin, de nu știu unde.
Ni l-a adus prin gura unui grec².
Într-adevăr veni un grec din oastea
Ateniană. Cum s-a dus la Xerxes³,

¹ Atena, oraș închinat zeiței Pallas-Atena, în mitologia greacă; zeița înțelepciunii.

² Numele grecului era Sikinnos, preceptorul copiilor lui Temistocle.

³ Flota persană era ancorată la Palera, unul dintre cele trei porturi ale Atenei.

I-a spus că grecii, la începutul nopții,
În taină vor să fugă, imbarcați
Pe navele în pîlcuri, încercînd
Să scape de pieire, fiecare
Pe seama lui fugînd... Cînd auzi
Această veste, Xerxes n-a gîndit
La violența grecului, și nici
La gelozia zeilor! Curînd,
El și-a chemat la sine comandanții
Escadrelor, spunîndu-le că-ndată
Ce soarele va asfinți, și umbra
O să cuprîndă cerurile sfinte,
Să rînduiască bine greul flotei,
În trei temute linii, să păzească
Ieșiri și trecători, mereu izbite
De valurile mării... Alte nave,
Într-o mișcare de învăluire,
Și insula lui Aias s-o-nconjoare!
Așa să fie! poruncit-a Xerxes,
Și dacă grecii vor scăpa de moarte,
Aflînd spre mare drumuri tănuite,
Toți comandanții fi-vor osîndiți
Să li se taie capetele! Mult
S-a încrezut în inimă, rostînd
Cuvintele acestea! Nu știa
Ce pun la cale zeii... Mai apoi,
Armatele s-au pregătît în tihnă.
Curînd cinau. În tihnă, marinarii
Se pregăteau și ei, să fie gata,
Legîndu-și bine vislele-n curele!
Și cum lumina soarelui s-a stîns,
Și noaptea s-a lăsat, vislași, soldați,
S-au și întors la nave. Greul flotei
S-a rînduit în linii. Fiecare
Se și afla pe locul poruncit.
Stătură marinarii și soldații
În încordată stare de alarmă!
Și noaptea a trecut. Vrăjmașii însă

N-au încercat să scape în ascuns —
Dar când ivit pe albiile telegari,
Din unda Mării, Soarele, lumină
Strălucitoare pe pământ vărsa,
S-a auzit dinspre vrăjmași strigare
Puternică, solemnă ca un imn,
Și stîncile din insulă purtau
Neconținut, ecourile...

Grecii

Așa se pregăteau de bătălie,
Cîntîndu-și imnul lor solemn, dar plin
De hotărîrea de-a pieri luptînd!
Și trîmbițele, mii, în vremea asta
Șunau și răsunau chemări înalte,
În liniile grecilor... Cîrînd,
S-a auzit a vîslelor pornire,
În ritm mișcînd, în ritm lovînd talazul!
Le-am și văzut! Venea aripa dreaptă,
În linie de nave neștirbită!
Și toată flota a pornit apoi,
Și-un glas striga, aproape, o înaltă
Chemare de îndemn: „Ci, haideți, fii
Ai Greciei, la lupta cea supremă!
Veniți! Veniți! Eliberați pămîntul
Străbunilor! Eliberați copiii!
Eliberați soțiile! Veniți!
Dați templelor străbune libertate!
Eliberați și locurile unde
Zac îngropate oasele străbune!
Veniți! Veniți! Acum, ori niciodată...”
„Întîrzierea e pieirea noastră!”
Au murmurat persanii ca-ntr-un freamăt,
Dar prea tîrziu, căci nave contra nave
Pornesc îndat' și pîntenii de bronz
Se și ciocnesc! O navă inamică¹

¹ Se crede că primul atacant grec se numea Aminias din Palena și ar fi fost frate al lui Eschil.

Dă prima semnul crunt de năvălire,
Cînd a tăiat parîma unei nave
Feniciene! Nave contra nave
Veneaul Veneaul Şi greul flotei noastre
S-a indesat în cruntă rezistenţă
La început, dar s-au îngrămădit
În trecătoarea-ngustă, şi grozav
Trosneau cînd se izbeau întrecolaltă,
Cumplit zdrobindu-şi prorele de bronz
Şi sfărîmîndu-şi vislele! Atunci
Triremele¹ greceşti le-nvăluiră,
Venind din dreapta! Le izbesc! Şi-aşa,
Le-au răsturnat, încît întreaga mare
Nu se vedea sub multele epave
Şi-nsingerate stîrvuri omeneşti.
Şi ţărmurii şi stîncile sînt toate
Acoperite numai de cadavre...
Pe undele în fierbere, apoi,
Dezlănţuit-au vislele rămase
Îngrozitoarea fugă! Iară grecii
Izbesc în noi ca-n nişte peşti, zdrobind
Spinării şi ţeste, cu bucăţi de visle,
Cu resturile smulse din epave;
Şi răcnetele înspăimîntătoare
Domină doar întinderile mării,
Pin' noaptea cea la chip întunecoasă
Pogoară-ncet, acoperind dezastrul...
Aşa a fost! Şi nu mă simt în stare
Să-nşir aice numărul de pierderi;
Nu mi-ar ajunge zece zile-n şir!
O, niciodată, niciodată încă.
În lungul unei zile n-au pierit
Atîţia oameni...

¹ Vase cu trei rînduri de visle.

REGINA

Vai, nefericirea
A puhoit grozav asupra noastră
Și-a tuturor popoarelor barbare¹...

VESTITORUL

Dar tot ce-a spus cuvîntul meu, acum,
E prea puțin, pe jumătate doar!
Dezastrul abătut e, pe puțin,
De două ori mai mare...

REGINA

O, vai miel
Dar ce nenorociri mai crude încă,
Puteau lovi armatele?

VESTITORUL

Pe zeii
A fost să piară rușinos și josnic
Tot tineretul Persiei, atît
De strălucit prin vitejia lui,
Atît de nobil și de strălucit
Prin dragostea ce regelui o poartă!

REGINA

O, ce mi-i dat s-aud, bătrîni prieteni?
Hai, inimă, primește izbitural
Cum au pierit, deci, tinerii?

¹ Grecii considerau celelalte popoare drept „barbare”. Evident, Eschil comite o inadvertență punînd în gura unei persane acest apelativ.

Se află

O insuliță¹-n fața Salaminei,
 Spre care nici o navă nu pătrunde,
 Și-al cărei țarm îl cercetează doar
 Slăvitul zeu al corurilor, Pan²!
 Acolo, Xerxes și-a minat soldații,
 Să fie gata: navele grecești
 Când vor porni amestecul de spaimă,
 Soldații lui să căsăpească grecii
 Refugiați pe insula aceea,
 Cum și pe cei de valuri aruncați!
 Dar Xerxes n-a citit cum se cuvine
 Enigma viitorului: cum grecii
 Din vâlmășag biruitori ieșiră,
 Și-au îmbrăcat pieptarele de bronz
 Și au sărit pe nave! Și așa,
 Înconjurat-au insula, încît
 Nu mai știau ai noștri cum să scape;
 Și mii de bolovani îi omorau,
 Și arcurile improșeau din coarde
 Săgețile! Apoi, la un semnal,
 Spre perșii de pe insulă porniră,
 Într-un asalt! Măcelul săvîrșit
 A fost îngrozitor! Pieriră perșii,
 Tăiați și spintecați, pînă la unul!
 Și-n vremea asta, Xerxes, pe-o colină³
 Înaltă și aflată lingă țarm,
 Ce domina întregul front, văzînd
 Măcelul săvîrșit, plîngea în hohot,
 Își sfișia veșmintele, strigînd
 Cu desperare... Tot atunci a dat
 Poruncă și armatelor terestre,

¹ Insulița se numește Psittalia și este situată la gura strîmtorii, între Salamina și coasta Aticei.

² *Pan*: în mitologia greacă, zeul turmelor și reprezentantul naturii personificate.

³ Probabil înălțimea Aigaleos ce domină strîmtoarea.

Să se retragă! Fugă a-nsemnat
Retragerea această
Iată, deci,
Regină, pentru ce vei geme încă...

REGINA

O, soartă dușmănoasă! Iată cum
Ne-ai amăgit speranțele! Această
A fost pedeapsa înspăimântătoare
Primită de Atena cea ilustră?
O, fiul meu! N-a fost destul dezastrul
Soldaților pieriți la Maraton?
Voind să pescuiască răzbunarea,
Năvodul tău n-a scos decât pedepsel
Dar spune-mi, vestitor: pe unde sint
Persanii noștri comandanți de flote,
Scăpați de la măcel?

VESTITORUL

Un vînt prielnic
I-a ajutat să fugă, fiecare
Pe nava sa... Și pedestrima toată
Pierit-a în Beoția¹, de sete,
În van cătînd fîntîni cu ape limpezi!
[Iar noi, ceilalți, înăbușiți de fugă,]²
Am străbătut pămîntul foceian,
Și-apoi Dorida străbătînd în fugă,
Cu gîturile arse, am ajuns,
În golful Maliacului³, la riul
Ce-i spune Sperchis, limpede în ape...

¹ *Beoția*: celebră provincie din Grecia antică, situată la sud-est de Dorida, în nordul Aticei. Capitala era Teba.

² În acest loc textul original este lacunar; versul restabilit este mai degrabă bazat pe supoziții.

³ *Maliac*: golf pe țărmul vestic al Mării Egee, lângă Termopile, la granița nordică dintre Dorida și Tesalia.

Și-apoi, bătînd cîmpurile Ahaiei
 Și satele Tesaliei¹, cu pasul,
 Ne-am nimicit de foame și de setel
 Și-ajuns-am la Magnesia²; apoi,
 La macedoni, la apa Axios.
 Și am văzut și muntele Pangeu³
 Și trestiișul lacului Bolbē⁴
 Departe, -n Edonida⁵! Și aci
 Prin îndurarea cerurilor, zeii
 Au înghețat de la un mal la altul
 Talazurile sfîntului Strimon⁶
 Încît, văzînd aceasta, și atei,
 Ingenunchind, au dat strigări înalte
 Pămîntului, și sacrelor văzduhuri!
 Apoi, sfîrșind prelunga rugăciune,
 Pe punți de gheață fluviul l-am trecut,
 Dar fericiți sînt cei ce apucară
 Să treacă peste fluviu, înainte
 De sulitele zeului luminii!
 Căci, în curînd, cînd discul luminos
 Al Soarelui a început să bată
 Cu flăcările lui scînteietoare,
 În sfîntul fluviu, gheața se rupca,
 Și-ngrozitor se-ngrămădeau fugarii,
 Și fericiți cei ce pierceau întii
 Iar noi, puținii mîntuiți de moarte,
 Am îndurat în Tracia grozav,
 Și-așa, puțini de tot, am răzbătut
 Acasă, pe pămîntul strămoșesc!

¹ *Tesalia*: ținut vestit din Grecia antică, situat pe țărmul de vest al Mării Egee, la sudul Macedoniei.

² *Magnesia*: ținut în nordul Tesaliei.

³ *Pangeu*: munte în nordul Macedoniei, vestit pentru minele lui de aur.

⁴ *Bolbē*: lac în Tracia, dincolo de fluviul Strimon.

⁵ *Edonida*: ținut pe malul fluviului Strimon, în Tracia.

⁶ *Strimon*: Struma de astăzi; fluviu în Tracia antică; se varsă la nordul Mării Egee.

O, lăcrămează, Persie, și plingi,
Căci pentru tine scuturată-i floarea
Poporului...

Acesta-i adevărul!

Dar gura mea puțin a fost în stare,
Și n-a rostit în amănunt dezastrul
Cu grozăvia lui...

(Părăsește scena.)

CORIFEUL

O, zeil O, zeil
Nemilostivă soartă, ce osîndă
Ai abătut spre Persia!...

REGINA

Vai miel
Armata? Nimicită! O, vedenii
Întunecoase, ați avut dreptate!
Și voi, bătrini, ați judecat ușor!
Dar sfatul mi l-ați dat; și-acum, mă duce
Și zeilor mă voi ruga! Apoi,
Ofrande în palat voi închina,
Pămîntului și celor din morminte...
Trecutu-i mort, dar vine viitorul!
Iar de la voi, bătrînilor prieteni,
Vom aștepta credința datorată
Odraslelor regești! Și dacă vine,
În lipsa mea, nefericitul Xerxes,
Să-l mingiați, bătrini, cum se cuvine,
Și în palat să-l însoțiți, de teamă
Ca nu cumva nefericirii noastre
Să-i mai aducă Xerxes încă una!¹

(Regina iese împreună cu alaiul ei.)

¹ Suveranii orientali obișnuiau să-și puie capăt zilelor atunci cînd sufereau cite o înfrîngere zdrobitoare.

CORIFEUL

Deci, ceasul a sosit! Armata mândră
A perșilor nenumărați și falnici
E nimicită! Rege, ce-ai făcut?
Cu mina ta ai îmbrăcat, o, rege,
Și Susa și Ecbátana, în doliul
Mii de femei¹, cu mîinile lor slabe,
Cu unghiile vălurile-și rup,
Și lacrimile — riuri se revarsă
Pe sinul lor...

Soțiile persane

Abia-și opresc suspinele, bocîndu-și
Bărbații morți, și-mbrățîșarea lor
Atît de bărbătească!

Plîng și gem,

După podoaba paturilor moi,
Căci, cum să-și uite focul tinereții?
Și plîng și gem soțiile, udîndu-și
Cu lacrimi, doliul, și le ard grumajii,
Suspinele de flacăra, nestinse,
Și, iată, celebraz acum, eu insumi,
A oștilor obștească săvirșire...

Cu Insufleșire.

CORUL

*Sosit e ceasul! Asie întreagă,
Lipsită de popoare, lăcrămează!
Dar Xerxes le-a mînat spre nimicire!
O, Xerxes le-a pierdut! Ca un nebun
Le-a repezit spre moarte! Numai Xerxes
Și flota lui!*

¹ E vorba de mamele și de surorile ostașilor plecați în bătălie. De soții va fi vorba mai jos.

O, Darius, de ce
N-ai fost în locul lui, mărite rege,
Atît de bun și-atît de bun războinic
Și neînving? Toți oamenii din Susa
O, Darius, atît te-au adorat!

Și pedestrimi și marinari, în stol
Enorm de păsări, i-a-nghițit tenebra
Văzduhului! Vai, mie! Ei au dus
Atîtea nave să le-nghită marea,
O, ei le-au dus, vai, mie, la ciocnirea
Dezastrului! Și numai singur Xerxes
A mai aflat scăpare, doar cu fuga,
Din mîna cea vrăjmașă, furișat
Doar printre stînci de gheață, și cîmpii
În Tracia, pe neumblate drumuri...

O, plîngeți, ochi, sfîrșitul trist al celor
Dintîi căzuți la țărîmul lui Kihreus¹!
Hai, plîngeți, ochi! Dați gemetelor drumul!
Cu unghiile inima v-o rumpeți!
Strigați atît de tare, să se-audă
Pînă la ceruri! O, strigați mai tare.
Mai tare implorarea ridicăți-o!
Pînă la ceruri geamătul urcați-l!
Încremenîți văzduhuri și-ascultați:
Ei au pierit, de furiile Mării
Zvîrliți și aruncați, și sfișiați
De multe ființe ale Mării
Cu undele sărate! Zei din ceruri!
Părinții noștri nu mai au feciori!
Bătrîni nefericiți, mai tare gêmeți,
Căci doar dureri, în valuri, ne-a adus
Grozava catastrofă...

Maiestuos și sincer.

Multă vreme,
N-o să-și mai plece Asia grumazul,
Subt legile persanel! Multă vreme

¹ *Kihreus*: erou din insula Salamina, după numele căruia s-ar fi dat insulei vechea denumire de Kihreia.

*Tributurile nu le-or mai plăti
Popoarele supuse! multă vreme,
N-or mai cădea popoarele-n genunchi,
Căci regele cel mare și-a pierdut
Puterea naltă!*

*Limbile¹ supuse
N-or mai simți zăbala! Este liber,
Și liber glăsuiește un popor,
Abia când zvrle jugul de pe umeri!
Puterea noastră și-a aflat mormint
În glia cea de sînge încruntată,
Pe insula lui Aias, bintuită
De valurile mării...*

Intră regina, pe jos, îmbrăcată în veșminte simple. Este urmată de sclave cu ofrande.

REGINA

Voi, bătrîni,
Ați cunoscut ce-nseamnă grija neagră?
De umbra lor se tem îngrijorații,
Și cred că fericirea n-are margini,
Cînd îi atinge raza fericirii...
Și astfel, eu, de umbra mea mă tem,
Și dușmănia zeilor o văd
În orice lucru! În auzul meu,
Neconținut răsună ca un strigăt
Tumultuos, și inima-mi încrunță
De-o și mai neagră spaimă! O, de-ar fi
Al biruinței strigăt! Dar e groază!
Pe jos venit-am din palatul meu!
Lăsat-am fastul de odinioară,
Căci vreau s-aduc lui Darius prinosuri,
Spre liniștirea celor din mormintel
Întîi, jertfi-voi lapte alb și dulce,
Și muls de la o vită ne-ntinată

¹ *Limbă* — popor.

De-a jugului povară! Voi jertfi
 Și miere aurie, de albine,
 Din sucul cald a florilor răpită;
 Și voi jertfi licoare precurată,
 Strălucitoare, bună de băut
 În stare pură, și aname stoarsă
 Din vița cea sălbatică, aflată
 Într-o bătrână și vestită vie;
 Și voi jertfi din rodul parfumat
 Al albului măslin, ce niciodată
 Nu-și scutură podoaba de frunzișuri;
 Și voi jertfi ghirlânzi de flori, suave
 Și proaspete fecioare ale gliei!
 Deci, înălțați, bătrini, cîntări solemne,
 Spre evocarea celor din morminte!
 Să-l evocați pe Darius divinul,
 În timp ce eu pămîntului voi da
 Să soarbă din licori, și să ajungă
 Pină la gura zeilor din Hades...

M e l o d r a m ă .

CORIFEUL

Prinosurile varsă-le, regină,
 Pămîntul adăpînd! Noi vom cînta,
 Prin imnurile noastre să chemăm
 Bunăvoința celor ce păzesc
 Preasfinții morți pe celălalt tărîm!
 O, voi, divinităților preasfinte,
 O, Gea¹, și tu, Hermes², vă-ndurați!

¹ *Geea*: în mitologia greacă *Ge*, divinitate personificînd pămîntul. Era de obicei invocată în formulele incantatorii și în magie.

² *Hermes*: în mitologia greacă, ambasadorul zeilor. Printre variatele lui atribuțiuni (zeu al turmelor, al drumurilor, al comerțului, al elocvenței etc.) o avea și pe aceea de a conduce sufletele în Hades. În acest caz se numea *Hermes Psihopompos* și la această ipostază face aluzie Eschil.

Înaltule stăpîn ce-i ai în pază
Pe morții noștri, vă-ndurați, o, zei,
Și spiritul lui Darius lăsați-l
Să se ivească la lumina zilei,
Căci dacă ne mai pasc nenorociri,
El singur, numai, leacul le cunoaște...

Corul începe evocarea pe care o subliniază cu strigăte și gesturi violente: suspină și-și lovește pieptul, sau geme și strigă pe cel mort¹.

CORUL

*Mărite rege, luminos ca zeii,
Auzi-mă, din celălalt tărîm,
Auzi-mi, dar, sfișietorul strigăt,
Ce-l smulg, gemînd, din gura mea barbară,²
Cu plînsul meu și cu a mea durere
Din rădăcini urnite! Din adîncul
Cel nepătruns al umbrelor, ascultă
Strigarea suferințelor grozave!
Auzi-mă, o, Gee! Zei ce-aveți
Al umbrelor imperiu în putere,
Îngăduiți acestor mari eroi,
Acestui zeu al perșilor, născut
La noi în Susa — o, îngăduiți-i
Să părăsească negrele lăcașuri!
Trimiteți-l luminii pe eroul
Ce nu mai are seamăn printre cei
Acoperiți de-al Persiei pămînt!
Cît ni-i de drag acest erou, o, zei!
Cît ni-i de drag mormîntul ce-i închide
Iubitul spirit! Tu, Aïdoneus²,
Puternice stăpîn Aïdoneus,*

¹ Această mimică dezordonată a corului este ridiculizată de comedograful grec Aristofan (aproximativ 450—386 î.e.n.) în *Broaștele*.

² *Aïdoneus*: alt nume al lui *Hades*, zeul infernului. În mitologia greacă *Hades* semnifică în același timp și infernul.

*Minunea săvârșește-o, zeu puternic,
Neîntrecutul rege, să apară...*

*El nu și-a nimicuit nicicînd soldații!
De aceea perșii îl recheamă azi,
Cu sfaturile-i pline de lumină,
Căci înțelept mereu a fost în sfaturi,
Și oștile-i mereu biruitoare!*

*Stăpînul nostru vechi! O, rege, vino!
Te-arată din mormînt și ca lumina
Să strălucești, ivindu-te deasupra
Mormîntului! O, vadă-se acum,
Sandala ca șofranul! Într-un fulger
De pietre scumpe ochii noștri vadă
Podoabele tiarei¹ tale, rege!
Părinte bun, o, Darius, învie!*

*Apari, stăpîn peste stăpînul nostru!
Văzduhu-i plin de cețuri mortuare,
De cînd pieriră-n Grecia feciorii!
Arată-te, părinte, o, preadarnic,
O, tu, cel plîns de-o mie de prieteni!
.....²*

*Sînt nimicite flotele persane!
Nicicînd de-acum n-or mai străbate mări...*

Deasupra mormîntului se ridică umbra lui
Darius.

UMBRA LUI DARIUS

*Voi, credincioși părtași ai tinereții,
Bătrînilor persani, ce suferință
A întristat așa cetatea Susa?
De ce suspini și gemi, o, Susa mea,*

¹ Un fel de cușmă conică, indeobște de fetru, avînd la vîrf un bumb, dintr-o nestemată.

² O lacună de trei versuri care, în manuscrisul original, sînt desfi-gurate și lipsite de orice sens.

Că pînă și pămîntul se despică?¹
Îmi văd soția la mormîntul meu,
Prinosuri aducîndu-mi. Le primesc,
Cu dragoste, dar spuneți, o, prieteni,
De ce bocîți și gemeți, evocînd
Cu-atîta jale, morții din mormînte?
De ce mă cheamă gemetele voastre?
Nu e plăcut de loc, să părăsești
Tărîmurile umbrelor, căci zeii
Sînt învățați să țină, nu să lase
Din mina lor pe cei ajunși la ei;
Dar i-a convins să mă elibereze
Renumele de care eu mă bucur,
Și am venit! Grăbiți-vă răspunsul,
Că-mi trece vremea! Oare, ce durere
Te mai apasă, Persie?

CORUL

*O, rege,
Nu îndrăznesc să te privesc în față!
Cum aș grăi în fața ta? Și stăm
Încremeniți ca stanele de piatră...*

DARIUS

O, nu e timp! Grăbiți-vă, căci vremea
Ca umbra mi se trece! Am venit
Căci m-a chemat potopul de suspine!
Nu vă sfiiți! Grăbiți-vă...

CORUL

*O, zei!
Mi-i teamă să răspund dorinței tale!
Cum aș rosti cuvintele grozave,
Cînd te iubim att...*

¹ După credința superstițioasă a vechilor greci, pămîntul se desface datorită forței magice a incantației funebre recitate de cor.

DARIUS

De nu puteți
Grăi în fața mea, voi da cuvânt
Către soția mea, căci împreună
Odinioară patul împărțirăm...
Spre tine, deci, mă-ndrept, aleasa mea,
Să-ți ogoiesc șuvoaiele de lacrimi
Și-adincile suspinel Hai, vorbește,
Căci muritori sînteți, și muritorii
Supuși au fost în veci de veci durerii...
Dureri sosesse pe mări și pe pămînturi
Și, totuși, viața curge înainte...

REGINA

Tu, cel ce-ai întrecut prin fericire
Întreaga generație de oameni,
Și cită vreme ai trăit sub soare
Ai fost mereu invidiat ca zeii;
Și astăzi încă te mai pizmuim,
Căci, amugînd spre celălalt tărîm,
N-ai mai văzut prăpastia căscată
A nemaipomenitelor dureri!
Ci, află, rege Darius: puterea
Imperiului persan s-a prăbușit!

DARIUS

Dar cum? Venit-a ciurma, sau răscoala?

REGINA

O, nul Ci spre Atena, puhoind,
Armata noastră fost-a nimicită!

DARIUS

Dar spune-mi, care dintre fiii mei
A dus războiul?

REGINA

Xerxes, fiul tău,
Nestăpinitul, a golit de oameni
Tot continentul...

DARIUS

Pe pământ, pe mări,
A încercat această nebunie?

REGINA

Pe mări și pe pământ au puhoit
Armatele persane, dintr-o dată,
Pe două drumuri...

DARIUS

Cum? Și pedestrirea
Trecut-a marea?

REGINA

A trecut-o! Xerxes
Legat-a continentele-ntre ele,
Cu pod de vase, la strimtoarea Helei...

DARIUS

A cutezat, deci, fiul meu, să-nchidă
Bosforul vast?

REGINA

A cutezat! Se vede
Că zei nefaști îi rătăciră mintea!

DARIUS

Grozavi erau că l-au orbit așa...

REGINA

Sfârșitul lui a însemnat ruina!

DARIUS

Și pentru ce oftați? Ce sorți avură
Armatele?

REGINA

După dezastrul flotei,
S-a nimicit armata de uscat!

DARIUS

Și, un întreg popor, pieri așa?

REGINA

Întreaga Susă plînge, pustiiată
De-ai săi bărbați...

DARIUS

O, zeilor! Asemeni
Armată de uscat n-a izbutit
Nimic? Nimic?

REGINA

Nimic! Iar bactrienii,
Viteji de totdeauna, căsăpiți
Au fost, pînă la unul, și nicicînd
Nu vor avea bătrîni...

DARIUS

O, bactrienii!
Atît de vechi și strașnici aliați!

REGINA

Iar Xerxes, fiul tău, ar fi fugit,
Doar cu puțini soldați și fără fala
Alaiului...

DARIUS

Dar spune-mi, oare, unde
Și-a încheiat destinul? Și mai sint
Șperanțe de scăpare?

REGINA

Fericit,
Nespus, a fost, cînd a ajuns la puntea
Cu care continentele unit-a...¹

DARIUS

Și a ajuns în Asia? E drept?

REGINA

Toți vestitorii au grăit la fel...

DARIUS

Ah, zeii! Cit de curînd s-a împlinit
Oracolul! Prea ropede, tu, Zeus,
Ai revărsat cereasca ta mînie,
Spre fiul meu! Nădăjduiam că cerul
Va amina și prelungi scadența,
Dar cînd cei muritori ca orbii intră
În ghearele primejdiei, nici zeii
Nu-i mai opresc ci îi împing din spate!
Izvoarele durerilor, prieteni,
Le-a revărsat doar zvăpăiatul Xerxes,

¹ E vorba de podul de vase construit de către Xerxes.

Cu tinerețea lui nesocotită...
Lui i-a venit în minte să oprească,
Prin lanțurile sclavilor, din curs
Preasfântul Helespont, Bosforul, unde
Nu apa curge, ci un zeu se-alintă...
El a avut curajul să oprească
Talazul din strimtoare, și croind
Pe pod de nave drumul colosalei
Armate de invaziei O, Xerxes,
Tu, muritor nesocotit! Ai vrut
Pe zeii toți să-i chemi la infruntare,
Și să-l infrunți pe-al mării Poseidon¹...
Ce nebunie! Cât de orb a fost,
Feciorul meu, în zvăpăierea lui!
De-acum, mă tem că marile averi,
Cu trudă îndelungă adunate,
Cădea-vor pradă primului venit...

REGINA

De vină sînt și prefăcuții sfetnici,
Lingușitorii Ei i-au tot șoptit,
Că tu ai adunat averi imense,
Cu armele, pentru copiii tăi,
În timp ce el, lipsit de îndrăzneală,
Stă în palatul său și nu aduce
Comorilor nici o dobîndă nouă...
I-au tot grăit, perfizii, azi și mine,
Și vorbele au prins! De-aceea, deci,
Porunca expediției a dat-o,
Și au pornit...

DARIUS

Deci, iată ce-au făcut,
Lingușitori perfizi, cu mina lor

¹ *Poseidon*: în mitologia greacă, zeul mării, care, în reprezentările statuare, este înfățișat ținînd în mînă un trident.

Dezlănțuind spre Susa cataclismul
Cel nemaipomenit! Căci n-a mai fost
Asemeni cataclism, de cînd, tu, Zeus,
Ai dat în mina unui singur rege
Tot continentul!

Medos¹ fost-a primul
Iar fiul² său, urmîndu-l în mărire,
Desăvîrșit-a opera-ncepută,
Organizînd imperiul, sfătuit
De naltă-nțelepciune... Și urmîndu-i
Al treilea rege, Cyrus,³ norocosul,
Peste supuși a revărsat doar pace!
Prin judecata sa, el a cuprins
Și Lidia și Frigia, apoi
A subjugat Ionia întregă,
Plăcut în ochii zeilor din ceruri!
Al patrulea a fost feciorul său⁴.
Și Mardis⁵ a domnit, rușinea țării
Și-a jilțului străvechi — dar, Artafrénes

¹ *Medos*: primul rege legendar al mezilor, fiu al Medeci și al lui Egeu. Mitologia greacă îl consideră dătătorul de nume, patronul mezilor; în grecește *medos* înseamnă med.

² Rege legendar al cărui nume nu s-a păstrat.

³ *Cirus*: supranumit „cel mare“, fondatorul imperiului persan; a domnit între 558—528 î.e.n. În al treilea an al domniei l-a detronat pe Astiages, regele mezilor, a cucerit Ecbátana, capitala Mediei, apoi s-a proclamat rege al Persiei. Atacat de Cresus, regele Lidiei, îl învinge și supune Lidia; apoi cucerește Babilonia și restul Asiei Mici, organizînd marele imperiu persan.

⁴ Cambise, fiul lui Cyrus cel Mare, a cucerit Egiptul; a domnit între 529—522 î.e.n.

⁵ *Mardis*: de fapt Smerdis, fratele mezin al lui Cambise, asasinat de acesta din urmă. Eschil face aluzie la falsul Smerdis, un mag, Gaumeta pe adevăratul nume, care, profitînd de faptul că asasinatul fusese ținut secret, s-a dat drept autenticul Smerdis. Uzurpatorul s-a înscăunat în martie 521 î.e.n. După șapte luni de domnie a fost ucis de un grup de șapte conspiratori printre care și Artafernes, guvernatorul de mai tirziu al Sardesului.

Cu-ai săi conspiratori, pe negindite,
Prinzîndu-l în palat, l-au omorît!
[Și fost-a cel de al șaselea Marafis¹,
Al șaptelea, chiar Artafrenes însuși]²
Și, în sfîrșit, eu însumi, dobîndind
Prin zbucium mult, domnia, am domnit!
Adese, am condus nenumărate
Armate, la război, dar niciodată
Nu m-am întors învins din bătălii!
E tînăr Xerxes! Judecata lui,
Prea crudă încă, a uitat atîtea
Povețe ce i-am dat! O, vechi prieteni!
Dac-am uni vreodată la un loc,
Tot răul cel stîrnit în lungul vremii,
De toți înaintășii și de mine,
N-ar egala această catastrofă...

CORIFEUL

O, Darius și-atunci, ce-i de făcut?
Cum va afla de-acum poporul nostru
Limanuri către zilele mai bune?

DARIUS

Să nu luptați în Grecia nicicînd,
Chiar cu armate și mai numeroase,
Căci grecii au de partea lor pămîntul...

CORIFEUL

Pămîntul? Cum! E aliatul lor?

¹ *Marafis*: pare-se că n-ar fi existat nici un rege persan cu acest nume. De altminteri versul în care apare citat este o interpolare. Conform datelor istorice, imediat după uciderea lui Mardis (Smerdis) tronul a fost ocupat de Darius I, fiul satrapului Histaspe.

² Interpolare după surse incerte.

DARIUS

De bună seamă! Va infometa
Armatele, oricît de numeroase...

CORIFEUL

Vom ridica o flotă colosală
Și oști alese...

DARIUS

Nu uitați: cei duși,
Care-au ajuns pe-al Greciei meleag,
Niciînd nu s-or întoarce...

CORIFEUL

Cum? Niciînd?
Deci ei nu vor mai trece Helespontul?
Rămîne-vor pe veci în Europa?

DARIUS

Așa va fi! Oracolul nu spune
Doar jumătăți de vorbel! Fost-a scris,
O mină de soldați să se întoarcă,
Și s-a-implinit oracolul!

Iar Xerxes,
Neînvățînd nimic din catastrofă,
Și-a mai lăsat la greci, într-o cîmpie,
Armata lingă unda tulburată
A riului Asop, ce fecundează
Ogoarele Beoției! Acolo,
Păți-vor perșii multe rele încă,
Prin îngîmfarea și nelegiuirea
Ce-o săvîrșesc!

Statui de zei despoaie,
Și templele le ard! Distrug altare,

Dărimă de pe socluri monumente,
 Și le zdrobesc! O parte din pedeapsă
 Și-au și primit-o însă nu-i de-ajuns,
 Prăpastia nu s-a căscat întreagă,
 Până-n străfund! Pedepse-i mai așteaptă!
 Ca libațiuni, în valuri abundente,
 Alt sînge scurs sub lancea doriană
 Va îngrășa cîmpia la Plateea¹
 Movablele de stîrvuri, uriașe,
 În graiul lor cel mut, mărturisii-vor
 Trei generații, oamenilor: „Iată,
 Voi, muritorii! Să nu uitați nicicînd:
 Supuși sinteți puterii mărginite!
 Să nu lăsați orgoliul să-ncolțească,
 De nu voiți să crească spicul crimei,
 Și s-adunați recoltele durerii!“
 Dar ați văzut, prieteni, cum a fost
 Pedeapsa dată Persiei! Mereu
 Să v-amintiți de Grecia și de
 Atenieni!² Vă sfătuiesc, deci: nimeni,
 Uitîndu-și bunăstarea, nu rivnească
 Spre bun străin, ducîndu-și la ruină
 Norocul său! Căci Zeus, pururi este
 Răzbunător și neînduplecat,
 Și va lovi cu trăsnetul mereu,
 Neînfrînarea poftelor! Bătrîni!
 Datori sinteți, voi, înțelepți prieteni,
 La dreapta judecată să-l aduceți
 Pe fiul meu! Vă rog să-l sfătuiți
 Să nu înfrunte niciodată cerul,
 Prin îngîmfarea sa! Iar tu, bătrînă
 Și preaiubită mamă a lui Xerxes,

¹ *Plateea*: oraș în vechea Beotie, situat la izvoarele fluviului *Asop*.
 Loc al celebrei bătălii între greci și perși, în anul 479 î.e.n., cînd
 generalul persan Mardonis a fost înfrînt și a pierit în luptă împreună
 cu șase mii de soldați.

² Se zice că Darius poruncise ca la fiecare masă un sclav să-i spună
 de trei ori: „Stăpîne, amintește-ți de atenieni!“

Întoarce-te-n palat! Alege pentru
Feciorul tău veșmintele ce-i plac,
Și vino de-l întâmpină, căci toate
Veșmintele el și le-a sfișiat,
Cu mina lui, pe culmile durerii!
Hai, liniștește-l prin cuvinte bune,
Căci doar pe tine, Xerxes te ascultă!
Eu mă întorc pe celălalt tărîm,
În grelele tenebre! Deci, vă las
Cu bine, voi, bătrînii! Și, nu uitați:
Oricît de multe rele sînt aici,
Primiți cum se cuvine bucuria
De a trăi! Căci morților, averea
Niciicînd nu le ajută la nimic...

Umbra dispare. Tăcere îndelungată.

CORIFEUL

Fără pereche e durerea mea,
Durerile prezentului trăind,
Și-aflînd ce-mi pregătește viitorul!

REGINA

Cît sufăr, zeii! Trăii-voi umilînța
De a-l vedea pe fiul meu în zdrențe!
Mă duc în fugă în palat, să caut
Veșminte noi! Apoi voi încerca
Să-mi recunosc copilul, căci nu pot
Uita ce-mi este drag, nici chiar pe culmea
Durerilor...

Iese.

A m p l u.

CORUL

*O, zeii! Imperiul nostru
Era puternic, fericit era
Cît fost-a rege Darius bătrînul,*

*Puternicul și binefăcătorul
Și neînvinșul...*

*Lumii arătarăm
Armate neînvinse! Adevărul
Și legile dreptății luminau
Avântul cuceririlor! Triumfuri
Am cunoscut!*

*Cetăți atât de multe
A cucerit bătrînul nostru rege,
Făr' să se miște din palatul său,
Și făr-a trece peste riul Halis¹!
În Tracia a cucerit cetăți
Aflate-n lungul golfului Strimon,
Și altele, de mare depărtare,
Cu turnurile către continent!
Și s-au supus sub legea lui cea blîndă,
Cetățile de pe strîmtoarea Helei,
Și istmurile Propontidei², toate;
Și am ajuns cu stăpînirea noastră,
La Pontul Euxin³!*

*Asemeni, iară,
Am stăpînit și Lesbosul și Sámos
Bogată în măslini, și Páros, Chios,
Tot insule, de Asia aproape,
Și Naxos și Miconă; și Andrósul
Și Ténos, alte insule vecine!
Și-am stăpînit și Lemnosul, aflat
În calea dintre două continente,
Și-am stăpînit și Rodosul cîndva,
Icaria și Cnida, și, asemeni,
Cetățile din Cipru: Pafos, Soloi,
Și Salamina, cea aflată-n Cipru,
Și metropolă le era Atena,
Pricină a suspinelor de astăzi!*

¹ *Halis*: riu în Asia Mică, frontieră naturală între imperiul mediu și Lidia.

² *Propontida*: vechi nume al Mării de Marmara.

³ *Pontul Euxin*: vechi nume al Mării Negre.

*Bogatele cetăți ioniene¹,
Cu greacă populație, au fost
Cuprinse, doar cu buna chibzuință!
Erau soldații bine echipați,
Și trupele de sprijin, numeroase,
Chemate din imperiile lumii,
Alcătuiau puterea nelnoinsă!
Și, fără îndoială, numai zeii
Au hotărît să fim acum răpuși
Printr-un dezastru, în deschisă luptă
Pe mare...*

Un car cu patru roți, pe care se află un fel de cort,
pătrunde în scenă. Dintr-însul coboară încet, clătînindu-se,
Xerxes, care face cițiva pași înspre cor.

M e l o d r a m ă.

XERXES

O, nefericit ce sînt!
Vai, ce dezastru înspăimîntător,
De nimeni așteptat! Ce soartă cruntă
A nimicit poporul! Ce va fi?
Genunchii mi se-ndoaie, la vederea
Bătrînilor acești! Preasfinte Zeus,
De ce n-a fost să pier cu-ai mei războinici?

CORIFEUL

Mă plec și plîng, și plîng cumplit, o, rege,
Mărețele armate-nimicite,
Și gloria imperiului o plîng,
Și vitejia celor nimiciți
De-ngrozitoarea coasă...

¹ E vorba de marile orașe ioniene, vestite în antichitate: Milet, Efes, Colofon, Mionte, Priena, Lebedos etc.

CORUL

*Plîngi și gemi,
O, Persie, plecată spre mormîntul
Feciorilor născuți pe glia ta!
O, Xerxes i-a ucis! O, Xerxes numai,
A populat tot Hadesul cu umbre!
O, voi, arcași! Voi, floarea țării noastre,
Ați coborît de-a pururea în Hades!
S-au dus în pîlcuri, mii și mii de oameni,
Mulțimile, în pîlcuri, mii, compacte,
S-a dus la bătălie floarea țării,
Și a pierit în valul catastrofei!
Și Asia, o, rege, și-a plecat
Genunchii ei sub greutatea jalei...*

XERXES

(Ceva mai viu.)

Vai, mie, zeil Doar eu, nefericitul,
O, numai eu am revărsat dezastrul,
Spre neamul meu și patrie...

CORUL

*Vai, mie!
Nu pot să te întîmpin, rege Xerxes,
Decît bocind și suspinînd de jale,
O, nu te pot întîmpina, decît
Ca bocitorul cel mariandin¹...*

XERXES

**Dați glas durerii! Suspinați și gémeți,
Căci împotriva mea s-a-ntors Destinul!**

¹ Mariandinii erau un trib din Bitinia, care, în cinstea zeului Bormos, își manifestau cu frenezie jalea.

CORUL

*Intr-adevăr, hai, glăsuiți, suspine,
Jeliți dezastrul nemaiauzit
Ce l-a lovit pe mare! Bocitor
Voi fi de-acum pământului străbun
Și bocitor voi fi unui popor!
Suspinele vor fi merindea mea,
Și băutura mea...*

XERXES

Doar zeul Ares
Ionianul¹ ne-a răpit puterea
El a condus pe mări ioniene
Vrăjmașa flotă, numai zeul Ares
Acoperi cu resturile noastre
O mare dușmănoasă și un țarm
Nenorocit! Suspină deci și plîngi,
Și-ntreabă-mă, căci totul îți voi spune...

CORUL

*Doar singur vii? Dar unde-ți sînt soldații?
Pe Farandákes unde l-ai lăsat?
Dar Súsas²? Dar Dotámas³? Pelagón?
Dar Agdabátas? Singur? Numai singur?
Dar Psámmis⁴, unde-i? Unde-i Susiskánes
Ecbátanezul?*

XERXES

Au pierit... pierit...
Ci, repezi cu nava tiriană,
Spre Salamina, i-au purtat apoi

¹ Metaforă simbolizînd inflăcărarea războinică a atenienilor.
Ares: în mitologia greacă era zeul războiului.

² *Súsas*: general persan; după nume, originar din Susa.

³ *Dotámas* (în realitate *Datamas*), *Pelagón*, *Agdabátas*: căpetenii persane.

⁴ *Psámmis*: după nume, probabil, general egiptean din armata persană.

Talazurile mării răzvrătite,
Pierind în lungul unui țărm stincos!

CORUL

*Farnukos¹ unde-i? Unde e bătrînul
Ariomardos? Singur? Numai singur?
Dar unde e și regele Seuákes²?
Și, unde e Lilaios? Singur? Singur?
Doar singur oii? Doar singur? Numai singur?
Dar Memfis³? Dar Tharibis? Dar Masistras?
Histáihmas unde-i? Unde-i Artembáres?*

XERXES

Nenorocit ce sînt! Ei au văzut
Atena odioasă și străveche,
Apoi, pieriră dintr-o lovitură...

CORUL

*Dar nu-l zăresc venind nici pe feciorul
Lui Batanakos⁴ fiu al lui Sesámas⁵!
Și unde e Alpistos⁶, mîna dreaptă
Și „Ochi al tău de pază“? Nu-ți era
Numărător al oștilor⁷? Dar Partos⁸?
Dar marele Oibar⁹? O, rege Xerxes,*

¹ *Farnukos, Histáihmas, Artembáres*: căpetenii persane.

² *Seuákes*: rege supus lui Xerxes, comandant în armata persană.

³ *Memfis*: probabil căpetenie din trupele egiptene, un memfit, locuitor din *Memfis*, capitală a vechiului Egipt, considerat oraș sfânt.

⁴ *Batanakos*: căpetenie persană, fiul lui Sesamas.

⁵ *Sesamas*: general persan. Poate o transcriere diferită.

⁶ *Alpistos*: căpetenie persană; supranumit „Ochiul de pază“ al regelui. „Ochii de pază“ erau un fel de imputerniciți ai regelui, care inspectau provinciile imperiului. După unii istorici este vorba de agenții secreți ai monarhului.

⁷ Aluzie la recensământul oștirilor făcut de Xerxes în Tracia.

⁸ *Partos*: probabil căpetenie partă (membru al unui trib scit care, alungat din țara de origine, s-a stabilit în Asia Mică) din armata persană.

⁹ *Oibar*: sau *Oibares*, căpetenie persană.

*Dureri mai mari pământul nu cuprinde!
I-ai părăsit? Doar singur vii? Doar singur?*

XERXES

Nu mă-ntreba, nu-mi re-nvia durerea!
Nu-mi aminti și tu, nenorocirea
Nemărginită, înspăimântătoare!
O, nu auzi cum geamătul răzbate
Din pieptul meu? O, nu-mi auzi un strigăt
Din inimă?

CORUL

*Dar Xanthis¹ unde-i, rege?
Dar zece mii de călăreți ai săi,
Din neamul mard? Și unde sînt Ankhâres²,
Diâxis, și călăreții lor?
Răspunde-mi, rege: dar Arsâmes, unde-i?
Mă uit în urma carului, zadarnic,
Căci nu-i zăresc pe Tolmos și Dadâkes,
Nici pe Lithimnes, el, nepotolitul
Aruncător de lănci—...*

Cu vioiciune și subliniat.

XERXES

Pieriră toți!
Toți comandanții mei!

¹ *Xanthis*: căpetenie persană din tribul marzilor, trib persan nomad.
² *Ankhâres, Diâxis, Tolmos, Lithimnes*: generali persani. Numele căpeteniilor persane egiptene, lidiene, misiene etc., ce nu poartă în dreptul lor date suplimentare ori alte mențiuni, desemnează, îndeobște, personaje fictive. În puține cazuri e vorba de personaje reale al căror nume însă, Eschil l-a modificat, într-o măsură mai mare sau mai mică, fie din necesități de ordin stilistic sau prozodic fie menținînd tradiția orală. De fapt, numele principalilor generali persani erau cunoscute de către atenieni, însă rolul lor în armata lui Xerxes era mai puțin sau de fel cunoscut.

CORUL

O, ce rușine!

XERXES

Vai mie, zeii

CORUL

*Într-adevăr, doar zeii
Puteau desfășura acest dezastru
Spectaculos și demn numai de zeii
Grozavi, ai răzbunărilor...*

XERXES

Destinul

Ne-a nimicit!

CORUL

*Destinul doar? Destinul?
Dar marinarii Greciei? Pe zeii
Nenorocire nemaiauzită!
O bătălie numai, nimicit-a
Poporul tot...*

XERXES

Cum mă mai rabzi, o, Soare,
Cînd a pierit pe mări și pe pămînturi
Puterea mea?

CORUL

Dar nu în întregime!

XERXES

Din toate a rămas doar aparența!
O vezi? O vezi?

CORUL

O văd...

XERXES

Această tolbă...

CORUL

Și încă ce?

XERXES

Săgețile...

CORUL

*O, resturi
Atât de triste, dintr-un vast tezaur...*

XERXES

Dar înțelege: toți apărătorii
S-au nimiciti...

CORUL

*Și, deci, ionienii
Fățiș primiră lupta?*

XERXES

Ei, vitejii!
Nu m-așteptam la catastrofa asta!

CORUL

*Dar flota noastră? A fugit, cuprinsă
De vânturile spaimei?*

XERXES

Voi, bătrini!
Mi-am sftșiat veșmintele, văzînd-o...

CORUL

Nefericire mie!

XERXES

Doar atât?
„Nefericire“ numai?

CORUL

*Rege Xerxes,
Dar are, oare, culmi și mai înalte
Nenorocirea?*

XERXES

Da! E adevărul
Că Grecia se bucură...

CORUL

*Pe veci,
Puterile imperiului pieriră...*

XERXES

Și însumi eu mă-ntore zdrobit și singur...

CORUL

Căci flota noastră a pierit pe ape...

XERXES

Te plîng, îngrozitoare catastrofă!
Hai, pași ai mei, spre casă mă-ndreptați!

CORUL

O, ce întorsătură...

XERXES

Dați strigare,
Cumplit ecou al strigătului meu...

CORUL

Ne-am mîngîia strigînd? Ce consolare!

XERXES

Amestecați și gemetele voastre,
În cintece, cu gemetele mele!
O, întreita mea nenorocire!

CORUL

*O, întreita mea nenorocire!
Mai tare gem și plîng...*

XERXES

În pieptul tău
Izbește-te, izbește-te cu pumnii,
Neconținut oftează și suspină,
De suferința mea...

CORUL

*Sînt potopit
De lacrimile jalei...*

XERXES

Dați strigare,
Grozav ecou al strigătului meu...

CORUL

Îți sînt ecoul strigătului, Xerxes!

XERXES

Să strălucească lacrimile voastre!
O, întreita mea nenorocire...

CORUL

*O, întreita mea nenorocire!
Suspîn, în piept izbîndu-mă cu pumnii!...*

XERXES

Lovește-te, mai tare, și mai tare!

Boceste și mai tare, și mai larg,
Ca misienii...

CORUL

O, dureri grozave!

XERXES

Cu deznădejde smulge-ți barba albă!

CORUL

Cu amîndouă mîinile, o, rege!

XERXES

Și sfișie-ți de jale țesătura
Ce pieptul ți-l acoperă...

CORUL

Dureri

Îngrozitoare!

XERXES

Haide, smulge-ți părul,
Armata jeluind-o...

CORUL

Mi-l voi smulge

Cu amîndouă mîinile...

XERXES

Iar ochii

În lacrimi scaldă-i...

CORUL

Plîng, și plîng, și plîng...

XERXES

Mai tare strigă desperarea mea!

CORUL

O, vai! O, vai, nenorocire mie!

XERXES

Peste cetatea mea, nenorocire!

CORUL

*Durerile cutreieră cetatea!
De mii de ori, nenorocire mie!*

XERXES

Porniți plângînd în jalnicul alai
Al întristării...

CORUL

*Îl auzi? Auzi?
Ingrozitor, pămîntul țării, geme,
Subt pașii noștri...*

XERXES

Morții tînguîți-i,
Și tînguîți și navele persane,
Cu visele-n trei rînduri...

CORUL

*Te urmez,
Cu lacrimile întristării mele...*

Regele părăsește scena urmat de Cor.

S F Î R Ș I T U L T R A G E D I E I

SOFOCLE

ANTIGONA

442 f.e.n.

În românește
de GEORGE FOTINO



PERSOANELE

ANTIGONA } fiiițele lui Oedip
ISMENA }

CREON, regele Tebei

HEMON, fiul lui Creon

TIRESIAS, prorocul

EURIDICE, soția lui Creon

CORIFEUL

PAZNICUL

CRAINICUL

UN SCLAV

CORUL alcătuit din bătrînii cetății

Acțiunea se desfășoară la Teba, în fața
palatului lui Oedip

În mijloc se înalță peristilul palatului. De cealaltă parte a scenei, templul și statuia zeiței Pallas Atena. Este în zori de zi. Se sfârșise, în ajun, lupta pe care argienii o purtaseră împotriva Tebei. În noaptea care urmasse, ei se retrăseseră înfrinți. Antigona iese din palat, aducînd cu ea pe sora ei, pe Ismena. Amîndouă sînt cuprinse de îngrijorare.

ANTIGONA

Din tot ce-au fost urșiți să-ndure-ai lui Oedip
Urmași, Ismena, sora mea, o fi vrun chin
Ce ni-l cruța-va Zeus cît zile-om mai avea?
Că una-i soarta ta și-a mea! N-au fost dureri,
5 Năpaste, înjosiri și nici rușini n-au fost
Ce-asupră-ne să nu fi năpădit... Și azi
Ce-o fi porunca dată-ntregului norod
De Creon, capul oștilor? Nu știi nimic?
Și ce prăpăd, urzit de cei ce ni-s vrăjmași,
10 Pornește-acum spre-ai noștri dragi? N-ai auzit?

ISMENA

Vreo veste, Antigona, despre-ai noștri n-am;
Nici bună, nici vreo veste rea, de cînd pe cei
Doi frați, ce și-au dat moartea unul altuia,
Noi i-am pierdut, și tu și eu, doar într-o zi.
15 ...Azi-noapte-ostașii argieni s-au dus! Și nu
Mai știi nimic: nici mai ferică că vom fi,
Nici că mai mari nenorociri ne-or năpădi.

ANTIGONA

Știam! Și din palat am vrut să mi te scot,
Ca-n taină, singure, de taină-aici să stăm.

ISMENA

20 Dar ce-i? Că, pare-mi-se, mistui tu ceva...

ANTIGONA

Cinstirea-ngropăciunii Creon datu-i-a
Doar unuia din frați, dar puse-opreliște
La-ngropăciunea celuiilalt... Înmormintat
Pre legi și datini Eteócle-a fost, slăvit

25 Să fie el și sub pământ, și printre morți!¹
Dar s-a zvonit cum că cotății-a poruncit
Ca Polinike, bietul om, să n-aibe-a fi
Nici jăluit, nici îngropat. Ci stîrvul lui
Zvirlit să fie, fără lacrimi și mormînt!

30 De păsări cu nesăț să fie sfirtecat!
Prea bunul Creon, zice-se, și ție-acum
Și mie — mie, da — porunca-i ne-o vesti,
Venind aici, și-o spune-o ca s-o știe toți
Cari n-o știau că nu-i de șagă, nul iar cel

35 Ce-o va-nfrunta — oricine-ar fi — strivit
Cu pietre de popor va ispăși². Acum
Tu poți s-arăți că dintr-un neam ales porcezi,
Sau că, de neam ai fi, dar josnic suflet ai!

ISMENA

Sărmano, vai, dar dacă lucrul stă așa,
40 Că m-aș împotrivi, ori nu, la ce-ar sluji?

¹ Numai morții al căror trup a fost îngropat sau ars pe rug erau primiți în lăcașul morților, la Hades.

² Poporul îi pedepsea pe acei pe care îi ura sau disprețuia, azvirlind asupra-le pietre.

ANTIGONA

Gîndește-te și-n truda mea părtașă-mi fii!

ISMENA

Vai! Ce primejdii vrei să-nfrunți? Ce gînduri ai?

ANTIGONA

Pe mort să mi-l ridic, să-l duc! Ai să m-ajutri?

ISMENA

Și vrei ca să-l îngropi? Să-nfrunți opreliștea?

ANTIGONA

45 Mi-e fratele Frate ți-e, că vrei, ori nul și eu,
Întîmple-se orice, eu nu mi-l voi trăda.

ISMENA

Pe Creon tu cutezi, sărmano, să-l înfrunți?

ANTIGONA

Dar n-are drept a m-alunga de lingă-ai mei!

ISMENA

Vai, sora mea, la tata tu gîndește-te
50 Cum s-a sfîrșit, hulit și-urît de toți! Cum el,
El însuși ochii și-a crăpat, cu mîna lui,
Cînd fărdelegile-și văzu; cum maică-sa,
Ce și nevastă lui i-a fost, s-a prăpădit
Curmîndu-și viața, vai, în lațul unui ștreang!
55 Cum frații, amîndoi, sărmanii au pierit
Zvîrlindu-și moartea unul altuia-ntr-o zi.

- Și-acum, gîndește-te: cînd am rămas doar tu
Și eu, nu oare și mai jalnic vom pieri,
De ne vom răzvrăti-mpotriva legilor
- 60 Și-atotputerniciei regelui, călcînd
Porunca lui? Să nu uităm: sintem femei,
Și pe bărbați a-i înfrunta noi nu putem.
Mai tari sînt cei ce cîrmuiesc și trebuie
Poruncilor — chiar și mai aprige de-ar fi —
- 65 Să ne plecăm oricînd. Mă ierte-ai noștri morți,
De-acolo, din pămînt, de vrerii celor mari
În silă eu mă plec! A vrea să făptuiești
Ce nu-ți stă în puteri o nebunie-ar fi!

ANTIGONA

- Nici nu ți-o cer! Și-acum, de-ai vrea chiar să m-ajuti.
- 70 Să mai mă bucur n-aș putea. Fă dar ce vrei!
Eu tot am să-l îngrop! E-așa frumos să mori
Cu sufletu-mpăcat! Voi hodini cu cel
Ce mie mi-a fost drag, cui dragă eu i-am fost.
Și sfîntă vina-mi va fi fost. Mai îndelung
- 75 Vom fi-ndrăgiți de morți, decît de cei ce-s vii.
În țărână voi dormi pe veci! Ci tu, de vrei,
Poți să-ți și rizi de tot ce-i rînduit de zei.

ISMENA

Să-mi rid? Nici gînd! Dar nici pe-ale cetății legi
Și rînduieii nu sînt în stare să le-nfrunt.

ANTIGONA

- 80 O vorbă-i doar! Agață-te de ea! Ci eu
Mă duc s-aștern pămînt pe fratele meu drag.

ISMENA

Vai țiel! Mă-nfior, la soarta-ți cînd gîndesc.

ANTIGONA

Ci-ți vezi de soarta ta! De-a mea nu te-ngriji!

ISMENA

85 Dar nimănu-i tu gîndul nu-ți destăinu-i
Ci tăinuiește-ți-l! Îl tăinuiește și eu.

ANTIGONA

Ba spune-l cui vei vrea! Mai mult mă vei scribi
De nu-l vei da-n vileag, de nu-l spui tuturor.

ISMENA

Prea te-aprinseși! Dar eu la gîndul ăsta-ngheț!

ANTIGONA

Cui dragă vreau să-i fiu, pre voia-i fac, o știu!

ISMENA

90 De-ai izbutit! Dar vrei ce eu puțină nu-i!

ANTIGONA

M-oi strădui cît pot. N-am să mai pot? — Mă las!

ISMENA

Ce-i peste poate nici se cade a rivni!

ANTIGONA

De-mi mai vorbești așa, te voi uri mai mult;
Te va uri și el, pe veci, de-acolo din
95 Mormînt. Și-așa-i și drept. Pe mine lasă-mă
Și la pierzanie să merg! Orice și-oricît
Aș îndura, eu vrednic viața-mi voi sfîrși!

ISMENA

Te du, de vrei! Ți-i fapta faptă de nebun;
Dar credincioasă ești acelor ce ți-s dragi.

*(Ismena se reîntoarce în palat. Pleacă și Antigona.
Intră corul alcătuit din bătrânii Tebei. Se crapă de
ziuă. Bătrânii privesc răsăritul.)*

CORUL

Strofa 1

- 100 *O, rază de soare, ca azi luminoasă
Niciicînd strălucit-ai deasupra cetății
Tebane, cu porțile-i șapte la număr.
Tu, ochi auriu al zorilor zilei¹,
Ah, iată, deasupra izvoarelor Dirkei²*
- 105 *Abia răsăriși tu și-ai și pus pe goană
Pe-ostașul cu scut lucitor și cu feluri
De arme, ce-aicea venise din Argos³;
Și-a rupt-o la fugă de-i ropăie roibii
În ropot mai iute decît cum venise.*

CORIFEUL

- 110 *L-aduse pe-al nostru pămînt Polinike,
Aprins și-nvrăjbit de gilceve; și-n țara-mi
Prădalnic venit-a, așa ca vultanul
Cu croncăt tăios și cu aripi ca neaua
De albe; în juru-i cu arme puzderii*
- 115 *Și chivere multe cu coame în creștet,
Aidoma celei ce-o flutură caili.*

¹ În teatrul elenic obiceiul era ca piesele să fie jucate cînd răsărea soarele.

² Izvoare țîșnind dintr-o grotă de la poalele Cadmeei, fortăreața tebană (azi Paraportii).

³ Este Adrast, regele Argosului.

CORUL

Antistrofa 1

*Zbura peste casele noastre, ocol dînd
El porților șapte-ale Tebei, cu pliscu-i
Făcut din hulpavele lăncii. Dar setea-i*

- 120 *De sînge nu-și stinse și, iată, se duse!*
Nici Hefaiistos chiar n-a putut a-i cuprinde,
Cu torțele lui de rășină, tot briul
De turnuri, că-n spatele oștii ahee
Atît zăngănit-a și Ares, că-al nostru
- 125 *Balaur nenfrînt izbuti să rămînă.¹*

CORIFEUL

Dar Zeus urăște mai aprig ca toate
Vorbirea trufașă; și el cînd văzut-a
Pe-aceia ce-n valuri năvalnic veniră
Făloși poste fire de cum zăngăniră

- 130 *Armurile lor aurite, zvirlit-a*
Un trăsnet pe-al turnului creștet și strașnic,
De moarte,-a izbit el pe omul acela
Ce și se gătise să-și strige izbînda.²

¹ Balaurul simboliza forțele tebane, iar vulturul pe acelea ale Argosului. Legenda spune că eroul Cadmos, care se dusese să-și caute fiica, răpită de Zeus, ajungînd în Beoția a fost oprit de un balaur, pus de Ares să păzească izvoarele Dirkei. Cadmos a ucis balaurul, iar din dinții acestuia — pe care i-a semănat — au răsărit niște giganți, dintre care unii, conduși de Cadmos, au întemeiat Teba.

² Acest om este Capaneu, unul din cei șapte care au pornit atacul împotriva Tebei, înfruntînd și pe Zeus, care de aceea l-a ucis cu trăsnetul.

CORUL

(in ritm mai viu)

Strofa 2

- 135 *Și-acela, ca Tântal¹ el însuși, cu facta-i
În mîndă, căzu rostogol și cu zgomot,
Cînd tocmai năvalnic ea și vijelia
Pornise la luptă, dar nu izbîndise.
Iar vajnicul Ares, ce-n lupte ne este
Prielnic, orăjmașilor noștri-a trimis el*
- 140 *Pedeapsa ce-i fieștecărui ursită.*

CORIFEUL

- Ai lor căpitani, cari la număr sînt șapte,
La porțile șapte-ale Tebei — atîția-s
Și-ai noștri — lăsară acolo, prinoase
Lui Zeus, armurile lor de aramă.
- 145 *Dar doi, ce-s născuți din aceeași și tată
Și mamă — sărmanii! — sfirșitu-s-au jalnic,
Zvirindu-și ei unul într-altul cu lancea.*

CORUL

Antistrofa 2

- Dar Nike, slăvita, veni... Biruința!
Și ea răsplătește jertfelnică Tebă,
150 *Cetatea cu multele-i care². Războiu-i
Sfirșit. Voi dați-l uitării! În cîntec
De slavă și-n jocuri spre temple zieiști azi
Pornim noi prin noapte... Îndrumă-ne, Bachus!
Sub pașii-i, al Tebei pămînt duduiva.³**

*(Poarta palatului se deschide, În prag se ivește
Creon urmat de curteni)*

¹ Tântal, fiul lui Zeus și tatăl lui Pelops, a servit zeilor carnea fiului său. Atunci Zeus, mîniat, l-a aruncat în Tartar și l-a condamnat să sufere cumplit de foame și sete.

² Carele de război.

³ Bachus (Dionisos) s-a născut la Teba într-o noapte cînd fulgerele străbăteau văzduhul. Tebanii îl sărbătoreau în timpul nopții prin cîntece și danțuri care zguduiau pămîntul.

- 155 Dar iată-l că vine! E regele țării,
E Creon fecior lui Menéceus. Ne este
Stăpînul cel nou pe care ni-l dat-au
Chiar zeii în urma-ntîmplării ce înșiși
Stîrnit-au... Dar oare în gîndu-i ce oare
- 160 Mocnește, de-a dat el poruncă a-i strînge
În mare sobor pe bătrînii cetățiii?

CREON

- Tebanii Cetatea-au izbăvit-o zeii-acum
Do viforul ce-asupra ei l-au năpustit.
Și azi, prin crainici, doar pe voi v-am strîns aci-n
- 165 Sobor, căci știu cum pe-al lui Laios tron regesc
Mereu voi l-ați cinstit cît rege-a fost Oedip,
Iar cînd el a murit, voi credincioși ați fost
Și alor lui urmași. Și cînd feciorii lui
Pioriră amîndoi, doar într-o zi, cînd ei —
- 170 Ei între ei — cu brațul lor s-au căsăpît,
Asupra-mi eu am luat și scaunul regesc,
Și a cetățiii-oblăduire-n locul lor,
Că-s cel mai înrudit cu ei. Dar unui om
Nu poți nici firea să-i cunoști, nici sufletul.
- 175 Nici gîndu-i să-i pătrunzi, pin' nu-l vei fi văzut
Cum știe-a-și cîrmui cetatea lui și cum
El paznic știe-a fi al legilor... Mișel
L-am socotit și-l socotese pe-acei cîrmaci
Ce nu eu' nțelepciune știe-a da porunci,
- 180 Și tot mereu eu frica-n sîn, el gurii lui
Îi pune tot mereu zăvor. Cu scîrbă eu
Mă uit la omul care mai presus și-a pus
Prietenii decît el țara-și va fi pus.
M-astă Zeus, ce știe tot l... Eu de-aș vedea
- 185 Că vreo năpastă i-ar pîndi pe-ai mei supuși,
N-aș pune gurii mele frîn și n-aș avea
Prieten pe-un vrăjmaș al țării mele. Nul

- Căci știu că doar în izbăvirea țării noi
 Pe-a noastră-o vom găsi¹... Când spornic năvile-ți
- 190 Plutesc, prieteni buni în jurul tău roiesc.
 E crezul meu! Și dus de el, eu sus, mai sus
 Cetatea noastră-am s-o înalț. Și-n acest gând
 Am poruncit să se purceadă-așa cu-ai lui
 Oedip feciori: lui Eteócle, ce-a pierit
- 195 Luptînd viteaz cu lancea-n mîini, să i se dea
 Mormînt! Și-așa cum vrednicilor morți
 Prinoase li se-aduc și sub pămînt, așa
 Să i se-aducă lui!... Cît despre frate-său,
 Ce din surghiun s-a-ntors, urzînd în gând ca praf
- 200 Să-și facă, pîrjolînd, pămîntul strămoșesc,
 Cum și pe-ai neamului său zei, și-a-și potoli
 El setea-n singele-alor săi și a-i robi,
 Cetății-i poruncese ca nu cumva mormînt
 Lui Polinike ea să-i dea, nici pentru el
- 205 Să plîngă ea o lacrimă! Ci sfirtecat
 Să fie stîrvul lui de păsări și de cîini,
 Să-ți fie groază să-l și vezi! Mișeilor
 Cînstire nu voi da cum celor drepti le dau.
 Dar cel ce țării-mi vrednic slujitor i-a fost
- 210 Va fi slăvit — și mort! — cum viu eu l-am slăvit!

CORIFEUL

O, Creon, fiu al lui Menéceus, așa
 Vrei tu și pentru cei cari țara ți-o-ndrăgesc,
 Și pentru-ai ei vrăjmași... Stăpîn, poți da ce legi
 Vrei tu — și despre morți și despre cei ce-s vii!

¹ Adevărul acesta că bunăstarea oricărui cetățean e subordonată bunăstării a cetății era cu atît mai valabil în concepția antichității, cu cît atunci cînd o cetate își pierdea libertatea, și-o pierdeau și toți cei care locuiau în acea cetate. Menționăm că din acest monolog al lui Creon, acesta nu apare într-o lumină favorabilă, călcînd datina care nu admitea ca un mort să rămînă neîngropat sau să nu fie ars pe rug.

CREON

215 Vegheați acum porunca-mi împlinită-a fi!

CORIFEUL

Aceasta-n grija unor tineri tu s-o lași!

CREON

Străjerii gata sint a-l străjui pe mort.

CORIFEUL

Și-atunci, ce altceva tu ne mai poruncești?

CREON

Să nu vă dați cu cei cari legea-mi vor călea!

CORIFEUL

220 Dar nimeni nu-i smintit ca moartea să și-o vrea.

CREON

Aceasta-i va fi plata lui! Pe mulți i-a mai
Momit nădejdea de câștig... Ea i-a pierdut!

*(Vine unul din paznicii în grija cărora fusese
lăsat leșul lui Polinike.)*

PAZNICUL

225 Stăpîne, n-am să-ți spun că sufletul mi-am tras
Să viu cît mai de zor și-n fugă-aici... M-am mai
Oprit... m-am tot gîndit... iar am făcut popas,
Și-ades m-am și întors din drum... Din cînd în cînd
Și inima-mi șoptea: „Sărmane, ce zorești
Atît? Că de-ai s-ajungi, tu pedepsit vei fi!”
Sau: „Iar oprești? Vai țiel Creon de-**o** afla

- 230 Din gura altora ce-a fost, ce-o să pățești!
Tot gânduri d-astea frământînd, zor nu prea dam.
Și iată cum un fleac de drum e lung... e lung!
La urma urmii, eu mi-am zis: „Hai, hai să vin!”
Și-am și venit! Și-am să-ți vorbesc, dar ce-aș avea
235 Să-ți spun? Că din nădejdea mea nu mă clintesc:
Că doar ce ți-a fost scris, în viață pătimești.

CREON

Dar ce-i? Ce-o fi? De ce eu firea te-ai pierdut?

PAZNICUL

- Să-ți povestesc de mine-ntii: nu eu lăptaș
Al acestei fărdelegi i-am fost; iar cine-o fi
240 Nu știu și-ar fi nedrept ponosul să-l trag eu.

CREON

O, ce pe ocolite-o ieii Ce-ntortochierii!
Dar parcă-ai vrea să-mi spui... ceva... ceva de rău.

PAZNICUL

Cînd ai de dat vreo veste rea, te mai codești.

CREON

Vorbește-odată, hai! Și-apoi să pleci de-aici!

PAZNICUL

- 245 Să-ți spun: un om — nu l-am văzut — l-a și-agropat,
Acuma chiar, țarină-asupra-i așternînd,
Și-a morții datină-implinînd, a și fugit!

CREON

Ce-ai? Ce spui? Și cine-a fost așa-ndrăzneț?

- Nu știu! Pământul nu-l găsirăm scrijelit;
 250 Nici urme nu-s de săpălug ori de hârleț.
 E neumbliat pământul și-i uscat; și nici
 De roată dire nu-s. Nici urmă de făptaș!
 Cînd cel dintîi străjer de veste-n zori ne-a dat,
 Am fost chiar năuciți. Pe mort nici nu-l vedeai,
 255 Măcar că-i nengropat, că-asupră-i așternut
 Un strat de colb, ca pentru-a nu cădea-n păcat¹.
 Jivină o fi fost? Vrun cine l-a tirit?
 Nici urmă nu-îl Și-n juru-ne străjerii toți
 Cîrceau și vina unul altuia-și zvirleau,
 260 Și se-nfricau; la harță s-ar fi luat și-un om
 Să ți-i despartă nu era... De vină-s toți,
 Puteai să crezi; dar om de om dacă-ai fi luat,
 Puteai să-ți spui: „De vină omul ăsta nu-îl“
 Că toți ziceau: „Eu nu știu, n-am văzut“. Un fier
 265 Roșit în jar noi l-am fi strîns în mîini, prin foc
 Am fi trecut, am fi jurat pe zei că nici
 Făptaș n-am fost și nici că-aveam ceva în elin
 Cu cel făptaș, nici cu acel ce l-a-ndemnat
 Să facă ce-a făcut. Cînd, în sfîrșit, noi am văzut
 270 Că-i de prisos a-i isodi mai mult, un om
 De-ai noștri-așa vorbi că-am înghețat; și toți
 Lăsarăm ochii în pămînt. Să-i spunem „uu“,
 Nu ne venea! Să facem ce zicea, ni-era
 C-o s-o pățim. Să-ți povestim de-a fir a păr,
 275 Zicea. Și-așa, am fost ursit — că n-am noroc —
 Să viu... Și făr' să vreau și făr' să vrei, venii!
 ...La crainicul de rele vești te uți urît.

CORIFEUL

Tot stau, stăpine, și mă-ntreb de nu cumva
 Chiar de la zei pornește tot ce s-a-ntîmplat.

¹ Cădea în păcat acela care, trecînd pe lîngă un mort nengropat, nu îl îngropa sau cel puțin nu așternea asupră-i un strat de pămînt.

- 280 Mai tacii! Că-apoi mă înciudez și o să-mi spun
Că ești scrîntit sau vlăguit de anii-ăi mulți,
Și din sărite mă și scoți cu-așa trăsnaî.
Dar ce? De leșu-i zeei pot a se-ngriji?
L-or fi-ngropat să-i dea cinstiri cum ar fi fost
- 285 Un binefăcător? Dar el venise-aici
Ca templelor, coloanelor, prinoaselor,
Să le dea foc, și logi și țară-a-și nărui.
Văzut-ai oare zeei slăvind pe ticăloși?
Eu știu că împotriva-mi mulți supuși de-ai mel
- 290 Cîrtesc, și-ntr-una clatină-n furieș din cap,
Se tot codesc a-și pune capu-n jug — cum sînt
Datori, porunca-mi auzind — și mă urăsc.
Ba înșiși ei pe paznici — știu — i-au mituit
Și i-au stîrnit și-mpins să facă ce-au făcut;
- 295 Că dintre toate născocirile-omenesti
Ca banul rea și blestemată alta nu-îl
El surpă și cetăți; și din al lor cămin
Pe mulți îi poate alunga. Pe cei cinstiți
Îi poate-ademeni, le poate mințile
- 300 Întuneca, de săvîrșesc și fărdelegi
Și mirșăvenii fel și chip. Dar toți acei
Ce s-au vindut și pentru-arginți le-au săvîrșit,
Odată-odată-osînda-și vor primi! Și eu,
De-l mai slăvesc pe Zeus, ți-o spun — cu jurămint
- 305 Ți-o spun: de nu-mi aflați pe cel ce l-a-ngropat
Cu mîna lui și nu mi-l veți aduce-aici,
Sub ochii mei, să-l văd, nici moartea pentru voi,
Să știți, nu vă va fi pedeapsă-n de ajuns!
Ci mai întii voi spînzurați veți fi și-așa
- 310 Veți sta pîn' ce-l destăinuți pe-acel mirșav!
Să știți că nu de la oricine poți primi
Arginți și nici cîștig să tragi din orișice!
Că banul cîștigat mirșav pe mult mai mulți
L-a nărui decît să-i mintuie-a putut.

PAZNICUL

315 Să spun o vorbă, pot? Sau drum întors să fac?

CREON

Nu știi că nu mai pot nici vorba să ți-o rabd?

PAZNICUL

Îți vatămă auzul doar? Sau sufletul?

CREON

Ce-mi vatămă, ce nu, la ce bun s-o mai spun?

PAZNICUL

Făptașul sufletu-ți lovi... Urechea, eu!

CREON

320 Ah, ce flecar!... Din fire tare ești limbui!

PAZNICUL

Dar cel puțin de faptă nu-s eu vinovat.

CREON

Din setea de arginți ți-ai pus tu viața-n joc!

PAZNICUL

Ha, ha!

Ce groaznic! Una-n gând să ai... și să te-nșeli!

CREON

325 Ce ai în gând, ce n-ai... poți lua-o-n ris, de vrei;
Dar pe făptaș de nu mi-l afli, vei vedea
Ce jale-aduce și ce chin cîștigul hîd...

350 / *I-a înhămat, i-a pus în jug,
Cum a-njugat el de prin munți
Pe taurii cei nemblinziți.*

Strofa 2

*El, singur, zborul gândului
Și-al vorbii dar le-au dibăcit*
355 *Și știe-a cirmui cetăți.
A izbutit a-se feri
De geruri aspre și furtuni,
Că-i spornic tare-n născociri! /
Și tot ce fi-va, va-nfrunța;*
360 *Pe Hades doar a-l ocoli
El nu va izbuti nicicînd,
Măcar că leacul multor boli
Ce n-aveau leac, el l-a găsit!*

Antistrofa 2

E' iscusit cum nici gîndești;
365 *Spre rău o ia, spre bine-apoi.
Cinsti-va legile-omenești
Și jurămîntul către zei?
Cetatea-l va-nălța în slăvi.
Dar nu e vrednic de măriri*
370 *De va călca el legile,
De-o fi om rău, rău, de-o fi trușăș.
Atare om, nici în al meu
Cămin și nici în sufletu-mi
Să nu-și găsească loc nicicînd!*

*(Paznicul se reîntoarce, aducînd pe Antigona.
Ea vine cu privirea ațintită spre pămînt.)*

¹ După ce descriesese lupta omului împotriva forțelor naturii, Sofocle intuiește dezvoltarea minții și sufletului omului, pe care mai tîrziu sofistul Protagoras îl va secoti ca fiind „măsură tuturor lucrurilor“.

PAZNICUL

- Întii să dea de el! L-or înhăța, sau nu,
La voia soartei e! Pe mine-aici, curind
N-o să mă vezi, fii liniștit! Cînd nici măcar
330 Nu-mi mai trecea prin gînd că-am să mai scap, scăpai,
Dator sint zoilor să mulțumesc smerit.

*(Creon, care pe cînd Paznicul vorbea pornise
spre palat, îi trece pragul înăuntru. Paznicul
pleacă.)*

CORUL

Strofa 1

- În lume-s multe mari minuni;
Mai mari ca omul însă nu-s!
Purtat de vînt, străbate mări,
335 Prin hulă și prin val spumos,
Prin val vîind vijelios.
El an de an, fără istov,
Cu plugul lui tras de catiri¹,
Răstoarnă brazda în pămînt,
340 O,-n veci neistovit pămînt!

Antistrofa 1

- Născocitor, a prins în laț
Jivinele de prin păduri,
Și păsările din văzduh;
A prins în ițe de năvod;
345 Și peștii din adînc de mări
Mai cad tot în capcana lui
Și fiarele de prin cîmpii
Și de prin munți — viclean ce e!
Pe armăsarii încomați

¹ Comentatorii observă că în chip intenționat se spune că plugul era tras de catiri, căci așa se brăzda mai adînc decît dacă plugul ar fi fost tras de boi (*Iliada*, X, v. 352 și urm.).

CORIFEUL

- 375 Dar uluit sînt de ce văd!
O arătare-o fi?... Dar cum?
Să nu-mi cred ochilor? O văd!
Copila-i! Antigona ei
Vlăstar nefericit al lui Oedip...
380 Un tată tot nefericit! Dar ce-i?
Tu ai călcat poruncile regești?
De-accea te-au adus? Te-au prins
Cînd fapta-ți guie-o săvîrșcai?

PAZNICUL

- 385 Priviți-o voi! Am prins-o cînd ea fratele
Și-l îngropa... Dar Creon oare unde-o fi?

CORIFEUL

Ci vezi-l! Iată-l, vine din palat... la timp.

(Sosește Creon.)

CREON

Dar ce-i? Ce-o fi? De ce-o fi spus că viu... la timp?

PAZNICUL

- Nu jure omul de nimic! Că-ades un gînd
Ți-ai pus în cap, și-un alt gînd peste cap l-a dat.
390 Mă lăudasem că pe-aici n-am să mai calc
Așa curînd, că tare mult m-ai înfricat!
Și am venit, măcar că m-am jurat că nul
Mai mare bucurie nu-i decît acea
Pe care n-o mai așteptai... Și iată-acum:
395 Pe fată-o aduse! O vezi... Am prins-o cînd
Ea îi gătea mormînt. Nu zarul m-a sortit
Să viu. De bună vrerea mea venii, căci eu
Am dat de ea. E-n mîna ta! S-o iscodești,
O, rege, cît vei vrea, să-ți spună tot. Ci eu
400 De orișice osîndă-i drept să fiu cruțat.

CREON

Mi-o aduseși; dar cum și unde-ai dat de ea?

PAZNICUL

Cu mîna ei îl îngropa! Acum știi tot.

CREON

Îți dai tu seama ce vorbești? E-adevărat?

PAZNICUL

405 Să nu-l îngroape-ai poruncit. Ea-l îngropa;
Și-acum o vezi. Ți-am spus-o scurt și răspicat?

CREON

Dar cum ai dat de ea? Cum de-ai văzut-o? Cum?

PAZNICUL

Păi, iată cum a fost: intrase spaima-n noi,
Că grele-amenințări ne-ai mai zvîrlit; și-abia
410 Că ne-am întors, și-ndată-n vînt am spulberat
Țărîna de pe hoit... Prinsese-a putrezi.
Și în bătaia vîntului, noi pe colnic
Ne-am dus, să nu ne-ajungă dulnetul setebos.
Și toți își tot dau ghes cu ochii-n patru-a fi,
Sudălmii își azvîrleau — că asta nu-i de ris.
415 Ne-a prins amiaza-așa, cînd soarele-arzător
Urcase-n creștet, sus. Era zăduf. Din cer,
Un vînt năprasnic s-a pornit vîrtej și tot
Văzduhu-a-nnegurat de colb; și-au scuturat
Copacii frunzele și totu-i plumburiu
420 În cer și pe pămînt... Și ochii i-am închis,
Să nu vedem prăpădul cel trimis de zei.
Într-un tîrziu, cînd vijelia s-a lăsat,
O fetișcană am zărit; țipa tăios,
Ca pasărea ce-a-nnebunit văzînd în cuib

- 425 Că pușorii-i nu mai sînt. Cînd a zărit
Ea hoitul, a zbuenit în plîns, în văicăreli,
Afurisind pe cei ce-aceste fărdelegi
Le-au săvîrșit; țărînă-aduse ea în mîini,
430 Și-apoi, dintr-un potir de-aramă ciocănit,
De trei ori a stropit cu apă leșul lui.
Cînd am văzut-o,-am tăbărit cu toți pe ea;
Cît ai elipi, am și-nșfăcat-o... dar ea nici
Măcar s-a spăimîntat... Am iscodit-o-apoi
435 În fel și chip, să știm și ce făcuse ieri
Și ce făcea și azi. Ea n-a tăgăduit
Nimic... și vorba ei la inimă mi-a mers,
Dar și amar m-a răscolit. Te bucuri cînd
De-o pacoste-ai scăpat, dar și te doare cînd
În ea tu ți-ai zvirlit prietenii... Dar mai
440 Întii, așa sînt eu, vreau pielea să mi-o scap

(Cîteva clipe de tăcere.)

CREON

(către Antigona)

Hei, tu, mironosițo, tu cu ochii-n jos,
Isprava-ți spovedești, ori vrei s-o tînuiești?

ANTIGONA

(înfruntîndu-l cu privirea)

Făptaș-a-s eu, nu mă codesc de loc s-o spun.

CREON

(către Paznic)

- 445 Tu slobod ești acum și unde vrei te du,
Că nici o vină-apasă-asupra ta!

(Către Antigona:)

Iar tu,
Vorbește scurt și fără-ntortocheri: știi,
Ori nu, de-opreliștea ce-o poruncisem eu?

ANTIGONA

Știam! Că doar porunca-ți auzit-au toți.

CREON

Și-atunci cum de-ndrăzniși tu legile să-mi calci?

ANTIGONA

- 450 Nu Zeus mi-a dat așa poruncil Nici Dike — ea,
Ce stă cu zeii din Infern¹ — atare legi
Nu a dat omului. Iar eu porunca ta
N-o socotesc atit de tare-ncit pe om
Să-l facă-a-nfringe chiar și legile zeiești.
- 455 Că-aceste legi nu sint in slove scrise, nul
Dar pe vecie-s legi și nu-s de azi, de ieri.
De cînd or dăinui, n-o știe nici un om.²
Și să le cale de frica vrunuia, oricît
De tare-ar fi? Să mă-osîndească zeii?... Nul
- 460 Că Moartea tot nu pot — chiar făr' porunca ta —
S-o ocolese, știam... Și de mi-e dat să mor
Nainte de soroc, mai bine-o fi! Să mori
Cînd nu mai prididești de-atîtea mari dureri,
Ce azi mă copleşese, nu-i oare un folos?
- 465 Vezi dar că soarta ce-mi gătești nu-i nicidecum
Un rău, dar groaznic chinu-mi va fi fost să-l văd
Pe-al maică-mi vlăstar cum după moartea lui
Ar fi rămas fără mormînt. Fă dar ce vrei!
Iar de socoți că fae un lucru nebunese,
- 470 Nebun e cel ce că-s nebună-ar socoti!

CORIFEUL

Ce dîrză fire are ea! Ca tatăl ei,
Nu știe-n fața suferinții-a se-nclina.

¹ Dike, dreptatea personificată, apare aici ca divinitatea care pedepsește crimele. Este aici asimilată Eriniilor.

² În aceste versuri, socotite a fi dintre cele mai vestite ale lui Sofocle, se cîntă un imn legilor nescrise, legilor veșnice, cărora Antigona se pleacă, trecînd peste legile și poruncile oamenilor,

CREON

- Să știi că cei ce-s dârji din firea lor, sînt cei
 Mai lesne prăbușiți... Și fierul e virtos,
 475 Dar cum se-nmoaie-n jar și ce ușor îl frîngi!
 Și unii cai își iau avînt, dar ce ușor
 Cu o zăbală-i poți struni! Acel ce nu-i
 De capul lui, ci e supus al altora,
 Se cade-a nu fi prea trufaș; dar ea prea mult
 480 S-a semețit cînd legile mi le-a-nfruntat;
 Și-obrăzniciei-i pune vîrf cînd și în slăvi
 Isprava-i să-și ridice vrea. Și ce de sus
 Surîde ea! N-aș fi bărbat, ci ea ar fi,
 Neosîndită de-am s-o las din mîna mea
 485 Pe-aceea ce porunca mi-a călcat... O, nu!
 O fi ea fiică-a soră-mi, și chiar de-ar fi
 Mai rudă cu acei cari în al meu cămin
 Pe Zeus¹ îl proslăvim, nici ea, nici soră-sa,
 De-o soartă-amară n-or scăpa, că soră-sa-i
 490 De vină ea și ea la cale de-a fi pus
 Îngropăciunea lui... Chemați-ol E-n palat.

(Privind spre Antigona:)

- Acum chiar o văzui. Pe fața-i zbuciumu-i
 Citeai... Acei ce-n umbră mîrșăvii urzesc,
 Nici nu le-au săvîrșit măcar și s-au și dat
 495 De gol... Dar îi urăsc pe-acei cari, mîrșăvii
 Tot săvîrșind, cu ele se mai și fălesc!

ANTIGONA

Hei, da, m-ai prins! Mai mult ca moartea-mi ce mai
 vrei?

CREON

Atita doar! Eu moartea-ți vreau și mi-e de-ajuns.

¹ Zeus simbolizează aici însuși căminul.

ANTIGONA

500 Și-atunci de ce mai zăbovești? Ah, scribă mi-e
De tot ce spui! Și fie-ntotdeauna-așa!
Că vorba-mi tu cu scribă mi-o ascuți — o știu!
Dar ce mai mare slavă-mi pot rivni decît
Că mi-am putut eu fratele-ngropa?

(Privind spre bătrîni:)

505 De-aici, din jur, toți ne-ar mărturisi că drag
Li-e ce-am făcut, dar toți de frică-au amuțit.
Și tac chitic, că tiraniei-i este dat
Să facă tot, să spună tot — și doar ce vrea.

CREON

Din toți tebanii tu, doar tu gîndești așa.

ANTIGONA

Ba toți gîndesc, dar tac, că... de, ești tu pe-aici.

CREON

510 Și oare nu roșești să nu gîndești ca ei?

ANTIGONA

Cinstire unui frate-a-i da, rușine nu-i!

CREON

Nu frate ți-e și cel ce i s-a-mpotrivit?

ANTIGONA

Ba da! De-o mamă și de-un tată-s amîndoi.

CREON

Slăvind pe unul doar, nu-i pingărit cel'lalt.

ANTIGONA

515 Cel care e-n mormint nu ar vorbi așa!

CREON

Ba da, de-l pui la rînd cu cel nelegiuit.

ANTIGONA

Dar el nu i-a fost rob, ci frate el i-a fost.

CREON

El țara-și apăra; cel'lalt și-o răvășca!

ANTIGONA

La Hades, jos, o lege-i — una — pentru toți.

CREON

520 La el, cei drepți nu-s la un loc cu cei mîrșavi.

ANTIGONA

Dar cine-o ști că-aceasta-i legea printre morți?

CREON

Chiar și-n mormint de-ar fi, dușmanul mi-e dușman.

ANTIGONA

Iubirea-i rostul vieții mele! Ura, nu!¹

¹ Acest vers, care este o expresivă replică dată lui Creon, reprezintă credința în iubirea față de cei de-un sînge. Referindu-se la acest vers, Goethe a numit-o pe Antigona „sufletul cu cele mai fraterne sentimente“.

CREON

Te du-n pământ! Pe cei de-acolo să-i iubești!
525 Cît eu trăiesc, nu o muicere-o cirmui!

*(Ismena se iesește în pragul palatului. Doi sclavi
o întovărășesc.)*

CORIFEUL

Dar iat-o în prag pe Ismena. Ce-amarnic
Mai plinge, că tare-și iubește
Ea sora! Pe fruntea-i s-așterne un nour
530 Ce-n lacrimi îi scaldă oi chipul
Frumos și aprins de durere, slujindu-l.

CREON

(către Ismena)

Tu, viperă care-n palat to-ai furișat
Ca să-mi sugi singele-n ascuns! Cum n-am știut
Că doar scorpionii eu hrăneam, care voiau
Și tronul-a-mi nărui? Să-mi spui: părtașe-ai fost
535 La-ngropăciunea lui? Ori juri că nici știai?

ISMENA

Ba da! Ea oare-mi va îngădui s-o spun?
Părtașă-am fost și vina vreau cu ea s-o-mpart.

ANTIGONA

S-o spui nu-ți va ierta-o zeca Dike¹ — ea!
N-ai vrut să mă urmezi, părtașă nu mi-ai fost!

ISMENA

540 În suferința-ți vreau — nu mă sfiesc de loc —
Primejdia ce-nfrunți, s-o-nfrunt acum și eu.

¹ Vezi nota de la versul 451.

ANTIGONA

Il știe Hades pe făptaș! Și morții-l știu!
Cei ce cu vorba doar iubesc nu-mi sînt iubiți.

ISMENA

545 Să nu crezi tu că sînt nevrednică să mor
Și eu, o, sora mea, cinstindu-l pe cel mort!

ANTIGONA

Părtașă-n moarte n-ai să-mi fii! Și-asupra ta
Tu vina nu ți-o lua! Mor eu, e de ajuns!

ISMENA

Dar de-ai să mori, cum viața-aș mai iubi-o eu?

ANTIGONA

Pe Creon să-l întreb! Tu doar de el ascultă.

ISMENA

550 De ce și sufletu-mi rănești? Ce folosești?

ANTIGONA

Mă doare că îmi rid de tine — crede-mă!

ISMENA

Cum aș putea — măcar acum — să te ajut?

ANTIGONA

Tu scapă-ți viața ta! Eu nu te pizmuiesc.

ISMENA

Vai! Dacă mori, cu tine vreau să mor și eu!

ANTIGONA

555 Noi am ales ce-am vrut. Eu — moartea! Viața — tu!

ISMENA

Eu însă-am vrut, prin sfatul meu, să te feresc.

ANTIGONA

La unii gîndul tău s-a dus... La alții-al meu!

ISMENA

Dar totuși vina-i deopotrivă-a ta și-a mea.

ANTIGONA

560 Pe pace fii! Tu-n viață ești... Eu sufletul
De mult mi-am dat, ca pe cei morți să mi-i slujesc.

CREON

Smintite-s amîndouă, văd! Dar una azi
S-a năucit; cealaltă-i din născare-așa.

ISMENA

O, rege, chiar și cei din naștere-nțelepți
S-au năucit cînd vreo năpastă i-a lovit!

CREON

565 Ca tine-acum, cînd cu-o mirșavă te-nhăitași.

ISMENA

Dar viața-mi, fără ea, ar mai avea vrun rost?

CREON

De ea să nu-mi mai tot vorbești... Ea a murit!

ISMENA

Vrei s-o omori? S-a logodit cu fiul tău!

CREON

Sînt și-alte țarini de arat pe-acest pămînt.

ISMENA

570 Așa e, da! Dar ea și el sînt prea legați!

CREON

Lui fiu-meu pe-o ticăloasă nu i-o vreau!

ISMENA

Năpăstuit ești, Hemon drag, de tatăl tău!

CREON

Destul! Dă-mi pacc-acum, cu nunta ta cu tot!

CORIFEUL

Pe fiul tău îl lași tu fără draga lui?

CREON

675 Va pune Hades — el — sfîrșit acestei nunți.

CORIFEUL

Al morții ei soroc — văd bine — i-a bătut!

CREON

Ai spus-o tu și-o cred și eu. Hai, sclavi, dați zori!
Plecați! Duceți-le de-aici! Nu zăboviți!
Hai, zăvorîți-le-n palat! Și slobode

- 580 Nu vor mai fi! La fugă-o iau chiar cei ce sînt
Mai îndrăzneți, pe Hades cînd îl văd venind.
(*Sclavii pleacă, ducînd cu ei pe Antigona și
Ismena. Creon intră și el în palat.*)

CORUL

Strofa 1

- Ferice sînt cei care viața și-au dus-o
Cruțați de amaruri! Cînd zeii
Căminul cuiva ar voi ca să-l surpe,*
585 *Urgii nesfîrșite ei zvirle
Pe șirul urmașilor lui... Așa e
Cînd urla din Tracia vîntul
Năprasnic și valuri și valuri ridică,
De scormone tot din adîncuri*
590 *De mare și-u sus vîrtejeste nisipul
Cel negru, iar țărnul, năprasnic
Izbit de talazuri, în quiet vîniește.*

Antistrofa 1

- Pe toți Labdacizii, pe neamul acesta
Îl văd năpădit de năpaste,*
595 *Din vremuri străbune. O vîrstă se stinge
Și alta-i urmează, asupra-i
Trecîndu-i blestemul. Un zeu împotriva-i
Pornește și nu-i vreo scăpare...
Cînd azi licărea o nădejde asupra*
600 *Acestei din urmă mlădițe din neamul
Oedip, azi a morții țărînă
De ea așternută și nesăbuita-i
Vorbire au stins și această nădejde.¹*

¹ Cînd corul vorbește de „nădejdea“ care „licărea“ asupra mlădiței din neamul lui Oedip, deci asupra Antigonei, se gîndește la faptul că ea ar fi urmat să fie soția lui Hemon. Dar țărîna așternută asupra leșului lui Polinike a stîrnit mînia lui Creon, căruia Antigona i-a vorbit curajos, înfruntîndu-l cu bărbăție.

- 605 *Ce om va putea, în trufia-i, înfrînge
Puterea ta, Zeus? Doar pe tine
Nici somnul ce-n mreaia-i pe toți ne cuprinde,
Nici vremea-n rotirea-i zeiască,
Ce-i fără istov, nu te-o-nfrînge vrecodată.
Tu făr' bătrînețe, domni-vei*
- 610 *În veci pe Olimpul cu uluitoarea-i
Lumină. Ca ieri, în vecie
Aceași e legea accasta a firii!
Cînd omul se crede că-i cel mai
Ferice, atunci îl pîndește pierzarea.*

Antistrofa 2

- 615 *Mereu schimbăcioasa nădejde pe unii-i
Ajută, pe alții-i înșală
În tot ce ades ușuratec visează.
Nădejdea furis se strecoară
În om, pînă vine clipita să calce-n*
- 620 *Jăratec¹... Ah, tare-nțeleaptă-i
Zicala vestită: cînd omului drumul
Pierzării crun zeu i-l deschide,
Lui zeu-i arată tot răul sub chipul
De bine. Răstimp doar fugarnic!*
- 625 *Căci, iată, curînd năruirea-l pîndește!*

(Dinspre palat vine Creon, iar dinspre cetate,
Hemon.)

CORIFEUL

(către Creon)

Ah, iată-l: e Hemon, din fiii-ți mezinul!
Ori vine zdrobit de durere

¹ Cuvintele acestea amintesc un proverb „a călca pe jăratec“ și care — spune Suidas — se aplică celor „care fac fapte urite și riscante“. În sensibilitatea omului grec, focul era un simbol al unei nenorociri, al unui pericol.

Și plinge el soarta ce-avu Antigona,
Logodnica-i dragă, în pragul
630 Nuntirii? El dezamăgirea-și jălește?

(Creon, corbind mai întâi pentru sine, se adresează îndată lui Hemon.)

CREON

Mai bine decît zodierii o vom ști...
Venit-ai, fiule,-nciudat pe tatăl tău,
Că-aflași ce soartă-am hărăzit logodnicei?
Sau orice-aș fi făcut, tu tot mă vei iubi.

HEMON

635 O, tată,-n toate-ți sînt supus; să mă îndrumi
Cu-nțelepciunea ta și eu te voi urma.
Nuntire pentru mine nu-i, oricare-ar fi,
Dacă-aș călea peste-nțeleapta vrere-a ta.

CREON

O, fiul meu, în toate vrerii părintești
640 Să te supui; ăst gînd să-ți fie îndreptar!
Că de rîvnim copii și-i creștem noi cu drag,
E ca s-avem urmași supuși cari pe părinți
I-or răzbuna, urînd pe cei ce lor le-au fost
Vrăjmași și îndrăgindu-i pe acei ce dragi
645 Părinților le-au fost.¹ Că de ți-ai dat copil
Ce nici nu vrea să știe de părinți, izvor
De-amar ți-ai dat, iar lor — vrăjmașilor — prilej
De ris... Copile, dragostea-i desfăt — să știi!
De farmecul vrunei femei nu te lăsa

¹ Fiul trebuie să aibă vrăjmași pe acei care le sînt părinților lui vrăjmași, iar prieteni pe prietenii părinților lui. Este un principiu al eticii antichității elenice.

- 650 Momit și nu te năuci! Într-un cămin,
De gheață-s buzele ce-ți dă femeia rea.
E cea mai mare pacoste să ai vrăjmași
Chiar printre-ai tăi. Cu scîrbă-alung-o! Ți-e vrăjmaș!
La Hades ducă-se, și-acolo o nunti
- 655 Cu cine-o vrea! Dar fiindcă-am prins-o doar pe ea,
Din toți supușii mei, poruncile-mi călcînd,
Cetății-ntregi eu de minciună nu mă dau!
La moarte! Moartea-i vreau. Să-l cheme cît o vrea
Pe Zeus, ce peste cei de-un sînge-i veghetor!
- 660 Că de-am să-i las pe-ai mei să-mi fie răzvrățiți,
Străinii ce s-or mai zburli!... Cel ce-i stăpîn
În casa lui, cetății-i fi-va bun cîrmaci;
Dar cel ce legile cetății va-nfrunța,
Și, din trufie, vrînd pe cei ce-l cîrmuiesc
- 665 A-i cîrmui, de partea lui nu m-o avea!
Cîrmaciului unei cetăți să te supui
Și-n cele mici și-n tot ce este drept, și chiar
Nedrept de-ar fi! Că cel ce știe-a fi supus
Va ști și-a da porunci — nici o-ndoială n-am;
- 670 Și-n toiul luptii,-n vălmășag nu s-o clinti
Din loc, ei va sta dirz ca vrednic slujitor.
Nu-i pacoste mai grea ca răzmerița, nu!
Ea surpă și căminuri; năruie cetăți;
Destramă-n toiul luptei oștile. Dar cînd
- 675 Cîrmuitorilor supușii lor se vor
Pleca, ei izbăvirea-și vor găsi-o toți.
Pe-ale cetății rînduiei să le păzim,
Și cîrmuiți de vreo femeie nu ne vrem;
De-ar fi să fim din cîrmuire răsturnați,
- 680 Măcar să fim de-un om, dar de-o muiere nul

CORIFEUL

De cumva vîrsta m-a lăsat la minte-ntreg,
Aș zice că-i mintos și înțelept ce spui.

- Cind zeii-au dat înțelepciune omului,
 I-au dat cea mai frumoasă din comori.¹ Și eu
 685 Nu pot, și trag nădejdi că n-am să pot nicicind
 Să spun că azi nu adevărul a grăit
 Prin gura ta. Dar înțelept și alții pot
 Vorbi. Nu numai tu! Eu însă sînt dator
 Să aflu tot ce împotriva-ți s-ar cîrți,
 690 Ori s-ar urzi... În fața ta ar amuți
 Un om de rînd și-o vorbă ce te-ar supăra
 El n-ar rosti. Ci eu din umbră dibăcesc
 Ce-și șopotesc în umbră toți și cum jălesc
 Pe-această fată tînără, că va pieri
 695 Și va avea cumplit sfîrșit: „Ce vină-avea?
 Și ce-a făcut? — O faptă de-nălțat în slăvil
 Pe fratele-i căzut lupînd, ea n-a răbdat
 Să-l știe făr'mormint, de păsări și de ciini
 Hulpavi să-l vadă sfîrtecat... Nu s-ar cădea
 700 S-o înălțăm pe ea în slăvi?“ — se-ntreabă toți,
 Cîrtindu-te-n ascuns. O, tată, eu nimic
 Mai scump pe lume n-am ca fericirea ta!
 Un fiu cu ce se va putea mîndri mai mult
 Decît cu ale tatălui izbinzi? Iar el —
 705 El, tatăl său — nu cu izbînda fiului?
 Să nu-ți inchipui că doar tu-nțelept gindești
 Pe cei ce cred că sînt mai înțelepți, mai buni
 Ca toți, la vorbă mai dibaci, cînd îi cunoști
 Mai bine, vezi că-n cap și-n suflet n-au nimic
 710 Oricît de iscusit ai fi, rușine nu-i
 Să mai inveți. Nu-i bine-a te-ncăpățîna!
 Pe țărmlul apelor ce s-au umflat de ploii
 Și de furtuni, copacii ce s-or mlădia
 Nici crengile măcar nu-și pierd; dar cei ce-or sta

¹ Creon îi spusese că „vrerii părintești“ fiul său trebuie să se supună „în toate“. Răspunsul lui Hemon este bine nuanțat cînd spune că această supunere e condiționată și de a părinților „înțelepciune“, care e „cea mai frumoasă din comori“, și pe care el nu a găsit-o în vorbele tatălui său.

- 715 Înțepeniți, sint smulși eu rădăcini eu tót.
Luntrașul care-ntinde țeapăn pinzele,
Trăgind de-odgon, și nu le-ntoarce după vînt,
El luntrea-și va vedea-o răsturnindu-se.
Hai, descidează-te și gîndul schimbă-ți-l!
- 720 Măcar că eu prea vîrstnic nu-s, pot cumpătat
Gîndi. Pe cei din naștere-nțelepți îi pun
Eu mai presus; dar cum de-aceștia nu-s prea mulți,
Un sfat — de-i bun — e bun, oricine ți l-ar da¹.

CORIFEUL

- 725 Ascultă-l, rege, că vorbi-nțelept! Iar tu,
La rindu-ți să-l ascuți! Voi doi grăirăți drept.

CREON

Dar ce? Acum, la vîrsta mea, un tinerel
Ca el m-o învăța să fiu mai chibzuit?

HEMON

Nu-ți spun nimic ce n-ar fi drept. Nu căuta
La vîrsta mea; la faptele-mi să mi te uiți!

CREON

- 730 Să mă inclin în fața unor răzvărățiți?

HEMON

Eu celor răi cinstire să le dai nu-ți cer.

CREON

Nu oare chiar aceasta-a fost greșcala ei?

¹ Sub impulsul dragostei pentru Antigona, cuvintele lui Hemon capătă tot mai multă intensitate, ajungînd să cuprindă adevărate sfaturi pe care el le dă tatălui său.

HEMON

Poporul tot gîdește-n Teba altcumva!

CREON

Hci, și? Poporu-mi poruncește ce-am să fac?

HEMON

735 Vezi că vorbești cum parcă-ai fi un tinerel?

CREON

Dar țara nu doar pentru mine-o cîrmuiesc?

HEMON

Ce țară oare-o fi a unui singur om?

CREON

Dar țara nu-i a celui ce-i cîrmuitor?

HEMON

Ce bine-ai cîrmi tu, singur, un pustiu!

CREON

(corbindu-și sieși)

740 Cu-acea femeie s-a legat acest băiat!

HEMON

Tu ești femeie? Pentru tine mă frămînt!

CREON

Nemernice! Îl judeci tu pe tatăl tău?

HEMON

Pe el, cind văd că săvirșește nedreptăți!

CREON

Cind dreptul cirmuirii-mi apăr, sînt nedrept?

HEMON

145 Nu-l aperi, de-ți bați joc de legile zelești.

CREON

Bicisnic om! Cum te-ai robit unei femei!

HEMON

Dar nu sînt rob al unor josnice porniri.

CREON

N-oi fil! Ci doar pe ea o aperi tu.

HEMON

Ba nu!
Pe tine și pe mine, pe zii din Infern.

CREON

750 Cît zile-o mai avea, cu ea nu te cununi!

HEMON

De va muri, și-un altul va porni-n mormînt!¹

¹ Hemon, spunînd că „un altul va porni-n mormînt“, se gîndește la el însuși; dar Creon crede că e o amenințare adresată lui și de aceea se includează, iar răspunsurile lui iau o notă de violență.

CREON

Mă și ameninți tu?... Obraznic și-ndrăzneț!

HEMON

N-ameninț, nu! La vorba-ți șuie îți răspund.

CREON

Tu, înțeleptule, mă-nveți? O s-o plătești!

HEMON

755 Ți-aș spune că băsmăști, de n-ai fi tatăl meu!

CREON

Mai taci, că mi-e de-ajuns! Ești rob unei femei.

HEMON

Vrei să vorbești doar tu? Ce alții-ți spun n-ascuți?

CREON

Așa? Te vei căi, mă jur eu pe Olimp,
Să știi, că mă-mproșcași azi cu ocări...

(Către un sclav:)

760 Hei, tu,
Tu adu-mi-o pe fata cea mirșavă-aici,
S-o văd cum își dă duhu-n văzul celui drag!

HEMON

Să nu cumva să crezi — o, nu! — că va muri
Sub ochii mei. Pe mine-aici nu mă mai vezi.
Mânia poți să ți-o descarci pe cei ce-ți sînt
765 Prieteni și supuși și te-or putea răbda!

(Hemon pleacă zorit.)

CORIFEUL

Se duse, rege, foc și pară de-neiudat.
La vîrsta-i, rău moenește-un suflet chinuit.

CREON

Ci ducă-se! Și-arată-se trufaș el cît
O vreal... Că de la moarte tot nu le-o scăpal

CORIFEUL

770 Tu pe-amîndouă, deci, azi morții le-ai sortit?

CREON

Că bine zici... Pe cea nevinovată-o cruț.

CORIFEUL

Dar soră-si ce moarte-n gîndu-ți i-ai urzit?

CREON

Pe un meleag pustiu, ce n-a văzut picior
De om, eu am s-o duc și-n scorbura de stînci
775 Am s-o inchid și hrană doar atît îi dau
Cît să nu fac păcat, iar Tebei ca să-i cruț
Rușinea morții ei... Lui Hades roagă-se
Ori cît, că-i singur dintre zei slăvit de ea,
Și moartea-i va cruța-o el, ori va-nvăța
780 Că a-i slăvi pe cei la Hades duși e-n van!

(*Creon pleacă.*)

CORUL

Strofa 1

*O, Eros, neînfrîntule Eros, cad pradă
În mrejele tale atîția
Și-atîția! Tu noaptea îți legeni odihna
Pe moi obrăjori feciorelnici.*

- 785 *Pribeag, tu străbați peste mări, peste valuri.
Pătrunzi și-n birloguri de fiare!
Nici zeii cei veșnici nu scapă de tine,
Nu scapă nici omul vremelnic.
Pe cel ce l-ai prins tu în mrejele tale*
- 790 *O mare sminteală-l lovește.*

Antistrofa 1

- Tu chiar și pe cei ce-s eu duhul dreptății
Îi duci înspre fapte nedrepte,
Și-i duci la pierzare. Tu astăzi și vrajbă
Stârniși între oameni de-un sînge.*
- 795 *Ajunge-o privire zărlită din ochii
Focoși ai fecioarei frumoase,
Și ea, stîrnitoare de poște, alături
De marile legi ale Firii,
Conduce-omenirea. În veci se juca-va*
- 800 *Cu noi Afrodita, nenvinsa!*

*(Vine Antigona, adusă de doi slujitori. Are mîinile
prinse în lanțuri.)*

CORIFEUL

- Cînd însumi văd astăzi ce ochii-mi văzură,
Îmi vine să uit și de lege,
Și nu-mi pot opri nici șiroiul de lacrimi,
Cînd văd pe-Antigona pornită*
- 805 *Spre-al nunții culcuș: lăcașul cel veșnic.*

ANTIGONA

Strofa 2

*Priviți-mă, voi, cetățenii din țara-mi
Străbună! Eu calea nentoarsă
Chiar azi voi străbate-o... Tu vezi-mă, Soare,
Și-aruncă-mi tu raza din urmă!*

- 810 *Că Hades, ce-n veci îi adoarme pe oameni,
Spre țărmu-Acheronului¹, iată,
De vie mă duce. Eu n-am avut parte
De-a nunții cunună și-n pragul
Culcușului meu eu n-am auzit imnul*
- 815 *Nuntirii. Și azi a mea nuntă
Cu fluviu-Acheron eu o fac pe vecie.*

CORIFEUL

- Slăvită tu astăzi pornești spre al morții
Lăcaș de țărină; dar n-ai fost
De-o boală, de-o molimă grea mistuită,
820 Și nici n-ai pierit tu prin spadă,
Ci însăși, din toți muritorii, ai vrut-o
Din viață-a porni înspre Hades.*

ANTIGONA

Antistrofa 2

- Eu știu povestirea sfârșitului jalnic
Pe stînca lui Sipylos unde*
- 825 *Acea frigiană,-a lui Tantal odraslă,²
Se stinse din viață și unde,
Ca iedera scai colăcită, au strins-o
Pietroaiele stîncii. Într-una-i
Bătută de ploi și zăpezi — mi se spune —*
- 830 *Și lacrimi și lacrimi, sărmana,
Îi curg printre gene șiroaie și sinii-i
Sînt learcă de plinset. Ursita-mi
Gătește și mie o astfel de moarte!*

¹ Acheron — fluviu din Infern.

² Frigiana este Niobe. Cînd ea și-a pierdut copiii, născuți din căsătoria ei cu Amfion, rege al Tebei, a fost atît de îndurerată încît Zeus, milostivindu-se de ea, a transformat-o în stîncă pe muntele Sipylos din Lidia. Antigona își întrevede sfârșitul într-un mormînt de piatră, ceea ce îi duce gîndul spre Niobe.

CORIFEUL

- 835 Dar, vezi, ea zeiță era și din viață
Zeiască purcede. Noi? Oameni
Din oameni vremelnici! Tu însă de vie
Pornind înspre moarte, slăvită
Vei fi, că-ai avut o ursită ca zeii.

ANTIGONA

Strofa 3

- 840 *Vai, cum își bat joc ei de mine! Pe zeii
Pământului meu! Așteaptă-mi
Tu moartea! De ce să-ți aud ale tale
Batjocuri din viață? Tu, țară,
Și voi, pămînteni ai țării-mi străbune!
Izvoare-ale Dirkei! Voi, crînguri*
845 *Sfințite-ale Tebei cu mîndrele-i care,
Să fiți mărturie cum nimeni,
Prieten, mă plînge pornind eu — ce lege-i
Aceasta? — spre hruba ce-mi fi-va
Mormînt cum n-a fost niciodată... Vai mie,*
850 *Eu încă-s în viață..., dar oare
Mai sînt printre oameni? Departe-s de cei ce
Trăiesc... Și de morți sînt departe!*

CORUL

- 855 *Spre Dike, spre jilțul înalt al zeiței
Cînd dat-ai năvală, stîrnită
De-a ta semeție, căzînd, tu păcatul
Părintelui tău ispăși-vei!*

ANTIGONA

Antistrofa 3

*Ce gânduri de jale trezești tu în mine
Vorbîndu-mi de jalnica soartă
A tatii, ce-a fost și a noastră! Cumplită*

- 860 *Ursită-au avut Labdacizii,
Vestiții! Vai, grele păcate-ale mării,
Sărmana, și-a ei dezmierdare-n
Culcușul nuntirii cu tata... pe care-l
Născuse! Vai mie, sărmana,*
- 865 *De cine am fost zămislită! Lovită
De bléstem și fără nuntire
Pornesc eu spre ei și cu ei am să-mpart eu
Lăcașul cel veșnic. Ah, frate,
Ah, frate, ce-amaruri mi-aduse*
- 870 *A ta cununie!¹ De-acolo,
Din moarte, pe mine mă smulgi tu azi vieții!*

CORUL

- Pe morți a-i cinsti este faptă smerită,
Dar cîrmuitorul nu rabdă
Să-i calci o poruncă. Ori firea-ți trufașă*
- 875 *Te-a dus la pierzare.*

ANTIGONA

E p o d a

- Pe drumul nentors mă vor duce, vai mie,
De nimeni jălită și fără
Prietenii și fără nuntire; și raza
Cea sfîntă de soare eu n-oi mai*
- 880 *Vedea-o vreodată și nici un prieten
Nu fi-va în juru-mi, sărmana!
Vai, nimeni mi-o plînge ursita-mi amară.
(Creon vine dinspre palat.)*

CREON

(către paznicii care însoțesc pe Antigona)
Nu știți că din jăliri și bocete nu-i om
Ce-n fața morții s-ar opri, de-i dăm răgaz?

¹ Acest frate al Antigonei era Polinike. Fiind căsătorit cu fiica lui Ádrast, rege al Argosului, acesta l-a îndemnat, dîndu-i și ostași, să lupte împotriva lui Éteócle, luptă din care i s-a tras sîrșitul.

- 885 Ce-mi stați? Hai, duceți-o de-aici! Mormint săpat
 În scorbură de stînci să-i dați, că-așa vreau eu!
 Acolo s-o lăsați să-și dea ea sufletul!
 Ori mai trăiască în acel mormint, de vrea!
 Nu eu eu-a morții-i vină sint împovărat.
- 890 Cu cei ce-s vii ea nu-și va mai avea lăcaș!

ANTIGONA

- O, groapă, tu! Culcuș al nunții mele, tu,
 Lăcaș ce-mi fi-vei veșnic sub pămînt! Pornesc
 Spre tine-acum, spre morții mei — că mulți mi-au fost
 De Persфона găzduiți — pornesc și eu,
 895 Ce-am fost mai urgisită decît toți. Pornesc
 Cînd încă nu-mi bătuse-al vieții greu soroc.
 Venind spre voi, nădejdea doar mă leagă
 Că ție, tată,-ți va fi drag și-ți va fi drag
 Și ție, mamă, cum și ție, frate drag,
- 900 Să viu la voi! Căci eu pe voi v-am îmbăiat;
 Găteala morții v-am făcut; eu stropi sfințiți
 Mormintu-am prinosit... Eu, Polinike, eu
 Te-am îngropat! Răsplata? Vezi-mi-o! Și drept
 Era — socot — einstirea morții să ți-o dau.
- 905 Cei buni o simt!... Copii de-aveam, ori soț ce-ar fi
 Murit, ei putrezeau fără mormint, dar eu
 Cetatea n-o-nfruntam! Cu gîndu-așa m-am dat:
 Că soț de-aș fi pierdut, eu soț îmi mai găseam.
 Copilul de-mi pierdeam, copil e-un alt bărbat
- 910 Aș fi avut... Dar frate cum aș mai avea?
 Că doar și tatăl meu și maică-mea își au
 La Hades azi lăcaș¹... Vezi dar, tu, frate drag,

¹ Acest raționament, oarecum straniu, a îndreptățit pe unii comentatori să vadă în aceste versuri o interpolare, poate posterioară morții lui Sofocle. Dar e posibil ca Sofocle să se fi inspirat din Herodot (III, 419): soția lui Intafernes, a cărui familie era în întregime condamnată la moarte, e întrebată să spună pe care — singurul — ar vrea să-l vadă cruțat. Ea răspunde că vrea să fie cruțat fratele ei. Și ea folosește același raționament ca Antigona.

- De ce cinstire eu ți-am dat mai mult decît
Oricui! Iar Creon, regele, m-a-nvinuit
- 915 Că-o fărdelege-am săvirșit... În mina lui
Sînt azi. Mă duce spre mormînt. Eu n-am știut
De-al nunții drag desfăt; eu soț nu am avut,
Nici prune n-am alăptat. Și singură — că toți
M-au părăsit — de vie azi spre-al morților
- 920 Lăcaș cobor... Ce lege-a zeilor eu am călcat?
Să-mi mai ridic ochii spre ei? Și sprijin cui
Să cer? Vai, ce cucernică am fost! Iar azi
Ca pe-o necredincioasă toți mă socotesc.
Dar dacă zeii cred că-i drept să-ndur ce-ndur,
- 925 Prin pătimiri eu vina mi-o voi ispăși;
Greșeala-mi recunosc! Dar alții vinovați
De-or fi, dea zeii-atît să pătimească ei,
Atîta doar, cit pe nedrept eu pătimec!

CORIFEUL

- Mereu aceleași vechi furtuni
- 930 Azi sufletul ți-l vinzolec.

CREON

Se vor căi cei care-acum
Așa alene-o duc de-aici!

ANTIGONA

Dar vorba-aceasta-mi spune, vai,
Că moartea-mi este la doi pași.

CREON

- 935 Nici nu te-ndemn să tragi nădejdi
Că s-ar putea să fie-altecum.

- O, Teba, tu, pământ străbun!
 O, Zei, străbuni ai alor mei
 Străbuni! Ce zornic ei mă ducl
 940 Priviți, cirmaci ai Tebei, voi,
 Ce-ndură ultimul vlăstar
 Regesc — și de la cine, vai —
 Că-așa cucernic m-am purtat!
 (*Antigona, dusă din urmă de paznici, se îndepărtează.*
Creon se întoarce în palat.)

CORUL

S t r o f a 1

- Dar chiar și Danae-a-ndurat o ursită*
 945 *Ca tine, că-i luat-au lumina*
Cerească și-n temniță-au dus-o-ntre ziduri
De-aramă, de nimeni văzută.¹
Culcușu-i mormîntul! Și doară coboară
Și ea dintr-o viță vestită.
 950 *În trupu-i chiar Zeus semănase din ploaia-i*
De aur. Căci nici avuția,
Nici Ares, nici zidul cetății cel tare,
Nici năvile negre bătute
De valuri nu scapă puterii Ursitei!

A n t i s t r o f a 1

- 955 *Și fiul așa furtunos al lui Dryas,*
Ce-a fost al edonilor rege,
A fost de Diónisos strîns între ziduri
De piatră, că vorba-i fusese
Semeată.² Și-atunci și mînia-i aprinsă

¹ Soarta Antigonei amintește pe aceea a Danaei, pe care tatăl ei, Acrisios, o închisese într-o temniță cu ziduri de aramă, fiindcă un oracol îi prezisese că va fi ucis de un fiu al ei.

² Este Licurg, fiul lui Dryas, regele edonilor. Opunîndu-se cultului lui Dionisos, a fost închis de zeu într-o cavernă și Zeus l-a orbit.

- 960 *Se stîNSE. El înțelese*
Că-i mare sminteală vorbirea trufașă
Cu zeii și vrînd el a stînge
Pornirea bachantelor sfînte și focul
Lui Bachus, stîrnit-a pe muze
 965 *Ce-s tare-ndrăgite de cîntul de flaut.*

S t r o f a 2

- De sus, de pe Stîncile Negre¹, ce marea*
În două-o despică, vezi țărîmul,
Bosforul și vezi Salmidésos, cetate
Din Tracia unde el, Ares,
 970 *Slăvitul, văzuse odată pe fiii*
Cei doi — feciori lui Finéus —
Strigînd răz-bunare, căci vitrega mamă —
Aspida! — ea crunt îi rănise,
Crăpîndu-le ochii și-orbindu-i... Nu spada-i
 975 *Lovise, ci mîna-i roșită*
De sînge, lovînd cu suveici ascuțite.²

A n t i s t r o f a 2

Zdrobiți de durere, sărmanii-și dau duhul,
Jălîndu-și ei greaua ursită,
Și-a maicii lor care, prin nunta-i, spre chinuri

¹ Stîncile Negre sînt niște insulițe stîncoase din Marca Neagră, la intrarea Bosforului tracic. Salmidesos este un port în sud-estul Traciei, pe țărîmul Mării Negre, unde locuia Finéus.

² Finéus, regele din Salmidesos, avusese din căsătoria lui cu Cleopatra, fiica lui Boréas, zeul vînturilor, și nepoata lui Erehtéus (rege al Atenei) doi copii: pe Plexip și pe Pandion. Finéus, despărțîndu-se de Cleopatra, s-a recăsătorit cu altă femeie, cu fiica lui Dardanos, rege al scîiilor. Această a doua soție, din răutate, pretextînd că cei doi fii vitregi ai ei ar fi vrut s-o seducă, a obținut de la soțul ei învoirea de a le scoate ochii.

- 980 *Îi duse. Și totuși ea este
De-obirșie veche: strămoș Erehteus
I-a fost ei, iar tată Boréas,
Ce-n grele furtuni părintești o crescuse
În peșteri, departe. Născută*
- 985 *Din zei, ea fugea ca un cal peste dealuri.
Dar Pârcele fără de moarte
Pe ea au lovit-o, o, fata mea dragă!
(După câteva clipe de tăcere, vine Tiresias, dus de mână
de un copil.)*

TIRESIAS

- Cirmuitori tebani, făcurăm drumu-n doi;
Dar dintre noi, vedea doar unul pentru doi,
990 Că fără călăuz eu greu pășește-un orb.

CREON

Tiresias, uncheșule, ce veste-mi dai?

TIRESIAS

Ți-oi spune tot... Ascultă-l pe tileuitor!

CREON

Dar de la sfatul tău nicicînd m-am abătut.

TIRESIAS

De-aceea-ai cirmuit Cetatea înțelept!

CREON

- 995 E drept! Că mult folos din sfatul tău am tras.

TIRESIAS

Să știi: și astăzi pe tăișul soartei ȧlei.

Dar ce-o mai fi? Doar că te-aud și mă-ngrozesc.

TIRESIAS

- De-ascuți ce-mi spune meșteșugul meu, vei ști:
Cum stam eu în străvechiul jilț de zodier,
- 1000 Și unde fel și chip de păsări se-adunau,
Deodată-aud un croncănit tăios, ciudat
Și cobitor, cum n-am mai auzit. Am și ghicit:
Se sfișiau cu ghearele, că-asurzitor
Din aripi hîrșeiiu... Speriat, prinoase-am vrut
- 1005 S-aduc pe-altaru-aprins, dar flăcări Hefaistos
Nici una nu zvirlea... Grăsimca coapselor
Ce se topea-n cenușă sfirîia; plesni
Și fierea și-n văzduh s-a-mprăștiat în stropi.
Picioarele-au rămas fără grăsimi... Așa
- 1010 Mi-a povestit cu de-amănuntul-acest copil:
Dar n-am putut vreo prevestire-a desluși,
Și jertfele-n zadar mi-au fost; iar ăst copil
Îmi este călăuz, cum altora li-s eu!
Celatea pătimește-acum din vrerea ta!
- 1015 Sint pline-altarele și vetrele zeiești
De păsări și de ciini ce leșul bietului
Vlăstar al lui Oedip îl sfîrtecă-n bucăți.
Și zeii-a noastre jertfe, rugi, nici mai primesc;
Nici focu-aprins sub coapsa celor ce-s jertfiți.
- 1020 N-auzi un ciripit binevestitor,
Că păsările sint sătule, ciugulind
În singele cel gras al rîncedului stîrv.
Gîndește, fiul meu, toți oamenii greșesc;
Cînd însă ai greșit, dar vrei s-o-ndrepi, atunci
- 1025 Nu te-ndărătnicești, ești înțelept... Vei fi
Și fericit! Că-mbătoșarea în greșeli,
Să știi, greșeli cu droaia trage după ea.
Dă-i pace unui mort! Nu mai lovi-ntr-un hoit!
Ce vitejic-o fi ca iarăși să-l omori

- 1030 Pe cel care-a murit? Eu binele ți-l vreau.
De-accea-ți spun ce-ți spun... E-atit de-mbietor
S-auzi un sfetnic bun, cind sfatu-i de folos!

CREON

- Bătrîne,-n mine toți loviți, ca niște-arcași
Cind ținta și-o ochesc. Și-atita mai lipsea:
1035 Tilcutorii! — Eil... Iar cei ce-mi sint din neam,
De mult m-au tirguit și m-au vindut.¹ Hai, deci,
Îmbogățiți-vă! Din Sardes aurul,
Din India, pe tot l-oți aduna, dar de-ngropat,
Nu-l îngropați! Nici dacă-ar fi ca vulturii
1040 Să-nșface stîrvul lui și la picioarele
Lui Zeus l-or duce și acolo-l vor minca!
Dar chiar și-așa — cu prețul ăstui greu păcat —
Și încă n-am să iert să-l îngropați. Doar știu
Că nici un om nu-i poate pingări pe zei.
1045 Tiresias, bătrîne, chiar și cei șireți
Se năruiesc — și rușinos — cind pentru-arginți,
În vorbe mari, ei ginduri rușinoase-ascund.

TIRESIAS

Vai, vai!
Ce om o poate ști... și cui îi dă prin gind...

CREON

Ce vrei să zici? Ce-i vorba asta? Ce tot spui?

TIRESIAS

- 1050 Că-a fi-nțelept e cea mai mare din comori!

CREON

Și-a fi nechibzuit e răul cel mai rău!

¹ Creon vrea să spună că Tiresias ar fi fost cumpărat de Antigona, Ismena și de Hemon pentru a-l face să revină asupra hotărîrii lui. Prorocul și-ar fi trădat deci regele pentru arginți.

TIRESIAS

De-acastă boală, pare-mi-se, ești atins.

CREON

Nu cu ocări am să răspund unui proroc!

TIRESIAS

Ce alta faci, când spui că-am prorocit greșit?

CREON

1055 Așa-s tilcitorii toți: setoși de-arginți!

TIRESIAS

Dar tăgma regilor? Nu-s hămesiți de-arginți?

CREON

Ori ai nitat că tu-i vorbești chiar regelui?

TIRESIAS

O, nu! Prin mine țara-ai mintuit-o tu.

CREON

Proroc dibaci! Tu parcă numai rău ne vrei.

TIRESIAS

1060 O să mă faci să spun ce-n gindu-mi ascundeam.

CREON

Vorbește, hai! Dar nu pentru arginți s-o faci.

TIRESIAS

Eu pentru tine, pentru al tău bine-o fac!

CREON

Pe pace fii! Că să mă cumperi n-ai să poți.

- 1065 Nu se roti-va soarele de multe ori,
 Și tu — să știi — prin moartea unui drag vlăstar
 De-al tău, vei ispăși păcatul de-a fi dus
 În chip mîrșav pe-o ființă vie în pămînt,
 Pe cînd tu leșul unui om ni l-ai lăsat
 Și ne-ngropat și făr' cucernice cinstiri
 1070 De-nmormîntări. Tu n-ai ăst drept! Nici zeii cei
 Din cer nu-l au! Tu calci și peste om și zei.
 Dar Furiile ce la Hades împlinesc
 Neșovăit și dirz poruncile zieiști,
 Te vor pîndi, și cite rele-ai făptuit,
 1075 În lațul tot atîtor rele vei fi prins,
 Și vei putea și tu să vezi și să-nțelegi
 De ți-am vorbit stirnit de setea de arginți,
 Curînd s-or auzi-n palatul tău bărbați,
 Femei, în bocete zburcînd, și vei vedea
 1080 Cum împotrivă-ți se vor răzvrăti cetăți¹,
 Cetăți care-au văzut cum animale, cîini
 Și păsări, în fărîmi i-au sfîrtecat pe morți,
 Și leșurile le-au tirșit — că-atît le-a fost
 Îngropăciunea lor — de-au dus duhoarea-n chiar
 1085 Altarele cetăților!... Ți-am azvirlit
 Și eu săgeți — că-s bun arcaș și-s minios.
 O să le simți arsura lor!

(Către copilul care-l însoțea:)

Copile,-acas'

Mă du!

(Către cor:)

- Mînia el descarcă-și-o pe cei
 Mai tinerei! Învețe-a-și pune guriu friul
 1090 Și gînduri mai cuminți trezească-se în el

(Sprijinindu-se pe copil, Tiresias pleacă.)

¹ Sint cetățile care au făcut cauză comună cu Argosul și ai căror cîrmuitori au rămas neînmormîntați.

CORIFEUL

O, rege, omul a plecat, dar grozăvii
A prorocit; și știm că de demult, de cind
Păr negru-aveam — azi mi-e cărunt — cetății e!
Nu i-a prezis nicicind vrun lucru mincinos.

CREON

1095 O știi și eu! Și sufletul mi-a răscolit;
Că să mă dau bătut, mi-e greu... Bățos să fiu,
L-aș înciuda... și soarta groaznic m-ar lovi.

CORIFEUL

Mai chibzuieste, fiu al lui Menéceus!

CREON

Dar ce să fac? Învață-mă și-am să te-ascult!

CORIFEUL

1100 Te du! Sloboade-o tu din hrubă, din pământ!
Iar celui nengropat gătește-i un mormint!

CREON

Așa mă sfătuiesti? Și-ai vrea să te ascult?

CORIFEUL

Dă, rege, zor! În mers grăbit osindele
Zeiești țin calea celor vinovați... Lovesc!

CREON

1105 Vai, greu mă dau bătut, dar am s-o fac. Să-nfrunți
Ce însăși soarta-ți va fi scris, este-n zadar.

CORIFEUL

Te du! Să nu lași lucru-n grija altora!

CREON

Mă duc! Hai, slujnici, voi! Și cei de-aici din jur,
 Și cei ce nu-s pe-aici, dați zor voi toți și-n mâini
 1110 Să luați securi... Acolo sus, înspre colnic
 Porniți!

(Arată spre locul unde era leșul lui Polixike:)

Și însumi eu, ce pe-Antigona-n lanț
 Am pus-o,-alerg. M-am răzgîndit, o liberez!
 Mi-e teamă! Văd... e lucrul cel mai înțelept
 Ca legilor să te supui cît vei trăi!

(Creon, urmat de sclavi, se îndepărtează în grabă.)

CORUL

Straja I

1115 *Tu, cel sub multe nume proslăvit,
 Tu ce din Cadmos te cobori,
 Din nimfa¹, fiica lui! Vlăstar din Zeus,
 Ce tunetu-l dezlănțuie
 Cu vuiet surd! Tu care privegezi*

1120 *Italia, vestita!² Tu,
 Ce la serbări domnești pe văile
 Demetrei³ din Eléusis!
 O, Bachus, tu, ce-n Teba-ți ai lăcaș —
 Cetate a bachantelor —*

¹ Nimfa aceasta este Semele, fiica lui Cadmos, pe care a lovit-o trăsnetul pe cînd ea năștea pe Bachus.

² Este Italia meridională, ale cărei țărături erau bogate în viță de vie.

³ În text, zeița Demeter apare sub numele „Deo“.

- 1125 *Pe țărmul apei Ismenos, ce-a fost
De-un crunt balaur semănat!*¹

Antistrofa 1

- Aprinse-s pentru tine torțele
Pe piscurile gemene,
Pe unde se preumblă nimfele²,
1130 *Bachantele de prin Parnas,
Și unde-i și-al Castáliei izvor!*³
*Din Nisa⁴ cea cu crestele
Învăluite-n iederă-ai pornit,
Și din colinele-i verzui
1135 *Cu podgorii! Și vesele strigări⁵
Zeiști în juru-ți izbucnesc,
Cînd ulițele Tebei le străbați.***

Strofa 2

- Ca Teba nu-i orun alt oraș slăvit
De tine și de maică-ta,
1140 *Pe care trăsnetu-a lovit-o.⁶ Azi
Cînd tot orașul, tot, și-al lui
Popor loviți sînt de prăpăd, să vii
De zor și treci tu crestele
Parnasului! Treci și strîmtoarea cea
1145 *Cu val vind, să-i mintuiești!***

¹ Rîul Ismenos curge de-a lungul coastei răsăritene a Cadmeei, prin Teba, ai cărei locuitori s-au născut din dinții șarpelui semănați de Cadmos.

² Nimfele din grotă corykiană de pe Parnas, denumită „piscuri gemene“.

³ Vestit izvor din Beoția, închinat muzelor.

⁴ Locul legendar unde ar fi copilărit Dionisos.

⁵ Erau strigările rituale care aveau loc la serbările lui Dionisos.

⁶ Vezi nota de la versul 1117.

- Ió!¹ Tu care hora astrilor
De foc o duci și ești slăvit
Prin ale nopților strigări,
O, rege, tu, vlăstar din Zeus,
1150 Ah, vino cu însoțitoarele
Din Náxos, cu bachantele
Ce-n juru-ți nebunește dănțuiesc,
Din noapte pînă-n zori, slăvind
Pe Iachos, slăvind pe-al lor stăpîn!²*

(Vine un Crainic.)

CRAINICUL

- 1155 O, voi, vecini lui Cadmos, cum și templului
Lui Anfion³... Ce soartă nestatornică
E dată omului! Să-l plîngi? Să-l ferecești?
Că și cei fericiți pot năruiți a fi,
Și cei năpăstuiți — și ei — pot fi-nălțați!
1160 Ursita omului nu poți s-o talmăcești!
Și Creon — aș fi zis — o soartă de rîvnit
Avea. Din mîini vrăjmașe slobozise el
Pămîntul cadmcean și rege-al țării-a fost,
Și-o cîrmuia ca un stăpîn și-avea copii
1165 Înfloritori și buni. Și-acum, ce-a mai rămas?
Cînd omului și bucuria i s-a dus,
Și viața i s-a dus... Biet mort însuflețit!
Averi poți strînge cît poțtești! Ca regii poți
Să huzurești! Dar cînd ajungi de nu mai guști

¹ Fiica lui Inachos.

² Corul are iluzia că primejdia este înlăturată prin faptul că regele Creon și-a schimbat părerea în ce privește soarta Antigonei. Și atunci bachantele, manifestîndu-și bucuria, îl slăveau prin danțuri și cîntări pe zeul protector al Tebei, pe Dionisos (cîruia i se mai spunea și Bachus și Iachos), care va curăța Teba de pîngărire care o mînjise.

³ Fiul lui Zeus și al tebanei Antiope.

1170 Din ale vieții bucurii, eu n-aș mai da,
Pe ce ne-a mai rămas, nici umbra unui fum.¹

*(Euridice, foarte tulburată, se ivește câteva clipe în
poarta palatului, fără a fi văzută de cei din scenă.
Reintră în palat. Scenă mută.)*

CORIFEUL

(către Crainic.)

Ce vești? Ce noi urgii au dat pe-ai noștri regi?

CRAINICUL

Vai, unii-s morți! I-au dus la moarte cei ce-s vii!

CORIFEUL

Să-mi spui: ucis-a cine? Cine-a fost ucis?

CRAINICUL

1175 Jertfitu-i Hemon! Rudă-i brațul ce-a ucis!

CORIFEUL

Ucis de mina tatălui?... Sau de a lui?

CRAINICUL

De-a lui! Ciudos pe tatăl său... care-a ucis!

CORIFEUL

Tilcuitar!... Ce-adevărat ai prorocit!

¹ Față de bucuriile pe care omului i le dă viața, toate celelalte n-au
nici valoarea umbrei unui fum: e o formulare proverbială hiperbolică.

CRAINICUL

Și-acum să ne gândim la ce-ar putea urma.

(Poarta din mijloc a palatului se deschide. În prag se ivește Euridice, urmată de sclave.)

CORIFEUL

- 1180 Dinspre palat, pe Euridice-o văd venind,
Sărmana, vai...! Ori ne-o fi auzit vorbind
De fiul ei?... Sau poate vine-ntimplător...

EURIDICE

- O, cetățeni, v-am auzit ce povesteți
Voi toți, cînd tocmai din palat ieșeam să viu
1185 Și rugî zeiței Pallas să-i înalț: trăgeam
Zăvorul porții, s-o deschid. Deodată-aud —
Și-urechile-mi izbi — că o urgie grea
S-a năpustit pe neamul meu. De spaimă-atunci,
Pe brațul lor, al sclavelor, m-am prăbușit.
1190 Spuneți-mi: ce vorbeți? Călită-s în dureri,
Că multe m-au lovit, și voi răbda s-aud.

CRAINICUL

- Stăpînă dragă,-ți povesti-voi tot, că-am fost
De față cu. Nimic n-am să-ți ascund... De ce
S-o iau pe ocolit? Că tot m-aș da de gol.
1195 Doar adevăru-i drumul drept!... Cu soțul tău —
Eu călăuz — mergeam pe cîmp înspre colnic:
Cînd ce să vezi? Un stîrv! E Polinike, el!
Zvirlit... și fără milă sfîșiat de ciini.
Noi de-a răserucilor zeiță ne-am rugat¹,

¹ Zeița păzitoare a drumurilor și a răserucilor este Hecate, care adesea e confundată cu Artemis și care aici e soția lui Pluton. Ea conduce pe călători și pe navigatori, cînd aceștia sînt prinși de vijelii. Este înfățișată încolăcită de șerpi și străbătînd vîzdulul, luminînd răserucile cu torțele pe care le poartă.

- 1200 Lui Pluton rugi am înălțat, să fie buni
 Cu noi! În apă slintă stîrvu-i l-am scaldat;
 Cu ramuri proaspăt rupte-aprins-am rug și-am ars
 Ce-a mai rămas din stîrv. Din țărna țării lui
 I-am strîns un moviliș; spre scorbura din stînci
- 1205 Noi am pornit, înspre culeușul nunții ei
 Și-al morții ei culeuș. Și unul dintre noi
 Un vaiet, țipăt, de departe-a auzit,
 Dinspre cernitul ei iatac, neprinosit
 Rămas... Pe Creon l-a vestit. Acesta, cînd
- 1210 Sosi, deodată-aude-un bocet năbușit...
 Cum a oftat!... Cît a jălit! „Nefericit
 Ce sînt! Au sînt proroc? Sau azi străbat un drum,
 Cel mai amarnic drum din cîte-am străbătut?
 Mi-aud copilul! Da, e glasul lui... l-aud!
- 1215 Mi-adie în urechi... Hai, sclavi, înspre mormint!
 Zoriți! Și pietrele ce scorbura o-nehid
 Le-nlăturați și-nuntru căutați!... Ce-aud?
 Pe Hemon? Sau... sau joc de mine zeii-și bat?“
 Poruncii-nnebunitului stăpin noi ne-am
- 1220 Plecat; cătam iscoditor, cînd... ce să vezi?
 În hruba ceca-n fund, e-un ștreang de in, făcut
 Juvăț, ea spînzura, iar Hemon lingă ea
 Lipit, cu brațele-i mijlocu-i cuprinzînd,
 Logodnica-și jălea și jalnicul sfîrșit
- 1225 Al nunții lor... „E fapta tații — el striga —
 A lui!“... Cînd Creon l-a văzut, ce groaznic, vai,
 A izbuenit în plîns... În hrubă a pătruns,
 Gemînd: „Vai vai! Ce faci? Ce gînd te-a mistuit?
 În ce sminteală ai căzut, copilul meu?
- 1230 Hai, vino, rogu-te-n genunchi!“ Dar fiul său
 I-a aruncat priviri ca de turbat și... ptiu!
 Cu scîrbă l-a scuipat; o vorbă nici n-a spus
 Și-a scos el spada-i cu-ndoit tăiș... dar nu
 L-a nimerit. La fugă-a rupt-o tatăl său.
- 1235 De ciudă pămîntiu, cît ai elipi din ochi,
 În spada-i pieptul și-a proptit și s-a străpuns.
 Cînd să-și dea sufletul, cu brațele-i molii

Fecioarei leșu-i drag i l-a cuprins și singele-a
Țișnit curgînd pe-obrajii ei cei gălbejiți.
1240 ...Acum sint laolaltă, ea și el... Doi morți!
Azi ei la Hades slujba nunții o slujesc.
Și-așa au dat ei pildă omului că-a fi
Necugetat e — dintre rele — cel mai rău!

*(Euridice, zbuciumată de cele ce auzise, fuge
în palat. Cîteva clipe, tăcere.)*

CORIFEUL

Ce pot să cred? Ce s-o-ntîmpla? Făr' un cuvînt,
1245 Nici bun, nici rău, femeia s-a și dus de-aici.

CRAINICUL

Sint năucit! Dar trag nădejdi că știind acum
Nenorocirea fiului, ea nu-n oraș,
Pe ulițe, se va boei, ci în iatac,
Cu sclavele-i, durerea ea și-o va jăli,
1250 Că-i prea-nțeleaptă pentru-a nu cădea-n greșeli.

CORIFEUL

Nu știu: mă-ngrijorează și muțenia-n
Dureri, ca țipătul și hohotul de plîns.

CRAINICUL

Cînd vom pătrunde în palat, noi vom putea
Să știm de cumva-n sufletu-i îndurerat
1255 Mocește-un gînd ascuns. Ce drept ai mai grăit!
Că mult dau de gîndit tăcerile adînci!

*(Crainicul pleacă. Vine Creon, urmat de slujitori
purtînd pe brațe trupul neînsuflețit al fiului său.)*

CORIFEUL

- Priviți-l, e regele țării Povara
 Ce-o poartă pe brațe e chiar mărturia,
 De-mi este iertat a o spune, că însuși,
 1260 Nu altu-i făptașul cumplitci isprave.

CREON

Strofa 1

- Vai, minții mele ce sminteli
 I-au fost îndemn, de-a semănat
 Atâtea morți? Priviți cum cei
 1265 De-un singe și de-un neam au fost
 Și ucigași... și jertfe-au fost!
 Dezmetice porunci am dat!
 Din vina mea — numai a mea —
 Tu-n floarea vârstei ai pornit
 Pe drumul cel fără întors!

CORIFEUL

- 1270 Vai, prea tirziu îți dai tu seama! Prea tirziu!

CREON

- Vai! Suferința mea tîrziu
 Ea ochii mi-a deschis. Un zeu
 Asupra-mi s-a pornit. Pe-un drum
 De lacrimi el m-a dus și tot
 1275 Ce am avut eu bucurii
 El sub călcîiu-i le-a strivit.
 Dureri!... E soarta omului!
 (Creon ia în brațe leșul lui Hemon. Un crainic
 vine din palat.)

CRAINICUL

- Slăpinul meu, ah, mari dureri te-au năpădit!
 Pe unce în brațe ți le duci... Și-apoi
 1280 Te-așteaptă altele-n palat... Le vei vedea!

CREON

Decit ce vezi, dureri mai mari pot oare fi?

CRAINICUL

Cînd i s-a stins copilul, mama n-a răbdat
A mai trăi... La el s-a dus soția ta...

CREON

Antistrofa I

- 1285 *O, Hades, tu, necruțător*
Ce ești! Pe toți ne chemi! De ce,
De ce pieirea-mi vrei? Ce vești,
O, crainice de rele vești,
Mai jalnice-mi vestești? Eu mort
Sînt azi... iar tu, tu iar mai vrei
1290 *Să mă omori? Ce vrei să-mi spui?*
Odrasla mi-o pierdui... Și-acum
Soția-mi, vai, pe ea o pierd!

(Se deschid porțile palatului. Poate fi văzută
Euridice, care și-a pus capăt vieții.)

CORIFEUL

O poți vedea!... Căci, iată,-am scos-o din iatac!

CREON

- Vai mie, vai!*
Nenorocit ce sînt!... O altă groaznică
1295 *Urgie ochii-mi văd. Ce soartă încă mai*
Vrăjmașă m-o pîndi? Pe brațe îmi țineam
Copilul drag cînd ochii-i și-a închis... Acum
Eu alt leș văd!... Vai, biată mamă! Biet copil!

CRAINICUL

- Străpunsă de un fier tăios, ea zace-acum
1300 În fața-altarului... A morții negură
Pe pleoape i s-a așternut. Dar mai întâi
Ea și-a jălit pe fiul ei, pe Megaréus,
Și-al lui slăvit sfârșit¹. Își plînge azi un alt
Copil... Ea te blestemă, tată ucigaș!

CREON

Strofa 2

- 1305 *Vai mic, vai!*
De groază nu-mi pot stăpîni
Eu firea. Oare eu de ce
De spada-i cu-ndoit tăiș
N-am fost străfulgerat? Scăpam
1310 *De chin! Nenorocit ce sînt!*
Nenorociri m-au năpădit!

CRAINICUL

Ea ochii și i-a-nchis, zvirlind asupra ta
Și vina morții ei, și-a alor ei copii.²

¹ Acest Megaréus, fiu al lui Creon, este amintit și de Eschil (*Cei șapte în fața Tebei*), ca fiind unul din cei șapte șefi tebani. Că sfârșitul lui va fi fost „slăvit“, glorios, nu o știm decît din aceste versuri ale lui Sofocle. Unii scriitori, ca de pildă Euripide, în *Feniciele*, îi dau acestui Megaréus numele Menéceus (care era și numele tatălui lui Creon).

² În text se aruncă asupra lui Creon vina morții celor doi fii ai săi: Hemon și Megaréus. Dar acest fiu nu a murit din vina tatălui său. Oracolele preziseseră că Tebei îi va aduce izbîndă moartea lui Megaréus. Dar tatăl acestuia, Creon, a refuzat să se supună oracolelor și să-și jertfească fiul. Acesta s-a omorît el însuși (Euripido: *Feniciele*). După unii comentatori e îndoielnică identificarea lui Megaréus cu Menéceus. Sofocle însă va fi folosit o altă versiune, care nu ne este cunoscută.

CREON

Dar vieții cum s-a smuls? Cum și-a dat moartea?
Cum?

CRAINICUL

1315 Ea însăși fierul în ficat și-a-nfipt, aflind
Ce trist, ce jalnic s-a sfârșit copilul ei.

CREON

*Vai mie, groaznice urgii!
De vină altul nu-i, ci eu,
Doar eu, nenorocit ce sînt!*
1320 *Căci eu — e sfîntul adevăr —
Eu te-am ucis! Hai, sclavi, zoriți,
Duceți-mă departe... da,
Depart, hai, duceți-mă!
Sînt om sfîrșit! Că mort,*
1325 *N-aș fi așa de nimicit!*

CORIFEUL

Nu-i rău ce-mi ceri... În suferința fără leac,
Un singur bine-o fi: e grabnicul sfârșit!

CREON

Antistrofa 2

*Să vină moartea! Moartea mea!
Cea mai frumoasă dintre morți,
1330 Să-mi vină astăzi moartea mea!
Și să-mi aducă cea din urmă zi,
Cea mai ferice-a vieții mele zi!
Să nu apuc nici zorile!*

CORIFEUL

1335 Aceasta fi-va cînd va fi! Noi să-ngrijim
De ce-i acum! De ce va fi... sînt alții... sus...

CREON

Ce mi-am dorit, am spus-o-acum în ruga mea.

CORIFEUL

Nu-ți mai dori nimic! Te rogi în van. De-i scris
A suferi, tu — omule! — ce poți să faci?

CREON

1340 *Ci luați-mă de-aici! Departe, hai,
Duceți-l voi pe-un biet nenorocit!
Copilul meu, nevasta mea, pe voi,
Vai, mie, făr' să vreau eu v-am ucis!
Spre care din voi doi și încotro,
Vai, ochii să-mi îndrept? Urgia grea*
1345 *Asupra-mi a căzut... Eu... sînt... sfîrșit!*

*(Creon, căruia îi scapă din mîni leșul lui Hemon,
e dus, clătînîndu-se în mers, de slujitori în palat.
Alți slujitori ridică trupul neînsuflețit al lui
Hemon.)*

CORIFEUL

Ah, chibzuința-i har zeiesc... Și cel
Cui soarta-i va fi dat-o-n dar va fi
Găsit și taina fericirii... Dar
Acei trufași ce-or înfrunta pe zei,
1350 Vor fi cumplit loviți... Și-abia atunci
Vor învăța a fi-nțelepți... tîrziu,
Tîrziu... cînd bătrînețea i-a ajuns.

EURIPIDE

TROIENELE

415 î.e.n.

În românește de:
DAN BOTTA

PERSOANELE

**POSEIDON
TALTHYBIU
MENELAU
HECUBA
CASANDRA
ANDROMACA
HELENA
CORUL TROIENELOR**

În faptul zilei sub pale de fum, Troia pustie. În fund,
acoperit de temple, Pergamul — creștetul întărit al
Troiei. În primul plan, barăcile aheilor. La intrarea
uneia din ele, nedeslușindu-se încă, o femeie în zdrențe
e întinsă la pământ.

POSEIDON

Sint Poseidon și ca să vin aici
Am părăsit săratul fund al Mării
Egee, peste care-și poartă pașii
Cei mândri, Nereidele¹ în chor.
De când în juru-ntinderii troiene
Phoibos² și eu am ridicat cu drepte
Măsuri un zid de piatră,³ niciodată
Gîndul meu bun n-a părăsit cetatea
Iubiților mei phrygi. Ea fumegă
Acum și pustiită a pierit
De lancea argoiană, căci Epéu⁴
Parnasianul⁵ din Phocida cu
Al zînei Pallas meșteșug făcu

¹ *Nereidele*: fiicele lui Nereus, divinitate a mării.

² *Phoibos*: „Strălucitorul“; epitet al lui Apolon, zeu al soarelui,
al muzicii și al artelor.

³ Goniți din Olimp pentru nesupunere față de Zeus, Poseidon și
Apolon slujiseră un an lui Laomedon, tatăl lui Priam, înălțînd la
porunca lui zidurile Troiei (*Iliada*, VII 452—453 și XXI 442 și urm.)

⁴ *Epéu*: făuritorul calului troian.

⁵ Originar din preajma Parnasului, munte în Focida

Un cal umplut cu arme¹ și-năuntru
 Cetății duse idolul fatal.
 Deșarte-s luminișurile sfinte
 Și templele sint înecate-n sînge.
 Pe treptele altarului lui Zeus
 Ocrotitorul, Priam căzu mort.
 Mult aur, multe spoli² phrygiene
 La năvile aheilor sint duse.
 Așteaptă un vînt bun în pinze, doar
 De zece ani sint ahtiați să-și vază
 Copiii și nevestele, hellenii
 Ce-au asaltat cetatea. Pe cînd eu —
 Căci sint învins de Hera, argeiana
 Zeiță și de-Athena ce-mpreună
 Legatu-s-au să piarză pe troieni³ —
 Las gloriosul Ilion⁴ cu toate
 Lăcașurile mele. Cînd pustiul
 Cuprinde o cetate, suferă
 Și zeii ce rămîn fără prinos.
 De vaietul femeilor menite
 Prin sorți unui stăpîn, prelung răsună
 Scamandrul. Le-au luat arcadienii
 Pe unele, pe altele thessalii,
 Sau Tesezii⁵ cei ce luptă-n fruntea
 Feciorilor Athenei. Celelalte
 Ce nu-s supuse sorților, menite
 Ca roabe căpitanilor oștirii,
 Sint sub aceste corturi. Printre ele

¹ Viclesugul cu ajutorul căruia aheii puseseră stăpînire pe orașul atîta vreme asediat e amintit în treacăt în *Odiseea* (IV 272; VIII 492) și amănunțit povestit în cîntul al II-lea al *Eneidei* lui Vergiliu.

² *Spolii*: pradă de război.

³ Dușmănia celor două zeițe pentru cetatea lui Priam și uneltirile puse la cale pentru a o distruge formează o bună parte din acțiunea *Iliadei*.

⁴ *Ilion*: Troia.

⁵ Feciorii lui Teseu: Acamas și Demofon.

E și Helena din Laconia, odrasla
Lui Tyndar, socotită printre roabe
După dreptate. Dacă cineva
Ar vrea s-o vadă pe nefericita
Hecuba, e culcată lângă porți,
Și multe lacrimi varsă peste multe
Dureri.

Jertfită pe mormîntul lui Ahile
Amar pieri copila-i Polyxene,
Pierduți sînt Priam și ai săi; fecioara
Pe care-Apollon divul a lăsat-o
În prada inspirației, Casandra,
O ia, uitînd evlavia și ce
Se cade zeului, cu sila, ca soție
De taină, Agamemnon.
O, tu, odinioară fericită
Cetate, cui te las? O, ziduri mindre;
Să nu vă fi surpat Athena, fiica
Lui Zeus, crați și acuma în picioare!¹
Nebun e între muritori acela
Ce spulberă cetăți părăginind
Altare și morminte — adăpostul
Sfințit al celor morți. Pină la urmă
Acela e pierdut.

(Iese. Hecuba înalță capul.)

HECUBA

Sus, urgisito, capul ți-l ridică
De la pămînt, și umerii. Nici Troia
Și nici regina Troiei nu mai este.
Îndură cu tărie schimbătoarea
Ursită.

Plutește² prin strimtoare și plutește

¹ Traducătorul a omis aici versurile 48-94, a căror autenticitate nu-i pusă la îndoială de nici un editor.

² Următoarele patru versuri (în original trei) sînt citate de Stebaios, care le atribuie corului. Majoritatea editorilor le restituie însă Hecubei, făcînd să intervină corul abia după tirada reginei.

Printre puteri cumplite. Nu opune
Prora vieții valului. Te lasă
În voia soartei.
Vai, vai!
Ce mi-a fost dat să pling, nenorocita
De mine, piere patria, copiii
Și soțu-mi pier.
O, slavă din străbuni azi umilită,
Ah, ce nimie erai!
Ce să mai spun? Ce să nu spun? Și ce
Să pling?
Mă copleșește greaua amorțire
A mădularelor așa cum zac
Cu spatele întins pe acest aspru
Culcuș.
Vai, capul meu, vai timplelor, și vai
Coastelor mele! Ah, ce dor mă prinde
Să-mi legăn și să-mi unduiez spinarea
De amândouă laturile pentru
O ne-nteruptă doină de durere
În lacrimi. Muza însăși răscolește
Un sunet înurgia care-i mută
De cintece la cei bătuți de soartă.

(Se ridică și cântă.)

Sprintene prore de năvi,
De vise purtate în sfântul
Ilion, peste noianul
Împurpurat și prin ale
Helladei sigure porturi
În sunetul unui paian¹
Blestemat de cavaleri și-n glasul
De naiuri sonore-ați legat
Împletitele funii — învățul

¹ Cânt coral în cinstea lui Apolon; prin extensiune, orice cânt de luptă și de biruință.

Egiptului¹ vai, vai, în ale
 Troii limanuri, umblînd
 După nesuferita soție
 A lui Menelau, rușinea
 Lui Castor², a Eurotului
 Faimă nebună, cea care
 E ucigașa lui Priam,
 Plugar a cincizeci³ de copii.
 Și care pe mine, Hecuba,
 Nefericită m-aduse
 La țărmlul acestei urgii.
 Vai mie, vai, unde șed,
 Lingă-ale lui Agamemnon
 Corturi; ca roabă mă duc
 Din casă, bătrînă cernită,
 Mi-e capul a moarte pustiu.
 Dar, o, de troieni purtători
 De lance sârmane soții,
 Și voi, nenuntite fecioare,
 Troia e-n flăcări, să plîngem!
 Cum pasărea strigă duios
 Spre pui cînd aceștia-și iau zborul,
 Așa voi începe și eu
 Un cîntec, dar nu chiar acela
 Pe care alt'dată, aproape
 De sceptrul lui Priam, purtîndu-mi
 Pașii în horă, în bine
 Bătute măsuri phrygiene-l
 Rosteam către zei.

(Întîia jumătate a corului iese din corturi.)

¹ Grecii atribuiau egiptenilor născocirea pînzelor și a funiilor de corăbii împletite din papirus. Amănunte în această privință se pot citi în Herodot, II 96.

² Castor e unul din frații Elenci (numele celuilalt e Pollux sau Polydeukes). În *Iliada*, soața necredincioasă a lui Menelau își exprimă teama că amîndoi vor fi auzit despre dînsa „multe ocări și ponoase“ (III 242).

³ Numărul acestora ar fi fost chiar mai mare, după *Iliada*, VI 242 și urm.

PRIMUL HEMI-CHOR

Strofa 1

Hecuba, ce tot strigi? Și ce tot spumegi?
Ce vrei să spui? Printre pereții casei
Am auzit durerile ce plingi,
Și spaima se aruncă-n inima
Troienelor cari-n aceste case
Își pling robia.

HECUBA

Pe năvile aheilor, copilă,
Se mișcă mina care lopătează.

PRIMUL HEMI-CHOR

Vai mie, ce vor ei? Vor să mă ducă
Acum pe mări, departe de pământul
Cetății mele?

HECUBA

Nu știu nimica. Dar prevăd urgie.

PRIMUL HEMI-CHOR

Vai, vai!
Acum veți ști, troienelor sărmane,
Durerea ce v-așteaptă.
Ieșiți afară din case. Argeii
Sint gata de plecare.

HECUBA

Ei, ei!
Să nu lăsați afară
Pe cea inflăcărată de Bacchos, Casandra,
Rușinea alor noștri înaintea

Argeilor, menada, o durere
Peste dureri.
O, Troia, Troia jalnică, tu pieri
Și jalnici sîntem noi, care te pierdem,
Și viii și morții...

(A doua jumătate a corului vine din corturi.)

AL DOILEA HEMI-CHOR

Antistrofa I

Vai mie, tremurînd lăsat-am
Ale lui Agamemnon corturi,
Ca să te-aud, regină. Oare
Argeii nu sînt puși să măucidă,
Pe mine ticăloasa? Și pe năvi
Năierii¹ nu sînt gata să apuce lopețile?

HECUBA

Copilul meu, cu sufletul cuprins
De-nfiorare, am venit aici
În faptul zilei.

AL DOILEA HEMI-CHOR

Venit-a cineva, un crainic
De la danai? Cui sînt menită oare
Ca roabă, eu sărmana?

HECUBA

Acum se trag, pe semne sorții tăi.

AL DOILEA HEMI-CHOR

O, cine mă va duce
În Argos sau în Phthia, sau în țara

¹ Năieri: corăbieri.

Arhipelagului¹, nemernica de mine,
Departa de Troia?

HECUBA

Vai, cui, nefericită, și-n ce țară,
Bătrână voi robi², făptură tristă
De mort, icoană veștedă a morții.
De veghe-n fața porților va sta
Sau doică la copii va fi aceea
Ce-avea în Troia cea mai mare slavă.

CORUL ÎNTREG³

Strofă

Vai, cu ce lacrimi îți bocoști căderea.
Suveica cea ageră
Voi mai trece-o prin ițe la Troia?
Casa părinților mei
O văd pentru ultima dată.
M-așteaptă mai grele-neercări,
Fie e-aș merge-n culcușul
Unui hellen (oh, de ar fi
Pierdută și noaptea aceea
Și sufletul meu!) fie că
Voi ajunge să scot din Pirena

¹ Înțelege: pe pământul vreunui ostrov din Marea Egee sau din Marea Ionică.

² Temeri asemănătoare umbresc admirabila scenă a despărțirii lui Hector de Andromaca, în cântul al VI-lea al *Iliadei*: „*Dusă prin Argos, vei țese știind de porunca stăpînei/ Și din Hiperla sau din Meseis tu apă căra-vei/ Fără să vrei, că silită vei fi de cumplita nevoie./ Zice-va, cum te-ar vedea oarecine cu lacrimi pe față:/ Asta-i femeia lui Hector, întiul viteaz, căpitanul/ Oastei troiene din vremea războiului cel de la Troia...*“ (451—456, trad. G. Murnu).

³ Cu versul 197 al textului grec începe primul *stasimon* al piesei, cânt al corului întreg ce ține pînă la versul 234.

Apă, roabă sârmană,
La fântina cu ape-ncintate.
O, de-aş ajunge-n vestita,
Fericea lui Theseus țară¹
De n-aş vedea cel puțin
Eurotul cel groaznic, cumplitul,
Răul Helenci supus
Și unde, eu roabă,-aş putea
Întilni pe Menelau cel care
Făcut-a a Troiei risipă!

Antistrofă

Auzit-am că sfântul pământ
Al Penciuului, poala măreață-a
Olympului, plin de bucate-i
Și plin de belșug.
Acolo aş vrea să mă duc,
În al doilea rînd, după țara
Sfintă și plină de har
A lui Theseus. Aud că țara
Etnei lui Hephaistos dragă
Din fața Feniciei², care
Născut-a siculicii munți,
Cu a virtuții cunună,
Aproape de cei ce plutesc
Pe Ionica Mare e țara
Udată de Crathis³ cel mai

¹ Atica, al cărei elogiu — între altele pentru omenia locuitorilor ei — revine deseori în corurile celor trei tragici.

² Perifraza indică Sicilia, dragă lui Hephaistos, zeul-faur despre care se credea că-și are atelierul în craterul vulcanului Etna. Fenicia, amintită în text, ar putea fi Carthagina, colonie feniciană pe țărmul african, în dreptul „insulei cu trei colțuri“.

³ Aluzia e la regiunea din sudul Italiei unde înflorise altădată Sybaris și unde în zilele lui Euripide fusese întemeiat de atenieni orașul Thourioi.

Frumos dintre riuri. El face
Plete bălaie de aur,
Năluciri de foc și hrănește
Cu apele-i sfinte o glic
Bogată-n bărbați viguroși.

(Intră Talthybiu însoțit de oșteni).

Iată și pe crainicul oștirii
Danailor cu proaspete solii
Că vine cu pas repede spre noi
Să le-implinească. Ce aduce oare?
Ce spune el? Căci închinată sîntem
Pămîntului spartan.

TALTHYBIU

Hecuba, știi că la Troia am făcut,
Pristav¹ fiind al oastei aheiene,
Adesca drumul. Mă cunoști, femeie,
Eu sînt Talthybiu. Vin ca să-ți aduc
Cuvîntul de solie al oștirii.

HECUBA

De asta, oh, de asta-mi era teamă,
Troiene dragi, de mult.

TALTHYBIU

S-au tras pentru voi sorții. Oare
De data asta v-a fost teamă?

HECUBA

Vai! Vai!
Și spune-mi în ce țară voi ajunge:
Au în Thessalia, în Phthia sau în țara
Lui Cadmos?

¹ *Pristav*: crainic

TALTHYBIU

Unui bărbat a căzut fiecare,
Nu toate laolaltă unuia.

HECUBA

Dar cine cui căzut-a și pe cine
Din noi o soarte bună o așteaptă?

TALTHYBIU

O știu, dar să mă-ntrebi pe rind, nu toate
Odată.

HECUBA

Spune-mi, atunci, cui a căzut sărmana
Copila mea, Casandra?

TALTHYBIU

Stăpînul Agamemnon¹ a luat-o
Ca pradă.

HECUBA

Să fie roabă-n casa
Femeii din Laconia? Vai miel

TALTHYBIU

Nu, ci în patul lui soție
De taină.

HECUBA

Ea, preoteasă a lui Phoibos,
Pe care zeul cel cu plete
De aur a lăsat-o să rămînă
Fără prihană?

¹ *Agamemnon*: fiul lui Atreu, craiul Mycenei, căpetenia oștilor grecești pornite să cucerească Troia.

TALTHYBIU

L-a săgetat iubirea pentru fata
Cu duh divin.

HECUBA

Aruncă, fata mea, cheile¹ sfinte,
Și de pe trupul tău desfă
Podoaba sfintelor betele.

TALTHYBIU

Nu-i mare lucru să intri
În patul unui rege?

HECUBA

Și fata mea cea fragedă pe care
Mi-ați smuls-o, unde e?

TALTHYBIU

Vorbești de Polyxene sau de cine?

HECUBA

De ea vorbesc. Cui au merit-o sorții?

TALTHYBIU

A fost merită-a sluji
Mormîntul lui Ahile².

HECUBA

Vai mie, am născut-o să robească
Unui mormînt? Ce lege este asta,

¹ Efectiv, în Grecia veche, preoții și preotesele diferitelor divinități obișnuiau să poarte asupra lor cheile sanctuarelor unde slujeau.

² Crainicul șovăie să dezvăluie mamei îndurerate adevărul, de care va lua cunoștință mai târziu. Sacrificiul Polyxenei a fost pus în scenă de Euripide în tragedia *Hecuba*.

Ce datină, o, dragul meu,
E la helleni?

TALTHYBIU

Tu fericeste pe copila ta.
E bine-acuma.

HECUBA

Ce-ai spus? Îmi vede ea
A soarelui lumini?

TALTHYBIU

Și-a împlinit ursita. E ferită
De orice rău.

HECUBA

Ce soartă are și soția
Lui Hector¹ cel cu platoșa de-aramă,
Sărmana Andromaca?

TALTHYBIU

Feciorul lui Ahile² a luat-o
Ca pradă.

HECUBA

Și eu cui sint robită,
Eu care am nevoie
De-un sprijin pentru capul
Meu ofilit?

¹ *Hector*: fiul lui Priam (regele Troiei), Hector este considerat cel mai viteaz apărător al cetății părintești.

² Este vorba de *Neoptolem*.

Căzut-ai roabă lui Ulysse¹; domnul
Ithacei.

HECUBA

Ei, ei, cu pumnii bate
În capul tău de plete văduvit,
Cu unghiile sfișie-ți obrazii!
Vai mie! Sint sortită să fiu roabă
La vatra unui fur fără pereche,
Unui vrăjmaș al dreptului,
Unui balaur fără lege,
Și unei limbi cu două rosturi², care toate
Le schimbă una-ntr-alta, ură
Punind în locul dragostei.
Jeliți-mă, troiene, căci restriștea
Cumplit mă bate.
Pierdută sărmana de mine
Sortii celei mai triste
Căzutu-i-am pradă.

CORUL

A ta o știi, regină,
Dar cine din ahei
Sau din helleni e domnul soartei mele?

¹ *Ulysse*: numele latin al lui Odiseu, fiul lui Laertes, regele Ithacei. El este eroul *Odiseei*.

² Faima nestatorniciei și a dibăciei lui Odysseu, ilustrată în epopee de atâtea episoade faimoase, nu era, cum se vede, imaculată. Pentru Euripide el e înainte de toate urzitorul intrigii împotriva nevinovatului Palamede*, pusă în scenă într-o tragedie astăzi pierdută.

* *Palamede*: erou din mitologia greacă. Participă la cucerirea Troiei, dar fu ucis cu pietre ca trădător.

TALTHYBIU

Plecați, oșteni, s-aduceți pe Casandra
Cit de curînd, aici, căci se cuvîne
S-o dau pe mîna capului oștirii.
Apoi voi duce celorlalți pe cele
Ce și-au ales ca roabe.
Ah, de ce arde-năuntru a faclii
Văpaie? Pun foc sau ce fac
Troienele pe cale de-a fi duse
Din țara lor în Argos? Vrînd să moară
Și-aruncă-n flăcări trupul? Da, cu greu
Un suflet liber¹, în împrejurări
De acest fel, poate să-ndure răul.
Deschideți! Ci deschideți! Nu cumva
Să mi se facă o vină din asta:
Ce li-i lor drag e urit de ahei.

HECUBA

Nu, nu e nici un foc,
Ci copila mea dragă, Casandra
Menada, se-avîntă spre noi.

(Intră Casandra în delir cu o faclă în mînă.)

CASANDRA

Strofă

Ridică, apropie focul. Port facla, ador, luminez,
Vedeți, vedeți,
Cu flacăra templul acesta.
O, domn Hymeneu!
Ferice de tine, o mire,
Ferice de mine, mireasă,
În patul regal de la Argos,

¹ După o opinie deseori exprimată în antichitate, orice om pierde jumătate din ființa lui o dată cu libertatea.

Hymeneu¹, Hymeneule doamnel
Fiindcă tu, mamă, prin lacrimi
Și gemete plingi pe tatăl meu mort și patria-mi dragă,
Eu pentru propria-mi nuntă
Înălțînd vilvătăile faclei,
Din flăcări, din străfulgerări,
Îți dau, Hymeneule, ție
Îți dau, o Hecate², lumina
Ce după datină arde la nunta fecioarelor.

Antistrofă

Scapără-n aer piciorul și corul tu du-ni-l, tu du-ni-l:
Evan, Evoc!³
Ca-ntr-ale tatălui meu
Preafericite zile.
Corul e sacru. Tu du-ni-l,
O, Phoibe, acum printre dafini
În templul tău pentru
Preotese ce-ți sint, Hymeneu,
Hymeneu, Hymeneule doamnel
Horește, mamă, intră-u joc și pașii
Rotește-ți-i după ai mei și mersul
Tău drag ți-l poartă.
Cîntați, o Hymeneu,
În cîntece de slavă
Strigați-o pe mireasă.
Haideți, o, fete din Troia,
În pepluri⁴ frumoase, cîntați
Pe mirele meu, pe ursitul
Patului nunților mele.

¹ Zeu al căsniciei, slăvit în cîntecele de nuntă chemate după numele lui „hymeneu“.

² *Hecate*: divinitate a lunii, identificată uneori cu Artemis.

³ Sint strigătele menadelor în cortegiile bacchice și îndeobște în ceremoniile în cinstea lui Dionysos.

⁴ Veșmînt feminin, tunică sau simplu văl în care se înfășura trupul.

CORUL

Regină, nu lăsa pe fiica ta,
Bacchanta-nflăcărată, să n-o ducă
Intraripatu-i salt pînă la oastea
Argeilor.

HECUBA

Hephaiste, tu porți flacăra la nunta
Celor muritori, dar ce grozavă
E flacăra pe care o-ncingi aici,
Și ce departe
Sînt marile-mi nădejdi, vai, vai, copilă,
N-aș fi crezut că sub tăișul spadei
Și lancea argeiană vei nunti
Odată nunta-ți.
Adă facla, nu porți drept văpaia
În fuga ta nebună, iar restrița
Nu ți-a-ntors mințile, copilă, și-n aceeași
Stare-ai rămas.
Luați facelele de-aici și prin jelație răspundeți
Accestor cîntee de nuntă, o, troienel

CASANDRA

O, mamă, încunună capul meu
Îvingător și-apoi te bucură de nunta
Domneasc-a mea. Și du-mă, și de nu-ți
Par plin de avînt, du-mă cu sila,
Căci dacă Loxias¹ e viu, se va-nsoți
Cu o soție mai cumplită ca Helena
Vestit aheilor domn Agamemnon.
Îl voi ucide. Casa lui
Din nou voi spulbera-o împlinind

¹ *Loxias* („Piezișul“ sau „Curmezișul“), numele lui Apolon ca **profet** și zeu al oracolelor. Într-adevăr, acestea nu se rosteau niciodată limpede, de-a dreptul, ci în formule învăluite.

A fraților și a tatei răzbunare¹
 Dar voi lăsa uritul la o parte,
 Nu voi cînta în imnuri nici securea
 Ce pe grumazul meu se va abate,
 Și pe al altora,
 Nici luptele de-mamă-ucigaș²
 Pe cari nunta mea le va aprinde,
 Și nici picirea casei lui Atreu.
 Cîtatea noastră o voi arăta
 Mai fericită ca aheii.
 Sînt plină de zeu și totuși în afară
 De nebunia lui.
 De dragul unei singure femei
 Și-al unei patimi singure pierit-am,
 Vînzînd-o pe Helena, mii de vieți.
 Iar căpitanul oastei, înțeleptul,
 Jertfit-a pentru tot ce-i mai spurcat
 Tot ce-i mai scump, copila³, bucuria
 Din casă dînd-o fratelui în schimbul
 Unei femei răpîte doar cu buna
 Ei voie, nu cu sila.
 Și după ce veneau pe dulce țărîmul
 Șcamandrului, mureau luptînd nu pentru
 Întînsul țării lor, nici pentru zidul
 Cetății lor. Cei prăpădiți de Ares
 Nu și-au văzut copiii nici n-au fost
 De miinile unei soții iubite
 Învălurați în giulgiu, ei în glie
 Străină zac. În casa lor aceeași
 Durere s-a-ntîmplat: femeile
 Lor văduve mureau, ei înșiși fără
 Copii acasă, fiind doar părinții
 Unor copii ai nimănu. Și la mormîntul

¹ Aluzie la sfîrșitul tragic al lui Agamemnon. Cf. mai sus drama cu același nume a lui Eschil.

² Cf. sfîrșitul celei de a doua părți a *Orestiei*, *Purtătoarele de prinoase*.

³ Ifigenia, fiica lui Agamemnon, ucisă la Aulis pentru a asigura succesul expediției pornite s-o recîștîge pe Elena.

Lor nu e nimeni care să aducă
 Pentru ei Gliei singele prinos.
 Deci, iată cu ce laudă se poate
 Mândri oștirea lor.¹
 Troienii însă mai întâi mureau —
 Aceasta e și slava cea mai mare²
 Pentru moșia lor. Iar cei uciși
 De lance erau duși de către prieteni
 Acasă-n glia patriei, acolo
 Pământu-i invela, puși în mormînt
 De mîinile ce se cădeau să-i pună.
 Troienii ce scăpau din bătălie
 Veneau acasă-n timpul zilei la
 Nevestele și la copiii lor,
 Plăceri ne-mpărtășite de ahei.
 Cît despre trista soartă a lui Hector
 Ascultă cum se cade s-o privești:
 Moare răpus, dar moare ca bărbatul
 Cel mai bogat în glorie. Venirea
 Aheilor îi împlinește faima.
 Să fi rămas acasă el, oricît
 De mare, ar fi fost necunoscut.
 Iar Paris, s-a-nsurat cu a lui Zeus
 Fiică³. Fără-această nuntă nimeni
 N-ar fi vorbit de dragostea-i de-acasă.
 Cine-i cuminte e dator să cruțe
 Lumii un război, dar dac-ajunge
 La el, cunună de dorit e-aceea
 A unei morți frumoase pentru țară.
 Nu e frumos să pieri fără de faimă.
 De aceea, mamă, să nu plingi nici țara
 Nici patul meu de nuntă. Pe aceștia,

¹ S-au omis în traducere versurile 384—385.

² De reținut atitudinea lui Euripide, favorabilă învingătorilor, atît de deosebită de opinia comună, după care războiul Troiei ar fi fost isprava cea mai glorioasă din trecutul grec.

³ Soră cu Dioscurii Castor și Pollux, Elena trecea drept fiică a lui Zeus. Cf. *Iliada*, III 199, 238, 418, 426.

Nesuferiți ce sînt, prin nunta mea
Eu îi voi pierde.

CORUL

Cu ce plăcere
Rizi de durerile tale și cum cinți
Un cîntec pe care însăși tu
Îl vei adevăra ca o minciună!

TALTHYBIU

Să nu te fi înflăcărat Apollon,
Nu de pomană-ai fi-nsoțit cu vorbe
De-acestea pe stăpînii mei spre țară.
Dar, după cîte vād, și măreția
Și-nțelepciunea nu-s cu mult mai bune
Decît nimicul ce sînt eu, căci cel mai mare
Domn peste toți hellenii, fiul
Cel drag al lui Atreu, luat-a
În dragoste aleasă o nebună.
Eu sînt sărac, dar n-aș fi vrut s-o am
Pe asta ca femeie. Și acum —
Fiindcă nu ești zdravănă la minte —
Ocările către argei rostite
Și laudele phrygilor le-arunc
În vînt. Ci vino după mine
La năvi, o, mîndro
Mireasă-a căpitanului!

(Către Hecuba).

Tu, cînd feciorul lui Laert ar cere
Ca să te ducă, du-te. Vei fi roaba
Unei femei cu multă-nțelepciune¹.
Așa spun cei care-au luptat la Troia.

CASANDRA

Ce slugă de speriat! De ce au nume
De crainici acești oameni care sînt,

¹ *Penelopa*, soția credincioasă a lui Ulysse.

Spre spaima muritorilor, unealta
 Tiranilor și-a țarilor? Tu spui
 Că mama va ajunge-n casa lui
 Ulysse. Atunci unde mai e cuvîntul
 Lui Phoibos care-a spus în fața mea
 Că va muri aici? Pe celelalte
 Nu le voi mai rosti. Bietul Ulysse,
 Nu știe ce-i rămîne să îndure!
 Ca aurul de bună suferința
 Mea și a Troiei-i va părea odată.
 Căci zece ani vor trece lîngă cei
 Trecuți aici și va ajunge singur
 În țara lui. Vedea-va¹ strîmta cheie
 De piatră unde șade-ngrozitoarea
 Charybdă² și Cyclopul care suie
 Pe munți, înghițitor de carne crudă,
 Pe Circe³ ligureana, făcătoare
 De porci, și va cunoaște naufragii
 Pe marea cea sărată, va cunoaște
 Al lotusului dor și boii sacri
 Ai Soarelui care în carnea lor
 Vor prinde grai și-i vor trimite-amare
 Voci lui Ulysse.
 Ca să închei: de viu va pogori
 În iad scăpînd de unda mlaștinei spre a
 Afla, odată-ntors acasă,
 Mii de dureri.
 Dar de ce s-arunc lui Ulysse atîtea
 Amenințări?

(Către Talthybiu.)

Mergi cit mai repede, vreau ca în iad să mă dau
 Mirelui meu. În trist chip ți-or săpa un mormînt

¹ Prezicerile din versurile următoare privesc, toate, episoade din *Odiseea* (IX 1 și urm.), povestite de erou în popasu-i la curtea lui Alkinoos și familiare cititorilor lui Homer.

² *Charybda*: monstru marin, spaima corăbierilor.

³ *Circe*: vrăjitoare vestită.

Noaptea, nu ziua, o, cel ce te-arăți în atita
Glorie, o, căpitan al danailor. Mie
Mi-or arunca în prăpăstii cadavrul
Gol, unde curge-n puhoaipe o apă de iarnă,
Lingă mormintul mirelui meu și acolo
Fiarelor codrului da-vor ca pradă fecioara
'Nchinată lui Phoibos.

Beteală a celui mai drag dintre zei și voi semne
Ale cucerniciei vă las, las zilele sfinte
În mijlocul cărora luceau altădată. Plecați,
Eu vă smulg de pe mine. Când încă mi-e trupul
Fără prihană le dau adierilor repezi
Să ți le ducă, profete, divine Apollon.
Unde-i corabia domnului vostru? Și unde
Cereți să merg? Așteaptă, mai bine, să bată
Boarea în pînze. Nu știi! dar luat-a din țară
Pe una din cele trei Erinyi¹. Cu bine, o, mamă,
Nu lăcrima. O, patrie dragă și voi frații mei
De sub pămînt și tu tată cel ce viață ne-ai dat,
Nu mă veți aștepta îndelung,
Voi veni la cei morți în triumf, după ce
Voi fi spulberat pe Atrizii² care ne-au dus la pieire.

(Casandra și Talthybiu, însoțit de oștenii
săi, ies. Hecuba, de durere, cade.)

CORIFEA

Voi cari vegheați peste bătrina
Hecuba, nu vedeți că ea
Stăpina voastră, fără strigăt cade
Întinsă jos? N-o prindeți? Veți lăsa-o
Voi, rele ce sinteți, pe ea, bătrina
Regină, la pămînt? Ci ridicați-o!

(Tinere troiene din cor încearcă s-o ridice pe Hecuba.)

¹ Alecto, Megera și Tisifone, zeițe ale ispășirii, răzbunătoare ale
singelui vărsat. Cf. tragedia lui Eschil *Eumenidele*.

² Atrizi: urmașii lui Atreu.

Lăsați-mă — nu totdeauna-ți place
 Ce e plăcut, o, fetelor! — să zac
 Așa pe jos, căci zăcerea e bună,
 Eu care sufăr, suferii și voi
 Mai suferi atît!
 O, zei! Strig răi ajutători în luptă
 Și totuși se cuvine să chemăm
 Pe zei în lupta noastră cu ursita
 Cea rea.¹ Copila mea, Casandra, tu
 Cea care vorbeai cu zeii,
 Prin ce urgie te despoi
 De fecioreasca ta neprihănire!
 Și tu, o, Polyxene, unde ești,
 Sărmano?
 Nici un fecior și nici o fată nu e
 Între atîți copii ce am născut
 S-ajute pe nemernica de mine.
 De ce mă ridicăți? E vreo nădejde?
 Purtați-mi pașii cei pe care-odată
 Troia-i văzu maiestuoși și care
 Acum sînt cei ai unei roabe, acolo
 Unde pe paie mi-aș putea așterne
 Și pe o piatră mi-aș întinde capul.
 Căzută să mă las să mor acolo.
 Topindu-mă-n lacrimi.
 Din cei pe care soarta-i desfătează
 Nu socotiți pe nimeni fericit
 Mai înainte de a ști cum moare.

CORUL

Pe Iliion cîntă-mi-l, o,
 Muză, la noile imnuri
 Prin lacrimi făcînd să răsune
 Cîntare de moarte.

¹ Lipsesc. în traducerea românească, versurile 427—499, spuse de Hecuba.

Voi intona acum un cintec Troiei,
Voi spune carul cel cu patru roate
A cărui cumplită intrare
Făcut-a din mine, sârmana,
Captiva argeilor, calul
Care cutremura
Céru albastru, lucind
Din căpestre de aur, prea plin
De oșteni, și pe care la porți
Îl lăsaseră-aheii.
Tare strigat-a atunci
Poporul troian stînd pe stîncă:
Mergeți, voi cei ce-ncheiați suferințele voastre,
Ureați acest idol de lemn,
Închina-l-om fecioarei din Troia,
Fiica lui Zeus.
Cine din tineri și cine
Dintre bătrîni n-a ieșit de acasă?
În imnuri cîntînd au slăvit
Violenia fatală.
Întregul popor phrygian
Se duse la porți să privească,
Tăiată în brazii de munte,
Uncalta argeilor, jalea
Dardaniei, darul
Dat nemuritoarei
Zînc,-nchinare fecioarei
Ne-nduplecate.
Legîndu-l cu funii, așa
Cum se trage carena cea ncagră
A unei năvi, l-au adus divinei
Pallas, templul fatal
Patriei noastre.
În mijlocul lucrului și-al
Bucuriei, la nașterea nopții,
Întunecimea veni. Atunci răsunară
Și flautul Iybic și-al Phrygiei cîntec. Fecioare

În aerul fremătător,
De pași, întonau o cântare
De bucurie. De-atita
Scînteietoare lumină
Întunecata văpaie
Din vetre parcă ar fi stinsă.
Iar eu lingă templu-i cântam
La cor pe fecioara munteană¹
Fiica lui Zeus, cînd iată
Că în cetate coboară
Din ale Pergamei² temple
Un strigăt de moarte.
Pruncii cei dragi se prindeau
Cu miini temătoare de straiul
Mamelor. Din ascunzișu-i —
Lucrul Palladei fecioare —
Ares ieșea la lumină.
Și-n jur de altare-ncepu
Măcelul troienilor, iar
În singurătate, în patul
Lor, ale fetelor plete
Cădeau închinat: cunună
Pentru feciorii Helladei,
Prinos funerar pentru Troia.

(Pe un car tras de oșteni, încărcat cu spoliile phrygiene — printre care gigantul scut al lui Hector — intră Andromaca, în brațe poartă pe Astyanax.)

CORIFEA

Hecuba, tu o vezi pe Andromaca
Venind purtată de un car străin?
Cum lingă sinu-i tremurînd se zbate
Astyanax cel drag, fiul lui Hector,

¹ Artemis, zeița vînătoarei prin păduri și munți.

² Partea cea mai înaltă a orașului, citadela Troiei: gr. *Pergamos* sau *Pergamon* (pl. *Pergama*).

Și armele phrygionilor luate
În luptă și cu care-al lui Ahile
Fiu va găti altarele din Phthia
La-ntorsul de la Troia?

ANDROMACA

Strofa 1

Aheii care-mi sint stăpâni mă duc.

HECUBA

Vai mie!

ANDROMACA

De ce cînti paianul trist?

HECUBA

Vai, vai!

ANDROMACA

Al suferinței mele...

HECUBA

O, Zeus!

ANDROMACA

Și al soartei ce mă bate.

HECUBA

Copila mea!

ANDROMACA

Ți-am fost odinioară.

HECUBA

Antistrofa 1

Pierdut avutul meu, pierdută Troia...

ANDROMACA

Sărmană...

HECUBA

Și pierduți îmi sînt copiii!

ANDROMACA

Vai, vai!

HECUBA

Copiii mei, vai ale mele...

ANDROMACA

Dureri!

HECUBA

Nefericită soartă...

ANDROMACA

Cetății...

HECUBA

Care fumegă.

ANDROMACA

Strofa 2

Vino, bărbatul meu.

HECUBA

Din Hades tu chemi pe feciorul
Meu, o, sărmană!

ANDROMACA

Scut al soției tale!

HECUBA

Antistrofa 2

Și tu, o, batjocură-aheilor...

ANDROMACA

Părinte al stăpînului meu,
Cucernice Pryam...

HECUBA

Du-mă în Hades cu tine.

ANDROMACA

Strofa 3

Mare e dorul acesta!

HECUBA

Mai cruntă durerea ce-ndur.

ANDROMACA

Cetatea pierit-a.

HECUBA

Durere

Peste durere ne bate.

ANDROMACA

Zei erau mfnioși cînd de soarta-i scăpatu-ți-au fiul¹.
El de dragul acelei nuntiri blestemate pierdut-a
Pergama Troiei. Însingerate ale morților trupuri
Zac la picioarele zinei Pallas, și-s pradă la vulturi,
Sub jug închinat-a el Troia ca roabă.

HECUBA

Antistrofa 3

Patrie fără noroc...

ANDROMACA

Te las și pe tine te vaiet.

HECUBA

Vezi sîngerosul sffrșit...

ANDROMACA

Și casa în care născut-am.

¹ Este vorba de Paris, fiul lui Priam și al Hecubei, cel care a răpit-o pe frumoasa Elena, regina Spartei.

HECUBA

Copii, într-o țară pustie vă lasă acum mama voastră.
Ce tinguioase cîntări și ce mare-i tristețea aceasta:
Lacrimi în lacrimi se varsă peste durerile casei.
Bine-i de morți. Ei își uită durerea. Și nu cunosc
lacrimi.

CORUL

Ce dulce-i pentru cei în suferință
Jelania cîntărilor funebre,
Și pentru cei care plîng
Ce dulce e muza tristeții!

ANDROMACA

O, mamă a bărbatului cel care
Cu lancea lui a prăpădit pe mulți
Dintre ahei, o, mamă a lui Hector,
Vezi tu aceasta?

HECUBA

Aceasta văd la zei:
Cît turnurile-nalță
Ce nu-i nimic și spulberă ce-i slava!

ANDROMACA

Sînt dusă cu feciorul meu ca pradă,
Mindria noastră merge în robie,
Prefacere cumplită suferind.

HECUBA

Cumplită e urista. Chiar acum
De lingă mine a plecat Casandra
Cu sila smulsă.

ANDROMACA

Vai, vai!
Alt Aias¹, așa mi-a părut,
S-a arătat a doua oară
Copilei tale. Dar te dor și alte
Dureri.

HECUBA

Sînt făr' de număr, fără de măsură,
Dureri peste dureri vin pe-trecute.

ANDROMACA

Muri și Polyxene, fiica ta,
Ucisă la mormîntul lui Ahile,
Prinos celui mort, fără suflet.

HECUBA

Vai mie, sărmana, cuvîntul
Pe care altădată Talhybiu
Nu-l lămurise bine, iată
Ce lămurit e!

ANDROMACA

Eu însămi am văzut-o pogorînd
Din acest car, am învelit-o în văluri
Și am gemut peste cadavrul ei.

¹ În noaptea din urmă a Troiei, Aias fiul lui Oileu scosese cu sîla pe Casandra din templul Athenei, unde-și căutase adăpost. Scena e descrisă în versuri de neuitat în cîntul al II-lea al *Eneidei*: „Acuma iată e-o tirau din templul Minerzei, chiar de la altar, pe fata/lui Priam, pe Casandra, despletită, / priviri de foc nălțînd în van spre ceruri, / numai priviri, căci miinile gingașe / în lanțuri îi erau încătușate...”

HECUBA

Vai, vai, copilă, nemiloasă moarte,
Vai, vai, și iarăși, groaznic pieriii și tul

ANDROMACA

Pieri cum a pierit, dar soarta ei
Mai fericită-i ca viața mea.

HECUBA

Nu e același lucru, o, copilă,
A fi-n lumina zilei și-a fi mort,
Căci moartea e nimic. Vieții
Îi mai rămân nădejdi.

ANDROMACA

O, mamă, născătoare, ia ascultă
Cuvinte prea frumoase care-or pune
Pe inima ta balsam! E tot una
Să nu te naști și să fii mort. Mai bună
E moartea ca o viață de dureri.
Nimic nu doare când nu simți durerea:
Dar cel care din mare fericire
Nefericit ajunge, rătăcește
Cu sufletul în starea din trecut.
Așa, e ca și cum n-ar fi văzut
Lumina zilei. A murit, nu știe
Nimic din ale ei dureri. Eu însă
Care-mi doream un bun renume, iată
L-am căpătat, urgie a vieții melo!
Înțelepciunea care nu-i lăsată
Femeilor am pus-o la-ncercare
În casele lui Hector. Mai întâi,
Nevrednică sau nu, oricum, femeia
Ajunge de ocară când nu stă
Acasă. Lăsând dorul la o parte,

Eu rămâneam acasă și-năuntrul
Cămării mele nu lăsam să intre
Palavra femeiască, cumpătul
Mi-era învățător, știam a scoate
Din mina însămi lucrul cel de preț.
Tăcută limbă, chip plăcut aveam
Către bărbatul meu, știam și când
Se cuvenea să-nving și când anume
Se cuvenea să-l las să-nvingă el.
Și ajungînd renumelo acesta
La oastea aheeană m-a pierdut.
De cum am căzut prinsă, fiul lui
Ahile a vrut ca să mă ia soție:
În casa ucigașilor voi fi,
Așadar, roabă. Dacă alungînd
Iubita față a lui Hector vòia
Deschide inima-mi bărbatului de-alături,
Nu voi părea necredincioasă față
De mort, și respingînd pe celălalt
Voi fi urîtă de stăpînii mei...
Deși se spune că singură
Îmbrățișarea poate să dezlege
Ura femeii pentru patul unui
Bărbat, eu nu pot suferi pe aceea
Care, de lingă soțul ei trecînd
În alt culcuș, iubește pe un altul¹.
În tine, Hector dragul meu, avui
Bărbatul care-mi împlinea iubirea:
Înțelepciune, naștere, avere
Și vitejie, în ole erai mare!
Fără prihană m-ai luat din casa
Părinților și cel dintîi intrat-ai
În patu-mi de fecioară, și acum
Tu ai piorit, iar eu voi fi purtată
Pe-o navă spre Hellada, ca o roabă-n
Jugul robiei. Moartea Polyxenci

¹ Omito, versurile 669--672.

Pe care o plîngi atît nu este oare
Mai pu'în cruntă ca durerea mea?
Pierdut-am pînă și nădejdea
Care rămîne muritorilor și nu
Mă fură visul c-aș putea odată
Să viețuiesc în liniște, și dulce-i
Să poți visa!

CORUL

Te zbuciumă aceleași suferințe
Ca și pe mine, și plîngînd mă-nveți
În ce restrîște cad¹.

HECUBA

Năierilor, dacă li-i dat să-ndure
Furtună nu prea aprigă, li-i dor
Să scape de nevoie: unul merge
La cîrmă, altul la catarg și altul
În fundul năvii să alunge apa.
Dar dacă maroa-nfuriată se avîntă
Peste măsură, ei se-ncredințează
Soartei, în voia cursurilor mării.
Așa și eu, prin multele-mi dureri,
Sînt mută, mă supun cu gura-nchisă,
Nu pot învinge groaznica furtună
A zeilor asupra-mi.
Ci, o, copilă dragă, lasă soarta
Lui Hector; lacrimile tale nu-î
Pot mîntui. Cîstește pe stăpînul
Tău de acum și dă-i dulcele farmec
Al darurilor tale. Ți-e bărbat.
Și de vei face-așa, vei bucura
Pe cei ce te iubesc și poate vei
Aduce Troiei darul, cel mai mare.

¹ Sau omis de traducător versurile 686—687.

De a crește pe al fiului meu Iu,
Pentru ca, odată, poate, fiii
Născuți din el să-nalțe iarăși Troia,
Cetatea noastră să se nască iarăși!

(Intră Talthysiu însoțit de oșteni.)

Dar alt prilej de vorbă se ivește,
Căci văd din nou venind pe crainic
Aheilor, cu vestea unor alte
Porunci ale oștirii.

TALTHYSIU

Soție a lui Hector, care a fost
Odată cel mai bun dintre troieni,
Să nu mă blestemi. Fără voia mea,
Vestire-ți fac de la danai și de la
Fiii lui Pelops.

ANDROMACA

Ce este? Ce amaruri îmi aduce
Cuvîntul tău?

TALTHYSIU

S-a pus la cale ca feciorul tău...
Cum să mai spun cuvîntul?

ANDROMACA

Să n-ai bă același domn cu mine? Spune.

TALTHYSIU

Nici unul din ahei nu-l va fi doma.

ANDROMACA

Lăsa-vor ei aici această mlădă
A Phrygiei?

TALTHYBIU

Eu nu știu cum să-ți spun
Mai blînd durerea.

ANDROMACA

Pricep sfiala ta,
Afară de atunci cînd spui „durere“.

TALTHYBIU

Îți vor ucide fiul. Află marca
Durere.

ANDROMACA

Vai de mine!
Aud ceva mai groaznic decît nunta.

TALTHYBIU

Înduplecă Ulysse pe heloni,
Spune...

ANDROMACA

Vai, vai, mă bat dureri peste măsură!

TALTHYBIU

A spus că nu se cade a crește fiul
Unui părinte atît de mare.

ANDROMACA

Așa

Să-nduplece și-atunci cînd va fi vorba
De fiii lui!

TALTHYBIU

...că e neapărat
Să-l aruncăm din turnurile Troiei.
Ci lasă-ne s-o facem, și să pari
Mai înțeleaptă, nu-l tot strînge-așa
La pieptul tău, îndură suferința
Mărinimos, căci nu-i nici o putere,
Nu poți împiedica nimic și n-ai
De nicăieri vreun ajutor. Gîndește-te:
Și țara și bărbatul tău pierit-au,
Ești în puterea altora, iar noi
Sîntem destui ca să luptăm aici
Cu-o singură femeie. Nici o luptă
Deci, nu-ncerca, să nu te faci de rîs
Și de ocară și vreau să n-arunci
Aheilor blesteme. De vei spune
Cuvinte care-ar mînia ostirea,
Copilul tău nu va avea mormînt,
Nici milă. Dacă însă în tăcere
Te pleci în fața soartei, n-ai să lași
Pe fiul tău fără mormînt și însăși
Tu vei afla pe-ahei mai buni cu tine.

ANDROMACA

O, dragul meu copil, odorul meu,
Tu vei muri ucis de-o mină cruntă,
Lăsînd pe mama ta nenorocită.
Mărinimia tatălui tău, care
A fost o izbăvire pentru mulți,
Te-a prăpădit pe tine, vitejia
Părintelui nu ți-a purtat noroc.

Fatal culcuș de nuntă, triste nunți
Ce m-au adus odinioară în casă
Lui Hector!
Eu n-am născut un fiu ca să-l dau jertfă
Danailor, ci ca să fac un rege
Al Asiei cu holde-mbelșugate.
Copile, plingi, simți soarta rea cu tine,
De ce te-agăți cu miini înfrigurate
De straiul meu, tu pasăre căzută
Sub aripile mele? Nu răsare
Din Glic Hector înarmat cu lancea-i
De glorie. Puterea phrygiană
Și neamul părintesc s-au dus acum.
Un salt sfișietor de sus, cu capul
Nainte și cădea-vei fără milă
Și răsufierea va pieri din tine.
O, fragedă povară, dragul mamei,
Mireasmă dulce-a trupului, zadarnic
În scutece ai crescut la sinul meu,
Zadarnic m-am zbătut în chin și m-am
Trudit cu tine. Acum, și pentru cea
Din urmă oară, tu sărută-ți mama,
Aruncă-te spre cea ce te-a născut,
Cu brațele cuprinde-mă de umeri
Și gura ta sărute-mă! Helleni,
Voi care-ați iscodit dureri grozave,
De ce-mi ucideți pe acet copil
Fără de vină? Fiică a lui Tyndar,
Nu ești din Zeus răsărită, ci
Din mulți părinți, o spun și mai întâi
Din Furia ne-nlănțuită, apoi din Ură,
Din Crimă și din Moarte și din toate
Păcatele pe cari le crește Glic.
Eu nu cutez să spun că te-ai născut
Din Zeus, tu, urgie-a multor barbari
Și-a mulți helleni. O, de-aș pieri odată,
Căci de la ochii tăi frumoși se trage
Nefericirea mândrei țări troiene.

Luați-l, duceți-l și aruncați-l,
De vă e drag să-l aruncați. Minceați
Din carnea lui, căci zeii vor
Să ne ucidă, nu-l pot smulge morții.

(Dă pe Astyanax în mâinile lui Talthybiu.)

Ascundeți bietu-mi trup și aruncați-l
Într-o corabie, căci la frumoase nunți
Mă duc, cu care mi-am pierdut copilul!

CORUL

Sărmană Troia, câți de-ai tăi pierit-au
De dragul unei singure femei
Și al iubirii sale blestemate!

(Iese Andromaca pe carul ei.)

TALTHYBIU

Copile, vino, smuls de la duioasa
Îmbrățișare-a tristei tale mame,
Pășește spre cununa cea înaltă
A zidurilor patriei. Acolo
Ți-a fost, pesemne, scrisa ca să-ți lași
Tu sufletul. Luați-l!

(Oștenii lui Talthybiu ies cu Astyanax.)

Spre a duce
Atari solii ar trebui un altul,
Mai fără milă și mai aplesat
Spre lipsa de rușine decît mine.

(Iese Talthybiu.)

HECUBA

Copile, fiu al tristului meu fiu,
Prin făr'delego i se fură viața
Ta mamei tale... mie. Ce să fac?

Ce pot să fac, nemernica de mine?
Ți-nchin aceste răni ce-mi fac la frunte
Și întristarea sinului meu. E
Tot ce pot face. Vai ție, Cetate,
Și vai, copilul meu, ce ne rămîne,
Ce ne lipsește ca să ne-ndreptăm
Cu toată-nflăcărarea spre pieirea
Desăvirșită?

(Cade pe locul ei de la început.)

CORUL

Strofa 1

În Salamina ce crește albine, o rege Telamon,
Tu care scaun ținei în ostrovul
De valuri bătut, închinat spre colina
Sfântă pe care Athena iscă
Col dintli ram al măslinului verde¹, cunună
Cerească, podoabă-a cetății
Strălucitoare Athena;
Venit-ai, venit-ai să faci o ispravă
Cumplită-mpreună cu fiul Alcemei, arcașul
Cel care vrea să dărime
Ilion, Ilion, draga cetate
A noastră, atunci de demult,
Cînd ai venit din Hellada.

Antistrofa 1

El aducea pe frunțașii în floare ai Helladei,
Căci era minios de-armăsarii uitați².

¹ Intrecerea dintre Athena și Poseidon pentru cîștigarea Atticei era săpată în marmură pe frontonul vestic al Parthenonului. Telamon, rege al Salaminei.

² Cu o generație înainte de expediția troiană, Laomedon făgăduise celui ce i-ar mîntui copila amenințată de un balaur o pereche de cai primiți în dar de la Zeus. După uciderea monstrului de Heracles, regele-și călcase cuvîntul, stîrnind mînia eroului. Cf. *Iliada*, VI 636 și urm.; XX 145 și urm.

În larg-curgătorul Simois opri el lopata
Străbătătoare de ape și pupa de țarm o logă.
Apoi din fundul corăbiei scoase
Cu mina lui arcul cel fără de greș — nimicirea
Lui Laomedon¹.
Zidul lui Phoibos lucrat cu măsură,-ntr-o vijelie
Împurpurată de foc răsturnându-l,
Cotropit-a al Troiei pământ,
Și așa, în două invazii, de două
Ori, lancea ucigătoare a surpat
Zidul Dardaniei.

Strofa 2

În van printre vase de aur, cu pasul molatic umblînd,
Fiu a lui Laomedon²,
Umpli ale lui Zeus pocale, măreață menire,
Dar ce te-a născut e în prada
Focului și ale mării
Țărmuri răsună de plîns.
Ca pasărea care-și tot cheamă
Puii, unele-și vaită bărbații,
Altele fiii, și altele mamele cele bătrîne.
Băile tale picate cu rouă,
Arena palestrelor tale
S-au dus. Lîngă tronul lui Zeus
Ții chipul tău tînăr de haruri
În limpedea sa frumusețe,
În timp ce Hellada distruse cu lancea-i
Țara lui Priam.

Antistrofa 2

Dorule, dor, tu care-ai venit odinioară
În casa lui Dardanos după voia
Fiilor cerului,

¹ Tatăl lui Priam.

² Ganymede, îndrăgit de Zeus și făcut paharnic al olimpienilor.

La ce mărire înălțat-ai Troia,
 Prin nuntă legînd-o cu zeii!
 Despre rușinea
 Lui Zeus¹ nici nu voi spune.
 Dar Aurora cu aurie nalbe a cărei lumină
 Dulce-i muritorilor văzut-a
 Căderea acestui pămînt,
 Văzut-a pieirea Pergamului,
 Deși are în culcușul
 Ei nupțial pe născutul
 Țării acesteia².
 Pe el l-a răpit către stele
 Teleaga de aur cu patru
 Cai. În pămîntul
 Patriei mare fusese nădejdea
 Și totuși al zeilor farmec
 Pierit-a din Troia.

(Intră Menelau însoțit de oșteni.)

MENELAU

O, ce frumoasă strălucești, lumină
 A soarelui, tu, astăzi, cînd pe ea,
 Helena, soața mea, voi pune mîna!
 Eu sint Menelau (multe-am pățit)
 Și asta e oștire ahecană;
 Venit-am eu la Troia nu de dragul
 Unei femei, precum se crede, ci
 Pentru bărbatu-amăgitor de oaspeți
 Care din casă mi-a răpit nevasta;
 El și-a luat pedeapsa de la zei
 Și țara lui s-a spulberat sub lancea
 Hellenilor. Eu vin să iau cu mine
 Pe cea din Sparta (nu mi-e drag să-i spua
 Nevastă, deși ea mi-era nevastă).

¹ Aluzia e la pasiunea lui Zeus pentru Ganymede, amintită într-o strofă precedentă.

² Tithon, fratele lui Priam.

Ea e-n aceste corturi cu femeii
Troiene, socotită printre ele.
Cei cari cu lancea lor au dobândit-o
Cu-atita trudă, mi-au lăsat-o mie,
Ca s-oucid, de n-aş vrea s-o duc iarăşi
În țara argeiană. Am hotărît
Să n-o omor în Troia, ci, trecînd
Cu visla marea, s-o aduc în țara
Hellenică și-acolo s-o predau
Spre-a fi ucisă¹ celor care au
De răzbunat morți dragi răpuși la Troia.
Intrați în corturi, slujitori, luați-o
De pletele-i minjite de măcel;
De-ndată ce va bate vînt prielnic
Vom duce-o în Hellada.

(Hecuba în genunchi, se roagă.)

HECUBA

O, tu, temei al Gliei, ce pe Glie
Îți ai lăcașul, oricine ai fi, tu,
Care ești greu de cunoscut, o, Zeus,
Fie că ești necesitatea firii,
Fie că ești doar cugetul senin
Al oamenilor, te slăvesc. Pe căi ascunse
Te duci, după dreptate, toate cele
Ce-s muritoare².

¹ Se știe că această intenție n-avea să fie realizată. Zece ani mai târziu, sosit la Sparta pentru a afla știri despre tatăl său, Telemah avea să fie primit la curtea lui Menelau de o Elenă mereu frumoasă și mereu elegantă, care-i face onorurile casei cu o grație desăvîrșită (*Odiseea*, IV 120 și urm.).

² Termenii folosiți pentru caracterizarea ființei supreme rechemau în mințile spectatorilor doctrine filozofice cunoscute celor mai mulți în zilele cînd scria poetul. Nu fără temei comentatorii regăsesc în cele câteva versuri ecouri din cosmologiile lui Heraclit, Diogene din Apollonia și Anaxagoras.

MENELAU

Ce este?
Ce rugă nouă zeilor e asta?

(Hecuba se ridică.)

HECUBA

Eu te aprob, Menelau, dacă-ți ucizi soția.
Dar fugi de ea, văzind-o, să nu te aprinzi de dor,
Căci ea răpește ochii bărbaților, dărimă
Cetățile și caselor
Le pune foc. Cumplite
Sint farmecele sale.
Eu o cunosc, și tu, și cei răpuși de ea.

(Adusă de oșteni, intră Helena luxos îmbrăcată.)

HELENA

Menelau, vorba ta dintii mă face
Să mă-nspăimint. Cu sila sint tîrită
De slujitorii tăi în fața casei.
Că-ți sint nesuferită știu, vreau totuși
Să-ți pun o întrebare. Ce gînd ai
Tu și hellenii cu viața mea?

MENELAU

La judecată n-ai fost trasă, dar
Întreaga oaste mie mi te-a dat
Să teucid, căci tu ai prăpădit-o.

HELENA

Dar nu mi-e dat să răspund la aceasta
Învederînd că n-ar fi drept
Să mor ucisă?

MENELAU

Nu pentru vorbe doar, oi pentru moartea
Ta am venit.

HECUBA

Menelau, tu ascult-o, să nu moară
Neascultată. Dă-mi apoi și mie
Cuvîntul să-i răspund. Nu știi nimica
Din multele-i păcate de la Troia.
Pe toate adunîndu-le, cuvîntu-mi
Va duce-o la pieire. De aceasta
Nu scapă.

MENELAU

E de prisos orice, dar dacă totuși
Dorește să vorbească, slobodă-i!
Dar ca să știe: numai din pricina
A ceea ce mi-ai spus i-oi da cuvîntul,
Nu de hatîrul ei.

HELENA

Oricum vi s-ar părea că vă vorbesc,
Bine sau rău, la fel nu-mi va răspunde
Cel ce mă crede dușmană. Eu, însă,
Știînd ce vină mi se poate face,
O voi răstălmăci¹. Și mai întîi
Începătoarea răului e ea,
Femeia care l-a născut pe Paris.

¹ După zguduitorile scene ale despărțirilor de Casandra și de Andromaca, apărarea plină de arguții a Elenei, ca și îndeobște duelul oratoric cu Hecuba ne apar puțin poetice. Ele erau însă pe placul unui public care se interesa de asemenea discuții în contradictoriu.

Al doilea, care-a adus pierzarea
 Troiei și a mea, este bătrînul care
 N-a ucis pruncul în chip de tăciune
 Aprins¹, pe viitorul Alexandru.
 Ascultă ce-a mai fost: cînd judeca
 — Ntreita-nlînțuire a trei zîne²,
 Era să fie dat lui Alexandru
 Darul Palladei de a dobîndi
 Hellada-n fruntea oastei phrygicne
 Și Hera-i jurui domnie-n Asia
 Și peste țărmi Europei, dacă
 Pe ea ar face-o să cîștige Paris.
 Dar Cypris³ ridicînd în slăvi făptura-i,
 Lui mă fîgădui, dacă-ntrecea
 Pe zine-n frumusețe. Cugetă
 La ce-a urmat de-aici: a învins Cypris
 Și ce folos a tras din nunta mea
 Hellada? Iată, n-ați căzut pe miini
 De barbari, nici nu v-ați luptat cu lancea,
 Nici tirania lor n-ați îndurat-o
 Dacă Hellada-ajuns-a fericită,
 Eu pier vindută pentru frumusețea-mi,
 Cînd ar fi trebuit să-ncing cunună
 Pe fruntea mea!
 Dar ai să spui că n-am vorbit nimic
 Tocmai de ceea ce e vorba: cum
 Fugit-am pe furiș din casa.ta.

¹ Înțelege: pruncul apărut Hecubei în vis sub forma unui tăciune aprins. Speriat de prevestire, Priam încredințase copilul nou-născut unui bătrîn, poruncindu-i să-l omoare. Acesta însă îl părăsise pe muntele Ida, unde fusese găsit și crescut de un păstor, plină la recunoașterea și reprimirea lui Paris în familia regală. Faptele aci înfățișate constituiau subiectul dramei *Alexandros*, prima din trilogia a cărei ultimă parte o formau *Troienele*.

² Faimoasa judecată a lui Paris, atît de des cîntată de poeți și înfățișată în numeroase opere de artă ale antichității.

³ *Cypris* (Kypris): epitet al Afroditei, zeitate adorată cu precădere în insula Cipru.

Veni, avînd cu sine nu o mică
Zeică, acest demon al pierzării
Născut de ea, numit sau Alexandru
Sau Paris, ori cum vrei. Pe-acesta tu,
Hainule ce ești, mi l-ai lăsat
Cînd ai plecat din Sparta-n țara Cretei
Pe-o navă. Întrebarea nu ți-oi pune-o
Ție, ci mie: ce mi-era în gînd
Cînd am plecat cu un străin de-acasă,
Trădînd și casa și moșia mea?
Tu n-ai decît s-o pedepsești pe zină,
Să te arăți mai tare decît Zeus,
Căci în puterea lui sînt celelalte
Făpturi zeiești, iar el e rob acestei.
De mine-aibi milă! Acum îmi poți aduce
O vină care poate părea dreaptă:
Dacă răpus plecat-a Alexandru
În fundul gliei, măritișul meu
Urzit de zei, nu mai era, și-atunci
S-ar fi căzut să plec din casa lui
Și să alerg la năvile-aheiene.
Am încercat și asta. Martori mi-s
Străjerii ce veghează peste turnuri,
Pîndarii de pe ziduri. Deseori
M-au prins cînd de pe creștete, cu funii
Făptura la pămînt mi-o furișam.
Cu sila, noul meu bărbat Deiphobos¹
Răpindu-mă, m-a luat soție-n ciuda
Troienilor. Cum ar fi drept atunci
Să fiu ucisă, pe ce drept, bărbate,
Cînd eu m-am măritat cu sila și
Cînd darurile date casei mele,
În loc de lauri triumfali, amarnic
Mă închinau robiei? Dacă vrei
Să-nfringi pe zei, înseamnă că ești nebun.

¹ Fiul lui Priam.

CORUL

Regină, apără-ți copiii
Și patria, și spulberă
Ademenirea ei, căci frumos zice
Deși nu face decît rău. Și asta-i cumplit!

HECUBA

Cu zinele mă voi lega în luptă
Întîi, apoi voi arăta
Că vorbele-i nu sînt adevărate.
Eu nu pot crede că fecioara Pallas
Și Hera au ajuns cu nebunia
Pînă acolo încît să vinză Argos
Străinilor, iar Pallas să-ngenunche
Athena Phrygiei. Doar din copilărie
Și alintare s-au dus ele pentru
Mîndrețea lor pe Ida. De-al cui drag
O zină cum e Hera-ar fi cuprinsă
De-un dor atît de mare al frumuseții?
Ca să-și ia, poate soț, mai bun ca Zeus?
Și-Athena, vîna, poate, un mire printre
Cei făr' de moarte, ea care-a cerut
Tatălui ei s-o lase să rămîie
Fecioară, cînd nu-i place măritișul?
Nu face tu pe zine făr' de minte
Ca să-nflorești vinovăția ta;
Pe cei cumiști nu-i vei îndupleca.
Ba ai mai spus de Cypris (și ce lucruri
De ris), că a venit cu fiul meu
În casa lui Menelau, ca și cum
N-ar fi putut, stînd liniștită-n ceruri,
Să ducă-n Troia însăși Amyclai¹
Frumos era nespus fiul meu Paris
Și la vederea lui sufletul tău

¹ *Amyclai*, cetatea lui Tyndar, tatăl Elenei, situată nu departe de Sparta.

S-a făcut Cypris. Pentru muritorii
Smintelile iubirii, ele sînt
Chiar Aphroditel Numele acesta
Începe, într-adevăr, oa Aphrosyne...¹
Cînd l-ai văzut în barbaru-i veşmint
Strălucitor de aur, ți-ai ieşit
Din minţi. În Argos aveai stare
Puţină şi lăsînd în urmă Sparta
Pentru cetatea phrygieilor în care
Un rîu de aur curge, ai visat
Să te răsfoţi în revărsări de aur.
Nu-ţi ajungea să pîngăreşti doar casa
Bărbatului cu desfrînarea ta.
Fiul meu, spui, cu sila te-a răpit.
Dintre spartani, ştiut-a unul asta?
Ce strigăt de pierzare ai strigat
Spre Castor, tînăr încă, sau spre Pollux,
Ce printre vii erau, nu printre stele?²
Şi după ce ai nimerit la Troia,
Cu-argeii după tine, încep
A lăncilor cumplită-ncăierare.
De cîte ori ți se vestea o faptă
De arme-a lui Menelau ca mai bună,
Îl lăudai, încît se-ndurera
Feciorul meu că are un puternic
Vrăjmaş în dragostea-i. Dacă troienii
Aveau o soartă bună, nu era
Nimica celălalt. Privind norocul,
Ca să te ții în calea lui mercu,
Nu vrei să știi nimica de virtute.
Ne spui apoi de funia cu care
Îți legai trupul ca să te cobori
Din turnuri, ca și cum stăteai la Troia

¹ Contrariul înțelepciunii: *Sophrosyne*, deci „rătăcire“, „nebulie“.

² După moarte, cei doi „fii ai lui Zeus“ (Dioscurii) fuseseră transformați în aștri și adorați ca divinități protectoare ale corăbierilor (legendă mitologică).

Fără de voie. Unde ai fost prinsă
Legindu-te cu funia de gît
Sau ascuțind un jungghi, ca o femeie
Cinstită ce jeleşte după-ntiul
Bărbat al ei? Ci eu cu multe vorbe
De multe ori te-am tulburat: „Copilă,
Te dul Nunti-mi-or alte nunți feciorii,
Chiar eu fugind cu tine te voi duce
La năvile aheilor; ci pune
Un capăt luptei noastre cu helenii!“
Dar vorba mea ți se părea amară.
La Alexandru-acasă întreceai
Măsura semeției și doreai
Să ți se-nchine barbarii mereu,
Căci asta era totul pentru tine.
Și-n aste-mprejurări, acum,
Venit-ai încărcată de scumpeturi,
Privind, în îndrăzneala ta, aceeași
Lumină-a zilei ca bărbatul tău.
Femeie blestemată, s-ar cădea,
Smerită și în straie zdrențuite,
Și tremurînd de frică, și cu părul
Tăiat să vii aici! Înțelepciunca
Ți-ar sta mai bine ca necuviința,
După atîtea făr'delegii
Ascultă, Menelau, cel din urmă
Cuvînt al meu: Hellada încunun-o
Așa cum îți stă bine, ucigînd-o
Pe asta și fă lege celorlalte
Femei, să moară
Acea care-și va-nșela bărbatul.

CORUL

Menelau, pentru casa și pentru
Strămoșii tăi, să-ți pedepsești soția.
Ferește-te să nu te-nvinuiască
Hellada că ești slab, și te arată
Vrăjmașilor puternic.

MENELAU

Ca tine cred și eu: de bună voie
S-a dus din casa mea în patul altui,
Iar Cypris din trufie a fost spusă.
Hai, mergi la cei care te vor ucide
Cu pietre, ispășește-n mic, murind,
Ale aheilor mari suferințe,
Și-nvață a nu mă face de rușine.

(Helena cade în genunchi.)

HELENA

Nu, în genunchi te rog, nu mă ucide
Pentru un rău întemeiat de zei,
Ci, iartă-mă!

HECUBA

O, nu trăda pe soții tăi de luptă
Uciși de ea. Eu pentru ei și fiii
Mei te implor.

MENELAU

Ci taci, bătrino, de ea nici că-mi pasă.
Oștenilor le poruncesc s-o ducă
La năvi. Pe ele va străbate marea.

(Iese Helena dusă de oșteni.)

HECUBA

Să nu se urce pe aceeași punte
De navă ca și tine!

MENELAU

De ce? Este mai grea ca altădată?

HECUBA

Nu este-ndrăgostit să nu iubească,
Ce i-a fost drag, mereu.

MENELAU

Cum o fi dorul
Acelor ce i-au fost odată dragi.
Va fi precum dorești, n-o să se urco
Pe nava mea. Nu-i rău ce spui. Ajunsă
În Argos va muri în chip nemernic
Nemernica, așa cum se cuvine,
Și-ntr-acest fel va-ndupleca pe toate
Femeile la-nțelepciune. Nu-i
De loc ușor. Și totuși moartea ei
Le va infricoșă desfriul, chiar
De-ar fi mai desfrinate decît dînsa.

(Menelau iese înconjurat de ai săi.)

CORUL

Strofa 1

Și-așa tu le-ai dat la ahei
Templul din Ilion și
Altarul pe care se ard
Mirodenii, o, Zeus, văpaia
Azimei sfinte și fumul
Smirnei ce suie la cer
Și Pergamul sacru și Ida,
Ida cu văile pline
De iederă, mult străbătute
De ape iernatice, și
Culmea pe care întîia
Rază a soarelui bate,
Lăcaș strălucind în lumina
Zeiască.

Zadarnice jertfe și
Freamătul pe întuneric
Al melodioaselor coruri,
Și serbările-noptilor-toate¹
Închinat la noi, și atâtea
Icoane săpate în aur.
Zadarnică luna cea sfântă
De cite douăsprezece
Ori se perindă. Mă-ntreb,
Mă-ntreb dacă-ți pasă de asta,
Doamne, ție ce stai
Pe scaunul tău în tărie,
Și de năprasnica pară
Ă focului care-nvelit-a
Cerul pierdutei cetăți².

Strofa 2

O dragul, o soțul meu drag,
Tu mort rătăcești fără apă³
Și fără mormint, și pe mine
O navă pe valuri cu-avîntul
În aripi, m-o duce în Argos,
Pășune de cai, unde zidul
De piatră-al cyclopilor suie⁴

¹ Înțelege: făcute să dureze noaptea întreagă.

² Pasaj anevoio de înțeles. O primă interpretare ar putea fi: „zadarnice și cele douăsprezece luni sfinte ale frigilor“. Alții, dînd cuvîntului *selanai* accepția de „turtă în formă de lună“, atestată de unii lexicografi, traduc: „zadarnice și turtele (de formă lunară ale) frigilor, oferite zeilor cite douăsprezece o dată“.

³ Lipsit de abluțiunile rituale, fără ca trupul celui mort să fi fost scăldat.

⁴ Operă a cyclopilor au fost judecate în antichitate puternicele ziduri ale Tirynthului și Micenei, scoase la iveală de arheologii din zilele noastre.

Pină la ceruri. Și droaia
Copiilor prinsă de porți
Geme prin lacrimi. Iar mama¹
Strigă și strigă: „Vai mie,
Singură sînt și abei
Departe mă duc de privirea
Ta, pe o navă albastră
Ce spintecă marea cu visle,
În Salamina cea sfîntă
Sau creștetul Isthmului² domn
Peste două limanuri de apă,
Unde și-au porțile lor
Ale lui Pelops lăcașuri“.³

Antistrofa 2

Și ca Menelau trecînd
Cu nava-i pe mare, de două
Ori înălțat să se-abată
În mijlocul punții sfînt focul
Scînteietorului fulger,
Acum cînd cu lacrimi multe
Plingîndu-mi robia mă duc
Din Ilion, patria mea,
În surghiun în Hellada. De-ar fi
Ca aceea ce are oglinzi
De aur, frumoase podoabe
Ale fecioarelor — fiica
Lui Zeus — să n-ajungă odată
În țara străbunilor săi
Din Sparta și nici la căminul
Unde își are culcușul

¹ Pasaj anevoic de înțeles. Cei mai mulți interpreți consideră *mater* ca un vocativ; alții, în loc de al doilea *boa*, citesc *kora*, înțelegînd: „Iată fata strigă: «Vai mie, mamă, singură sînt etc...»“.

² Înălțimea numită *Acrocorinthos*, lângă portul cunoscut.

³ Peninsula (acum insulă) numită pînă astăzi Pelopones.

Iar cel ce va lua-o pe ea,
Blestemata soție, oroarea
Marei Helladei, pieirea
Tristă a rfului Simois,
De-ar fi să n-ajungă-n cetatea
Pitană¹ și nici înaintea
Porții de aramă a Zinei.

(Intră Talthybiu și câțiva însoțitori, purtînd pe scutul
urias al lui Hector trupul zdrobit al lui Astyanax.)

Vai, vai!
Amaruri noi se-aștern pe acest pămînt
Peste amaruri noi, priviți sărmane
Soții ale troienilor pe mortul
Astyanax, ca discul aruncat
Din turnuri fără milă. Ucigașii
Danai îl aduc.

TALTHYBIU

Hecuba, în zvonul valurilor mării
O navă așteaptă prada cea lăsată
De fiul lui Ahile și e gata
Să plece către țărml Phtiotidei.
Și Neoptolem² însuși a plecat
Cînd auzi de noua suferință
A lui Peleus³, pe care din pămîntul,
Său Akastos, născutul din Pelias,
L-a alungat. El repede și fără
Să aibă a zăbovei desfătare
S-a dus, cu el s-a dus și Andromaca

¹ „Cetatea pitană“ e Sparta. „Zina“ la care se face aluzie, Athena *Chalkioikos* („Cea cu locuința de aramă“), astfel numită după plăcile de bronz ce-i împodobeau templul.

² *Neoptolem*: fiul lui Ahile.

³ *Peleus*: tatăl lui Ahile.

Ce s-a împins la multe lacrimi cînd
Ieși dintr-a pămîntului strînsoare
Plîngîndu-și țara, binecuvîntînd
Groapa lui Hector. Ea ceru să fie
Lăsată să îngroape-acest copil
Al cărui suflet a zburat pe cînd
Căzu din înălțimi, el fiul lui
Hector al tău. Iar scutul cu spinare
De-aramă ce fu spaima aheiței,
Pe care tatăl tău îl tot ținea
Alături de el, nu va fi dus
La vatra lui Poleu, nici în cămara
Unde mireasa, Andromaca, mama
Acestui mort, cu jale l-ar privi.
În loc să fie îmbrăcat în cedru
Sau piatră, va fi înmormîntat cu scutul
Copilului tău. În brațele tale
Vom pune trupul lui ca să-l acoperi
Cu văluri și cununi așa cum ai
Putința astăzi, căci plecat-a,
Și-a domnului ei pripă n-a lăsat-o
Să-și pună în mormînt copilul. Noi
După ce vom împodobi pe mort,
Cu lancea vom săpa țărîna și
L-om înveli într-însa.
Tu repede plinește ceea ce
Ți-am arătat. Noi ți-am cruțat o trudă
Căci străbătînd prin apa lui Scamandru
Scăldat-am mortul, l-am spălat de sîngo.
Ci-i vom săpa o groapă adîncă și
Așa de-om merge repede, și tu
Și eu, putea-vom ancora cu nava
Noastră acasă.

HECUBA

Lăsați-i jos rotundul scut al lui
Hector. Priveliște de jale este

El pentru mine. Nu mi-e drag să-l văd.
 O, voi, ahei, ce vă trufiți mai mult
 Cu armele decît cu mintea, pentru ce
 Temîndu-vă de un copil ați făptuit
 Această crimă nemaipomenită?
 Vă era teamă să nu-nalțe odată
 Troia căzută? Nu sinteți nimic,
 Voi, care-n ciuda faptelor mărețe
 Ale lui Hector în bătăi și-a mii
 De alte brațe, me-ați răpus, acum,
 Cînd Troia-i cucerită și troienii
 Înfrinți, voi v-ați temut de un prunc. Urăsc
 Spaima de care se-nspăimîntă omul
 Cel nepătruns de fieru-nțelepciunii.
 O, dragul meu, cît de neîndurătoare
 Venit-a moartea pentru tine. Dacă ai fi
 Murit pentru cetate, după ce
 Ai fi sorbit plăcerea tinereții,
 A-nsurătoarei, a regalității,
 Care te face zeilor asemenea,
 Ai fi fost fericit, dacă în ele
 E fericire. Văzînd aceste lucruri
 Pe care tu le-ai cunoscut, copile,
 Nimic nu știe acum sufletul tău.
 În casa ta nu vei avea nevoie
 De ele; cap nefericit, cît de grozav
 Te-a zdrobit zidul patriei — lucrarea
 Lui Loxias! Ci mama ta, adese,
 Cosițe împletînd, te-acoperea
 De sărutări, pe unde ride în hohot
 Singele țestei tale sfărîmate.
 O, miini, icoană care mă-ncînta
 A miinilor tatălui său, zăceți
 În fața mea molatice și frînte-n
 Încheieturi, o, gură dragă care
 Ai aruncat atîtea nebunii
 Pierdută ești, mințeaî tu cînd pe patu-mi
 Culcîndu-te spuneai: „O, mamă,

Din păru-mi inelat eu voi tăia
Cosiță lungă pentru tine și
Voi duce la mormîntul tău alaiul
Prietenilor mei, și ți-oi rosti
Cuvinte de duiosă despărțire“.
Și-acum nu tu ci eu, bătrină fără
De țară, fără de copii, îngrop,
Îngrop cadavrul tău sărman și-atît de tînăr!
Vai mie, alintări nenumărate,
Veghi ale mele, somnuri nedormite,
Deșertăciuni mi-ați fost! Odată
Ce-ar putea serie¹ pe mormînt poetul:
„Argeii au ucis acest copil,
Temîndu-se de dinsul“? Rușinoasă
Inscripție pentru Hellada. Cum
Părinții tăi nu ți-au lăsat nimica,
Măcar avea-vei scutul cu spinare
De-aramă drept sicriu.
O, tu, frumos brățar, ce apărâi
Brațul lui Hector, ai pierdut pe cel
Mai mîndru din stăpîinii tăi. Ce dulce
Se culcă prin inelul tău tiparul
Brațului său și pe frumosul crug
Al rotunzimei tale trăsături
Sudorii ce adesea de pe fruntea-i
Frumoasă picura, cînd în amarul
Bătăilor te-apropia de față.
Ci mergeți și aduceți ce mai este
Podoabă pentru bietul mort, căci soarta
Pe care ne-o dau zeii nu ne lasă
Ceva frumos. Ai să primești ce am
Și eu.
Nebun e printre muritori acela
Care se bucură crezînd că fericirea

¹ Deprinderea clasică a inscripțiilor pe lespezile de mormînt, care ne-a prilejuit o bogată recoltă de epigrame funerare, e proiectată aci într-un trecut foarte depărtat.

Lui e fără de capăt, căci ursita
În jocurile ei e ca paiața
Ce saltă ici și colo. Nimeni nu-i
Într-una fericit.

CORUL

Și iată, ele pe mâini îți aduc
Din spoliile phrygiene podoaba
Ca să gătești pe mort.

HECUBA

Copile, tu n-ai fost învingător
La alergări de cai, la încordarea
Arcului și phrygienii n-au ajuns
Să te slăvească-n lupta dreaptă și
La vânători de fiare, totuși mama
Tatălui tău îți dă aceste lucruri
Din cite odinioară ți-au fost dragi.
Acum ți le-a răpit cea blestemată
De zei Helena,
Și sufletul ți-a stins și casa
Ți-a spulberat-o.

CORUL

Ei, ei, îmi sfișii,
Îmi sfișii inima cu vaietele tale.
O, tu odată-mi puteai fi un mare
Monarh al țării!

HECUBA

Ce se cuvenea să pui pe tine
La cununia ta cu cea mai mândră
Fiică a Asiei, podoaba
Straielor phrygice, cu ele-ți
Înveșmînt trupul.

Și tu, ce ești puternică-n izbînză
Tu, mumă de trofee nesfîrșite,
Iubită pavază-a lui Hector
Incununată fii, tu nesupusă
Pieirii, vei pieri cu el¹.

CORUL

Vai, vai!
Amară jale, Glia, o,
Copile, te primește,
O, mamă, gemi!

HECUBA

Vai, vai!

CORUL

Cîntarea morților.

HECUBA

Vai mie!

CORUL

Vai mie! Da, cumplite
Sînt patimile tale.

HECUBA

Lege-voi cu fișii rănile tale,
Trist medic, doar cu numele, și care
Nu vindecă. Se va-ngriji de celelalte
Și tatăl tău, la morți.

¹ Lipsesc versurile 1224-1225.

CORUL.

Cu pumnii bate, bate capul tău,
Iar miinile ca visele să bată!
Vai mie, vai!

HECUBA

O, dragi femei...

CORUL.

Hecuba, grăiește supnelor tale!
Ce spune glasul tău?

HECUBA

Nimic n-aveau mai mult în cuget zeii
Decît durerea mea, și peste toate
Cetățile din lume urau Troia;
Zadarnic le-aduceam jertfe de boi.
Dacă de sus ne-ar fi trăsniț un zeu
Zvirlindu-ne în fundul glici, noi
Am fi pierit și n-am fi fost cîntate
De buze-n imnuri și n-am da prilejul
De cîntec muritorilor ce via.
Ci mergeți, puneți mortul în sărmanu-i
Mormînt, căci are ce i se cuvine:
Cununa morților.
Eu cred că celor morți puțin le pasă
Că cineva le-o-ntrunchipa mărețe
Înmormintări. E numai o deșartă
Înfumurare a celor vii.

{Oșteni duc cu ei scutul și cadavrul.}

CORUL

O, o!
Nefericită mamă ce prin tine

Și-a spulberat nădejdea vieții sale
Cea mare. Mult te fericeam odată
Că din părinți de bun neam te născuseși,
Și de grozavă moarte ai mai pierit.

(Se agită facile în depărtare.)

Ei, ei!
Ce brațe purtătoare de văpăi
Văd fluturind pe creștetele Troiei?
Ce nouă jale amenință Troia?

(Intră Talhybiu însoțit de oșteni.)

TALTHYBIU

Spun căpitanilor de cete care
Au sarcina să pună foc cetății
Lui Priam, să nu țină-n miini
Văpaia fără de folos, ci focul
Să-nceingă-așa ca, pustiind cetatea
Ilionului, voiși să-ncepem drumul
Acasă de la Troia.

Iar voi — căci spusa-mi are două rosturi—
Fiice de troieni, când căpitanii
Oștirii da-vor sunet viu de bucium,
’Ndreptați-vă spre năvile-aheene
Ca să fiți duse din această țară.
Iar tu, bătrino, cea mai oropsită
Femeie, du-te după dinșii, ci
De la Ulyse vin la tine, lui
Te-au dat sorții roabă-n altă țară.

HECUBA

Vai mie, vai sărmana, iată culmea
Și capătul a toată suferința.
Mă duc din țară, iar cetatea mea
E închinată focului. Bătrine
Picioare, hai, urniți-vă, să duc

Salutul meu cetății întristate:
O, tu, cea mare-odată, tu cea plină
Între barbari de-un duh trufaș, tu vei pierde,
O, Troia, în curînd vestitu-ți nume.
Ei îți dau foc, pe noi ne duc ca roabe
Din țară-acum. O, zei, dar de ce oare
Să mai invoc pe zei? Și altă dată
Chemați au fost și nu m-au ascultat.
Hai, s-alergăm la foc! Frumos mi-ar sta
Să mor o dată cu cetatea-n flăcări!

TALTHYBIU

Nebună ești, sărmano, după-atîtea
Dureri. Luați-o, n-o cruțați, se cade
S-o dăm pe mina lui Ulyse și
Ca pradă să i-o ducem.

HECUBA

Ohohohoh!
Fiu al lui Chronos, domn
Al Phrygiei, părinte
Ce ne-ai născut¹, ocară
Ce suferim, noi, neamul lui Dardanos,
O vezi?

CORUL

O vede, dar marea cetate,
Cetatea care-a fost, pierit-a.
Nu mai e Troia.

HECUBA

Ohohohoh!
Cum luminează Ilionul! Focul
A-neins acoperișul templelor
Din Pergam, și cetatea
Și-al zidurilor creștet.

¹ Dardanos, întemeietorul neamului troian, era ținut drept fiu al lui Zeus.

CORUL

Ca fumul risipit de vint,
În aer, țara prăbușită
Sub lance piere
Palatele ei pustiite de foc
Și de lancea vrăjmașă.

HECUBA

O, Glic care mi-ai hrănit copiii!

CORUL

Ei, ei!

HECUBA

Copii, voi auziți,
Pricepeți strigătele mamei?

CORUL

Deștepți pe morți cu bocetele tale.

HECUBA

Întind pe jos ciolanele-mi bătrine,
Și cu amindouă minile
Bat în pământ.

CORUL

Și, după tine, eu
Pun la pământ genunchii-mi,
Strigînd de la cei morți
Pe soțul meu sărmanul.

HECUBA

Ne iau, ne duc...

CORUL

Sfîșietor,
Sfîșietor mai strigil

HECUBA

În casele în care vom robi...

CORUL

În altă țară...

HECUBA

O Priame, Priame, ești mort,
Fără mormînt, fără prieteni.
Nu știi durerea mea.

CORUL

O moarte neagră așternu zăbranic
Pe ochii lui. Neprihănit e el!
De moartea lui cea plină de prihană.

HECUBA

O temple ale zeilor, o dragă
Cetate!

CORUL

Ei, ei!

HECUBA

În focul morții crunte și-n al lăncii
Fier vă sfîrșiți.

CORUL

Curînd în țara-mi dragă veți ajunge
Paragini fără nume.

HECUBA

Și pulberea, asemeni unui fum
Întraripat, suindu-se-n văzduh
Va face să nu știu unde-a fost casa.

CORUL

Al țării nume însuși se va șterge,
Căci una după alta toate trec.
Ea nu mai e acum, sărmana Troia.

(Pergamul se prăbușește.)

HECUBA

Ați priceput? Ați auzit?

CORUL

E vuietul Pergamului ce cade.

HECUBA

Cutremurul, cutremurul cuprinde...

CORUL

Cetatea-ntreagă.

HECUBA

Oh, oh, picioare tremurînde,
Purtați-mi pasul, mergeți
Spre ziua de robie a vieții!

(Sună buciumele.)

CORUL

O, o, sărmană
Cetate! Iar acum,
Îndreaptă-te spre năvile-aheiene.

- 566 i.e.n. — *În expansiunea lor spre apus, armatele persane sub conducerea regelui Cyrus dau prima lovitură grecilor invadînd și supunînd Ionia*
- 539 — Cyrus ocupă Babilonul.
- 534 — Pisistrate, tiranul Atenei, instituie concursurile de tragedie. Cîștigătorul primului concurs e poetul tragic Thespis
- 525 — Se naște la Eleusis, Eschil
— Egiptul este anexat la imperiul persan
- 521 — Darius ocupă tronul imperiului persan
- 518 — Se naște marele poet liric Pindar
- 512 — Poetul tragic Frinicos cîștigă prima sa victorie la concursul de tragedie.
- 510 — *Ultimul rege al Romei, Tarquinius Superbus, este alungat și monarhia abolită.*
- 508 — *Reforme social-politice democratice la Atena (instituite de Clistene)*
- 502 — Este adoptat sistemul ca la concursurile dramatice să concureze trei poeți, fiecare prezentînd o trilogie tragică urmată de o piesă cu satiri („dramă satirică“).
- 497 — Se naște Sofocle.
- 495 — *Anul nașterii marelui om de stat atenian Pericle.*
- 490 — *Lupta de la Marathon. Armatele ateniene conduse de Miltiade înfrîng armata perșilor condusă de regele Darius I.*
- 486 — Prima călătorie a lui Eschil în Sicilia.

- 480 — *Victoria de la Salamina. Flota regelui persan Xerxes este distrusă de greci. La lupte participă și Eschil.*
- Anul nașterii lui Euripido
- 479 — *Victoria ateniană de la Plateea asupra perșilor*
- 472 — *Reprezentarea tragediei lui Eschil „Perșii“.*
- 470 — *Se naște filozoful Socrate.*
- 470—465 — *Primele opere ale marelui sculptor Fidias*
- 468 — *Prima victorie a lui Sofocle la concursurile dramatice.*
- 467 — *Reprezentarea tragediei lui Eschil „Cei șapte în fața Tebei“. În acest timp (467—458) Eschil scrie și trilogia „Prometcu“.*
- 460 — *Comedia este oficial admisă în cadrul concursurilor dramatice.*
- 459 — *Pericle devine șeful partidului democrat.*
- 458 — *Reprezentarea trilogiei eschileene „Orestia“*
- 456 — *Eschil moare.*
- 456—447 — *În această perioadă Fidias creiază celebra statuie a lui Zeus din Olimpia.*
- 455 — *Sînt reprezentate primele tragedii ale lui Euripide.*
- 450 — *Se naște marele poet comic Aristofan*
- 447—436 — *Arhitectul Ictinos construiește Parthenonul*
- 445 — *Sofocle intră în legături cu Herodot, care, în acest an, vine la Atena.*
- 444 — *Începutul activității literare a lui Cratinos, care dă comediei forma sa clasică.*
- 442 — *„Antigona“ — a 32-a operă scrisă de Sofocle, obține premiul I.*
- 440 — *Sofocle participă la expediția navală condusă de Pericle împotriva insulei Samos, comandînd o flotilă de 30 de corăbii.*

- Prima victorie a lui Euripide la concursul de tragedie.
- 437—434 — *Mnesicles construiește Propileele, grandiosul portic de pe Acropole.*
- 438 — Reprezentația tragediei „Alcesta“ de Euripide.
- 431 — *Izbucnește războiul peloponeziac între Atena și Sparta.*
- 430 — Se reprezintă „Medeea“ de Euripide.
- 429 — *Moare Pericle.*
- Reprezentația tragediei lui Sofocle „Oedip rege“.
- 428 — *Anul nașterii filozofului Platon.*
- Reprezentația tragediei „Hipolit“ de Euripide.
- 425 — Aristofan își reprezintă comedia „Aharnienii“, căreia îi urmează „Cavalerii“ (424), „Norii“ (423) etc.
- 413 — Se reprezintă tragedia lui Euripide „Electra“.
- 409 — Sofocle câștigă premiul I cu tragedia „Filoctet“.
- 408 — Euripide părăsește Atena, plecând la curtea regelui Macedoniei.
- 406 — Moartea lui Sofocle.
- Moartea lui Euripide
- *Platon devine discipol al lui Socrate.*
- 405 — Se reprezintă „Ifigenia în Aulida“, operă postumă a lui Sofocle.
- Reprezentația comediei lui Aristofan „Broaștele“.
- 404 — Se reprezintă o altă operă postumă sofocleană, „Oedip la Colonos“.
- *Sfârșitul războiului peloponeziac. La Atena se instituie „tirania celor 30“.*

APRECIERI CRITICE

Referindu-se la trilogia „Orestia“ lui Eschil, Engels spune: „Patriarhatul a repurtat victoria asupra matriarhatului, Eriniile sînt învînse de către „zeii cei noi“, cum îi numesc chiar ele, și în cele din urmă ele se lasă convinse să primească o funcție nouă în slujba noii ordini“.

K. MARX — F. ENGELS, „Despre artă și literatură“, E.S.P.L.P., 1953, p. 194.

„Profesiunea de credință a lui Prometeu „într-un cuvînt, urăsc poezii acești zei“ este propria ei profesiune de credință (a filozofiei — A.T.) propria ei maximă îndreptată împotriva tuturor zeilor cerești și pămîntești, care nu recunosc conștiința de sine a omului ca zeitate supremă. Alături de ea nu trebuie să fie nici o zeitate“.

Ibidem, p. 204.

Sofocle spunea de eroii lui că „sînt așa cum ar trebui să fie, iar ai lui Euripide cum sînt aieva“.

ARISTOTEL, „Poetica“, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, p. 92.

... Iar Euripide, chiar dacă se întîmplă să păcătuiască în privința compunerii pieselor sale, se arată a fi cel mai tragic dintre poeți.

Ibidem, p. 70.

Eschil a fost cel dintîi care a dat adevărate tragedii. El are elevație și nerv, și adeseori duce pînă la exces grandiosul expresiei; dar majoritatea compunerilor sale sînt... scrise neglijent. De aceea, mai tîrziu, atenienii au instituit un concurs pentru corectarea pieselor sale, ceea ce a adus glorie multor poeți [...]

...(Euripide este) admirabil în exprimarea tuturor afecțiunilor sufletului, mai ales a aceloră căroră mila le dă naștere (pe care le generează mila).

QUINTILIAN: „Despre educația oratorului“, cartea X.

Sînt puțini scriitori despre care să se poată spune pe bună dreptate atîtea lucruri bune și atîtea lucruri rele. (Euripide) este un spirit extraordinar de ingenios, de o iscusință minunată în toate exercițiile intelectuale; dar pe lingă toată această sumedenie de calități agreabile și strălucitoare, nu găsești la el nici acea profunzime serioasă a unui suflet înalt, nici acea înțelepciune armonioasă și ordonatoare pe care o admirăm la Eschil și la Sofocle. El caută întotdeauna să placă fără a-i fi greu să găsească mijloacele. De aceea este inegal; are pasagii de o frumusețe fermecătoare și altele în care cado în adevărate trivialități. Dar cu toate defectele sale, el posedă ușurința cea mai fericită, și un anumit farmoc seducător care nu-l părăsește niciodată.

A. W. SCHLEGEL: „Curs de literatură dramatică“, vol. I, prelegerea III.

Nu neg că Euripide are defectele sale; el a fost totuși un demn emul al lui Sofocle și al lui Eschil. Dacă el nu posedă înalta gravitate nici perfecțiunea sobră a celor doi predecesori ai săi, dacă el ca poet dramatic, tratează lucrurile cu o anumită destindere, într-un fel mai omnesc, el îi cunoaște totuși, fără îndoială, îndeajuns pe atenieni pentru a ști că tonul pe care-l adoptase se potriveau contemporanilor săi cu precizie. Dar un poet pe care Socrate îl numea prietenul său, pe care Aristotel îl prețuia foarte mult, pe care Menandru îl admira și pentru care, aflînd de moartea sa, Sofocle și cetatea Ateiei au îmbrăcat veșmîntul de doliu, trebuie neapărat să fi fost un om de valoare. Și cînd un modern ca Schlegel își ia îngăduința să releve lipsurile unui antic de importanța lui Euripide, n-ar trebui s-o facă decît în genunchi.

GOETHE în: Johann Peter Eckermann: „Convorbiri cu Goethe“, Editura pentru literatură universală, București, 1965, p. 571.

Eschil a fost un geniu creator de o mare forță realistă; el a dezvoltat, cu ajutorul imaginilor mitologice, conținutul istoric al marelui colituri, alcărui contemporan a fost, și anume al constituirii statului democratic care înlocuiește organizația gentilică.

I. M. TRONSKI, „Istoria literaturii antice“ (în limba rusă) Leningrad, 1951, pp. 123—124.

Se poate spune, pe drept cuvint, că Sofocle a desăvârșit tragedia antică: toate elementele componente ale tragediei la el sînt diferențiate și dispuse în echilibru. În literatura universală el a intrat drept creator al unor imagini monumentale și ca maestru al unei arhitectonici dramatice riguroase.

Ibidem, p. 145.

...subiectele tragediei antice erau împrumutate aproape exclusiv din miturile naționale și doar în cîteva cazuri din istoria națională; din subiecte sacre, ale căror evenimente și personaje erau cunoscute publicului; și „milieu“-ul era cunoscut, și în afară de aceasta aproape peste tot același; nu exista deci nici un motiv de a descrie caracterul și atmosfera sa specială. Euripide a zdruncinat tradiția prin faptul că a transplantat în subiectele tradiționale concepții noi atit cu privire la acțiuni cît și la personaje.

ERICH AUREBACH: „Mimesis“, Editura pentru literatură universală, București, 1967, p. 349.

Asemenea eposului homeric, tragedia greacă celebrează eroii mitului; asemenea eposului homeric, creiază personaje mărinimoase, foarte umane, și totuși aproape întotdeauna superioare oamenilor obișnuiți. Dar Homer celebrează mai ales acțiunea lor eroică, tragedia mai ales compătimente suferința lor eroică. Iar eroii mitului sînt reprezentați potrivit unor noi concepții, mai mature și, mai profunde, despre oameni și despre lume, potrivit unor noi idei morale și religioase, potrivit unor noi idealuri. Un pesimism adînc inspiră aproape întotdeauna tragedia: cel care îi citește pe tragici după ce l-a citit pe Homer, are impresia că părăsește o lume luminată de soare, o lume în care domină

forța, bucuria, armonia, pentru a intra într-o lume întunecată, tulburată, răscolită...

GENNARO PERROTTA: „Disegno storico della letteratura greca“. Nuova edizione. Principato, Milano, 1964, p. 101

Eroismul, în ochii grecilor, nu este niciodată individual nici steril el nu glorifică persoana, actul eroic este întotdeauna săvârșit în vederea colectivului (...) Marea noutate, originalitatea mitului lui Oedip este de a fi arătat că poate exista un fel de eroism care nu rezidă în forța fizică, ci în acuitatea, în subtilitatea inteligenței. Nici un teban nu putea dezlega enigmele sfinxului. Oedip apare și salvează cetatea gășind răspunsul (...) Oedip va pune în serviciul tuturor acuitatea inteligenței sale, și în aceasta va consta tragicul întregii piese: cu tenacitate, înverșunare, perseverență, eroul se va distruge se va zdrobi pe sine însuși, și în felul acesta va salva cetatea de la distrugere.

GEORGES MEAUTIS „Sophocle“ — essai sur le héros tragique, Editions Albin Michel, Paris, 1957, p. 104—105.

(Sofocle) se apropie de Shakespeare, prin adâncă sa prețuire a firii omenești, prin profunda observație a omenirii, prin simțul său de a împleti destinul cu caracterul omului, prin forța sa de a reprezenta suferințele vieții, și prin conceptul său de noblețe a spiritului ce se realizează când sufletul omenesc a fost verificat și pus la grea încercare de suferință. Sofocle ne este mai apropiat decât furtunosul Eschil.

ALLARDYCE NICOLL: „World Drama from Aeschylus to Anouilh“, S. Harrap, London, 1959, p. 68.

Ceea ce s-a numit atita vreme „miracolul grecesc“ este, mai întâi, miracolul tragediei... No putem reprezenta acel moment următor primelor războaie medice, când Atena, mândră de libertățile cîștigate împotriva invadatorului, le consolida pentru toți cetățenii ei. A urmat

vremea democrației lui Efialte și Pericle. Dar și pînă atunci; tragedia fixează momentul acestei înălțări a omului, a gestului său de revoltă împotriva tuturor tiraniilor care-l apăsaseră mai înainte. Eschil va vesteji trufia sacrilege a perșilor, va celebra în „Hiketidele“, momentul înfringerii vechilor violențe în raporturile dintre sexe, va proslăvi, în „Orestia“, originile justiției instituite, apărută o dată cu înlăturarea vechii justiții răzbunătoare a singelui. Dar, mai cu seamă, în „Prometeu înlănțuit“, va da glas revoltei împotriva tiraniei lui Zeus și va proroci prăbușirea acestuia. Încă din primul ei moment de seamă, tragedia va aduce deci mărturia ei de laudă pentru toate înălțările omului, a tuturor victoriilor lui împotriva violenței și subjugării. Demnitatea omenească a obținut în tragedia grecească primul ei monument. Pe altarul tragic arde mereu focul venerației pentru menirea speței noastre.

Mîndria eroului tragic luptă împotriva destinului, adică împotriva aceluia element inuman pe care grecii îl recunoșteau mereu prezent în orînduirea lumii și în contra căruia eroul se ridică fie prin protestul, fie cel puțin prin resemnarea lui îndurerată.

TUDOR VIANU: „Literatură universală, literatură națională“, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1956, p. 9—10.

Sofocle este artistul cel mai rafinat, atît prin limbajul cit și prin stilul său (...) Sofocle întrebuințează cuvinte obișnuite cu un sens nou, neașteptat (...) Se complace în antiteze, este maestru al ironiei, și al îmbinării cuvintelor expresive. Are un stil nou, în întregime al său. Se complace uneori în arhaisme. Euripide poate fi uneori banal, Sofocle niciodată.

ARAM FRENKIAN: „Curs de istoria literaturii grecești“, Epoca clasică — Editura didactică și pedagogică, București, 1962, p. 61—62.

Ici și colo în tragediile lui Eschil, dar mai ales în „Orestia“ sînt limpede exprimate ideile politice ale dramaturgului, ecou direct al luptei duse în zilele lui de reprezentanții aripei înaintate a „democra-

șilor“ pentru cucerirea instituțiilor în a căror funcționare înfrigurarea adversarilor lor era predominantă. Elogiul Areopagului, aristocratului tribunal reformat de Efialte în 462, îmbracă, din acest punct de vedere, o valoare programatică. Tot așa, oroarea, în mai multe rînduri manifestată de poet, de „anarhie“. Reprezentant al fracțiunii conservatoare a democrației ateniene. Eschil rămîne însă, mai presus de toate, un cuget treaz și o conștiință curată, sensibilă la toate aspectele crude ale unei societăți pe care năzuia s-o facă mai bună.

D. M. PIPPIDI: prefață la „Tragicii greci“ Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958, p. 29

Cei trei poeți au scris împreună, peste trei sute de drame... Puține au ajuns pînă la noi, însă ele servesc pînă azi drept modele demne de urmat. De unde această extraordinară forță creatoare? Explicația se impune de la sine: cei trei poeți tragici au fost înainte de toate mari poeți-cetățeni, prin al căror talent au prins glas cele mai adînci aspirații ale omului. În tot ce au gîndit și simțit, ei au fost un reflex fidel al colectivității cetățenești în năzuința ei spre o viață luminoasă, spre adevăr, bine și frumos. Prin aceasta au devenit ei creatorii unei arte atît de monumentale, artă care a putut să înfrunte secolele și mileniiile, pentru ca să trăiască pînă astăzi cu toată prospețimea.

LIVIU RUSU: „Eschil, Sofocle, Euripide“, Editura tineretului, București, 1961, p. 429—430.

BIBLIOGRAFIE RECOMANDATĂ

- K. Marx — F. Engels: „Despre artă și literatură“ (Antichitatea)
Editura pentru literatură politică, București, 1953.
- Tache Aurelian: Prefață la „Eschil, Sofocle, Euripide — Teatru“,
Editura tineretului, 1962.
- St. Bezdechi: Studiile introductive la „Euripide: Bacantele, Alceste,
Ciclopul“, Cultura națională, București, 1925.
- Aram Frenkian: „Curs de istorie a literaturii grecești“. Editura di-
dactică și pedagogică, București, 1962.
- Oct. Gheorghiu: „Istoria teatrului universal“, vol. I, Editura didactică
și Pedagogică, București, 1963.
- D. Marmeliuc: Prefața la „Sofocle: Aias, Trahinienele, Electra,
Filoctet“, Editura pentru literatură, București, 1965.
- M. Nasta: Prefața la „Eschil: Perșii, Cei șapte contra Thebei“, Biblio-
teca pentru toți, Editura de stat pentru literatură și artă,
București, 1960.
- D. M. Pippidi: Introducerea la „Tragicii greci“, antologie, Editura de
stat pentru literatură și artă, București, 1958.
- T. Vianu: „Studii de literatură universală și comparată“, Editura
Academiei R.S.R., București 1960.
- T. Vianu: „Literatură universală, literatură națională“, Editura Aca-
demiei R.S.R., București, 1962.
- Ion Zamfirescu: „Istoria universală a teatrului“, vol. I, (Antichitatea),
— Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.

CUPRINS

<i>Ovidiu Drimba: Etapele tragediei grecești</i>	5
ESCHIL: Persii	41
SOFOCLE: Antigona	101
EURIPIDE: Troienele	167
Tablou biobibliografic	235
Aprecieri critice	239
Bibliografie recomandată	245

Redactor responsabil : NICOLAE ALEXE
Tehnoredactor : ȘTEFANIA MIHAI

Dat la cules 05.01.1968. Bun de tipar 25.05.1968.
Apărut 1968. Comanda nr. 8657. Tiraj 52.140.
Hârtie Tipar înalt B de 63 g/m². 540×760/16. Coli
editoriale 14,25. Coli de tipar 15,5. A. 15.438. C.Z.
pentru bibliotecile mici SR—32.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 027 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

Lei 5

Ceea ce s-a numit atîta vreme „miracolul grecesc” este, mai întîi, miracolul tragediei... Ne putem reprezenta acel moment următor primelor războaie medice, cînd Atena, mîndră de libertățile cîştigate împotriva invadatorului, le consolida pentru toți cetățenii ei. A urmat vremea democrației lui Efialtes și Pericles. Dar și pînă atunci tragedia fixează momentul acestei înălțări a omului, a gestului său de revoltă împotriva tuturor tiraniilor care-l apăsaseră mai înainte.

...Încă din primul ei moment de seamă, tragedia va aduce deci mărturia ei de laudă pentru toate înălțările omului, a tuturor victoriilor lui împotriva violenței și subjugării. Demnitatea omenească a obținut în tragedia grecească primul ei moment. Pe altarul tragic arde mereu focul venerației pentru menirea speței noastre.

Mîndria eroului tragic luptă împotriva destinului, adică împotriva aceluia element inuman pe care grecii îl recunoșteau mereu prezent în orînduirea lumii și în contra căruia eroul se ridică fie prin protestul, fie cel puțin prin resemnarea lui îndurerată.

Tudor Vianu